

VUPPALA VEERANNA GARU

(Father of the Author.)

అంకితము

కరుణాకటాక్షుడును ఆశీర్వాదనపాలుడును, సత్యమూర్తియునయు వెలసిన కీర్తిశైఖలగు మాతండ్రి ఉప్పల వీరన్న గారి వాదములకు “శీతాంశోరమృతార్పణం” అనునటుల నీకృతిని సమర్పించితిని.

ఉ॥ శ్రీవగుణాన్వయైః చెలగి • చెన్నలరారగ కీర్తిసంపద
ల్లాదరభావమొప్పుగ న • నాథులపోయెచు సత్యమూర్తియై
యూధరనేలు కల్పతరు • వే? యననొప్పెడి నాచుతండ్రికిన్
న్నేదయిపాటు ప్రీతి కడు • నెంతయునిచ్చితి నంకితంబిలన్.

పీఠిక

ఇందలి కథాంశము హిందీలోనున్న యొకపాత్రము ననుసరించి వ్రాసితిని. కథాంశమదియేయైనను, హావభావములు పూర్తిగామార్చి వ్రాసితిని. ఈపుస్తకము ప్రధమప్రయత్నముగావున గుణగ్రహణ పారీక్షులగుపండితోత్తము లిందలితప్పులను మన్నించి యొప్పులనేగ్రహించుదుగాక. ఈ పుస్తకమునందు పాఠకుల కింపుగానుండుటకై పద్యముల నెక్కువగా వ్రాసితిని. నాటకము నాడువారు కొన్నిటిని మానుకొనవచ్చును. వ్రాయుటకు ప్రోత్సాహమొనరించిన మన్నితోత్తములగు మ॥ రా॥ శ్రీ॥ చిద్దు రామచంద్రయ్యగారికి, ఈపుస్తకమున శ్రమయనక తప్పులులేక సపరించిన మన్నితోత్తములగు బాలకవిశిఖామణి శతావధాని మ॥ రా॥ శ్రీ॥ దోమా వెంకటస్వామి గుప్తగారికిని నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లాచరించుచు నింతటితో విరమించుచు నున్నవాడను. మరియు, నెలపదిరోజులలో నీపుస్తకమును ముగించగలిగితిని.

ప.రా:—ఈ పుస్తకము గ్రంథకర్త యనునతిలేనిది యెవ్వరును నాటకమున బ్రవేశించరాదు.

ఇట్లు,
గ్రంథకర్త.

పండితాభిప్రాయము

(శ్రీరస్తు చిరంజీవి ఉప్పుల చంద్రేశ్వరగుప్తగారిని గూర్చిన
యభినందనోత్సవమాలిక)

ఉ. నీవు లిఖించి యెంతయును నెక్కినను పేరేమను బంపినట్టిది
వేవడినొప్పు “చంద్రేశ్వరపెండ్లి” యటంచను నాటకంబు స
ద్భావముతోఁ బఠించితి; సెబాను! వయస్సున చిన్నవయ్యు బల్
హాపవిత్రానభావవరభవ్య కవిత్వముఁ జెప్ప నెంతయున్
భావితరీతి యత్నము నొనర్చియు నొననఁ జెల్లునట్టి మే
ల్తోవను దొక్కినావు; బుధులన్ మదిమెచ్చుగ నింకనిట్లులే
వావింఁ గావ్యజాలముల బాగుచెలంగఁ బఠించి, మాధురీ
శ్రీవిలసత్సృసానచయరీణపరీమళచారుమాకరం
దావహ మోదదాయకగుణాంచితసత్కవనంబుఁజెప్పి యీ
భూవలయంబునందునను బొల్పెడి వైశ్యకులంబునందున్
బావనకీర్తియొత్తో పొలుపాటఁగఁ గాంచును నాదిచాకరం
బేవగఁ జెందకుండఁగ రహించెడి గ్రీధమాలన్ రచించి, నా
నావసుధాప్రదేశసుజనప్రకరప్రమదప్రదప్రభా
శ్రీవెలయంగ సౌఖ్యములఁ జెందుమి యుప్పుల చంద్రేశ్వరా!

ఉ. ఈవిధి దీవనంబులిడి యిప్పుడు వాగ్ముట యేయనంగ, నీ
వీవిధి నంపినట్టిది రహించెడి నాటకమయ్య! కైతము
య్యో వెన వృద్ధిసూచక మొయూరముగా దనరాదు బాల్యము
శ్రీ వెలయించుచున్ గనుకఁ జెన్నుగ “బాలకవి” యటంచు, వే
వే వసుధన్ భవద్యశము పెంపగు; నుప్పుల చంద్రేశ్వరా!

ఇట్లు మిత్రము,
జోగూ వెంకటాచారిగారు

ఇందువచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

సుదర్శనుడు — కథానాయకుడు.

సురేంద్రుడు — సుదర్శనుని సనతిల్లెకొడుకు

నయనపాలుడు — సురేంద్రుని పితామహుడు.

దుష్టసేనాడు — సురేంద్రుని మంత్రి.

దుర్బిదుడు — నయనపాలని మంత్రి.

పురంజయ చంద్రశేఖరులు — సుదర్శనుని మిత్రులు.

యోగి — కథానాయకుని జామాత.

ఇంకను కొందరు సమయమునుబట్టి పాత్రుల ధరితులు.

స్త్రీలు.

చంద్రకళ — కథానాయిక.

పద్మావతి — చంద్రకళతల్లి.

సుశీల — సుదర్శనునితల్లి.

కమల-విమల — చంద్రకళ చెలికత్తెలు.

నీరద-శారద — మునికన్యలు.

శ్రీ రామచంద్రాయనమః.

చంద్రకళాస్వయంవరము

నాం ది

శా॥ శ్రీరామా! కరుణాకరా! శుభకరా! ♦ సీతావరా! నిత్యము
న్సారవౌ భవనీయపాదభజనా ♦ నందంబు నే గోరెద
న్నీరేతేక్షణ! భక్తపాలహృదయా! ♦ నీవెప్పుడు న్నాపాలు
న్వేరానిమ్ము భవత్ప్రపారసము నా ♦ వేడ్కల్ ఫలింపకొరహి॥

—♦ ప్రస్తావన ♦—

(ప్రవేశము—సూత్రీధారుడు.)

సూత్రీ—ప్రియా! ప్రియా! ప్రేమరమ్ము.

సతి—(ప్రవేశించి) ప్రాణేశ్వరా! నన్ను బిలుచుటకు గారణమేమి?

సూత్రీ—(సభాభవనముఁ జూచుచు) ప్రాణేశ్వరీ! ప్రాణ్ణులచే నొప్పు
చున్న యీసభాభవనమును వివరింపుము.

శీ॥ ఈసభాభవనంబున ♦ నింపుమీర

మనదు నాటకమునజూడ ♦ మమతతోడ

పెద్ద లేతెంచి రెంతయు ♦ బ్రేమమీర

నాదుభాగ్యంబుగాదె యో ♦ నభిననేత్రి!

సూత్ర—“చంద్రకళాస్వయంవర”మను నాటకమును.

నటి—దాని నెవరు రచించిరి?

సూత్ర—చెప్పెదను పినుమ:

ఉ॥ పరమగుణాభిరీభితుఁడు ♦ బచ్చుకులూబుధి పూర్ణచందుఁడ౯
నిరతము శౌర్యగోల్వఁగను ♦ నెక్కొను వీరనపుత్రుఁడై
స్వరసతఁజెందినట్టి కవి ♦ చంద్రముఁ డుప్పలవంశ్యచంద్రకే
ఖరుఁ డురు వైశ్యవంశజుఁడు ♦ శ్యామిచంద్ర రచించె దీనిని॥

నటి—నాథా! అతఁడు బాలుఁడని వినియున్నదానను. ఇతని నాటకం
బును బ్రదర్శించి యూరసికుల కేషిధంబున జెందంబున నానం
దముఁ గల్గి తుమోకదా!

సూత్ర—శిలిక! అట్లనవలదు.

గీ॥ బాలుఁడైనను నేమి యో ♦ పశ్యనేతి!
స్వరసకవితను శిప్పెడి ♦ జాణయతఁడు
అట్టి స్వరసునినాటకం ♦ బుద మెనఁగ
నాడినను వీరి కానంద ♦ మగుచుగాయె?

మఱియు,

గీ॥ స్మరసంబు ను వేరు ♦ చేసి, పాల
గోలురాయఁడ లట్టుల ♦ గొప్పవారు
మంచిగుణముల నెల్లమి గగి ♦ పించి యెపుడు
విడచిపుత్తురు తప్పల ♦ వేడ్కతోడ॥

నటి—మనోహరా! ఇవ్వసంతాగమను బానందదాయకంబైన జెందం
బానందసందోహంబునఁ జేల నెవ్వధంబునఁ బ్రకాశించుచున్న
గో, చూడుడు.

కవిగాజవిరాజితము

కన్నగొన బువ్వులు ♦ కంటికినిపుర ♦ గన్పడుచుండెను ♦ కాంతులతో
న్వినగను గోవెల ♦ వీనులకింపుర ♦ వేడ్కగగూసెడి ♦ వింతమెయ్యి
జనఁజన నీరహ ♦ శెబ్దములీనుదు ♦ జక్కగఁబర్వెడు ♦ జాలవహిన్
గనినను నెంతయొ ♦ కంటికినిపుర ♦ గల్గిన యీనవ ♦ కాంతులొగిన్॥

సూత్ర— ఆహా! ప్రాణేశ్వరీ! నిమనోహర గానామృతపానంబున మదీయ
మానసం బెంతయో ఆనందంబొందెనుగదా!

సతి—నాథా! మన మాలస్యంబు గావించినామని వీరెంతయో మన
బురఁ గోపించుకొనియెదను. మన మింక నాటకపాత్రల ధరి
తము రండు.

(సిక్కు-మొత్తురు.)

శ్రీరస్తు.

చంద్రకళాస్వయంవరము

ప్రథమాంకము

రంగము—ఉద్యానవనము

(చంద్రకిశోరససఖులగు కమల, విమలలతో నుండును.)

కమ—ఆహా! సుందరీ! చంద్రకళా!

ఉ॥ సుందరమైన యీవనముఁ ♦ జూచిన నెంతయుఁ జెందిమందు నా
నందముఁ గల్గజేయుచును ♦ నల్వగ మానసచింతలన్నియు
స్పందియమేల! నిక్కముగఁ ♦ జయ్యనఁ దోయునుగాఁచె చూచితే
సుందరగాత్రీ! చంద్రకిశో! ♦ చూడుమి యీవనరామణీయర్థ॥

ఓ రాజీవనేత్రా! నందనోద్యానంబువలె విరాజిల్లు నీ వన
సౌందర్యముఁ గాంచిన జెందమందున నెంతటిచింతగలవార్చిక్త
నను పూర్ణానందమును గలిగిపకమానదుగదా! ఆహా! అటు
చూడుము; కమలాకరంబునఁగల కమలకల్పారంబులపై ర్ఘం
కారరవంబుల సారంగంబు లేవిధంబున మధువుఁ గోలుచున్న
యవో! కలికీ! ఇలువినుము; శోవెలలు తమ కలకంఠరవం
బుల నేవిధముగా 'కూకూ' యని కూయుచున్నవో! మఱియు
నీమనోహరచక్రప్రసములవలె నొప్పు పూలమంజరులఁ గంటివే!
చంచలనేత్రా! నీ దంతపక్తింబోలు నా దాడిమిఁగలబీజంబులఁ
గనము. చెలీ! సునుపైన నీయూరుపులఁబోలు నాకదళివృక్షము
లఁగని యానందపడుము. ఆహా! అటు చూడుము.

ఉ॥ పంకజనేత్రీ! చూచితినే? ♦ పంకజమిత్రుడు వింతకాటతో
పంకజసూక్ష్మయై నెగడి ♦ పర్వీడుచుండె నిశాభయంబుచే
జంకొకయింతలేక మది ♦ జక్కగ జేకటు లచ్చటచ్చట
న్యంకుదనంబుచే జగము ♦ సంతయు నిండుచు నుండెనెంతయున్.

నిమ—అమ్మా! అమ్మగారు నీవివాహవిషయంబై చాటొందరపడు
చున్నవారు. వివాహమైనతరువాత మమ్ము గాంతువో? లేదో?

కమ—సఖీరత్నమా! వనవిహారంబున నీసుకుమారశరీరంబు బడలికఁజెరి
దినయది. కాన రత్నమయ సోపానములచే నొప్పునీసరోవరతీ
రంబున నున్నవృక్షచ్ఛాయలఁ బవ్వళించి చల్లనగుగాడ్పులఁ బడ
లికదీర నిందిందిరంబులు మధువులగోలుచున్న పుష్పమంజరుల
సౌరభముల యెందం బానందం బొందుచు శయనింతుము రమ్మ.

నిమ—సఖి! చంద్రీక భా! అదిగో! మీరలిదండ్రి లిటకే వచ్చుచున్న
వారు.

(ప్ర)వేశి ము - రాజు విక్రీయకేతుఁడును, రాణి పద్మావతియు.)

పద్మా—అమ్మా! ఇటురమ్మ. మీరండిగిగా రదిగో!

చంద్రీ—తలిదండ్రులారా! మీ కిదే నమస్కారము. మీర లీవిధంబున
నేతెంచుటకుఁ గారణంబేమి?

విక్రీ—(చెంతకుఁదీసికొని) పట్టి!

ఉ॥ ముద్దులపట్టి! యెంతో ప్రేయ ♦ మున్ దగఁ బన్నటనాటనుండియు
స్పృద్ధగఁజెంచి యెంతయును ♦ ప్రేమను వీడుచు వేరువారికి
న్మృదులుగుల్కు నిన్ననిడి ♦ ప్రొద్దులుబుచ్చగ నామనం బహా!
తద్దయు భేదమొందిమగ ♦ దల్పగ నాహృదయంబులోపలన్.

పద్మా—(చెంతకుఁదీసికొని ముద్దిడికొనుచు) పుత్రీ!

సీ॥ సచిన్నియాటలు ♦ నీముద్దుపల్కులు

నెవ్వారి కిక నేర్పి ♦ నెఱువమ్మ!

నీచిన్నిచాటల ♦ నెఱ నేరిహృదయంబు
నానందపలుచెదో ♦ యలరుబోడి!
నిమద్దుహంసల ♦ నోమియెవ్వరు ముద
మందజేయదురిప్పు ♦ యమలచరిత!
నీచిన్నితోటల ♦ సీటుగా విహరించి
యానందమొందగ ♦ నమరు టెవరు?

గీ॥ అన్ని మాకింక కరువయ్యె ♦ సరిసిచూడ
నీవు లేనట్టి మాయున్ని ♦ నిజముగాను
వట్టిదేనుమ్మి! యింకను ♦ వనజనేత్ర!
నిన్ను బాహుగ లేముగా ♦ నిర్మలాంగి!
హా! కుమారీ! నీవులేని యీరాస్యవైధివములేల! ఈనంద
లేల! ఈనంద నోద్యానవనంబులేల! యీ యాభరణంబులేల!

సీ॥ చంద్రోభిరంబముఁబోలి ♦ చక్కనౌ నీహేము
పేక్షింపఁజాలదే ♦ విమలచరిత!
కమలంబులన్నలి ♦ కిన్నట్టునీకనులే
పేక్షింపఁజాలదే ♦ విమలచరిత!
నెడువేన్నలఁబోలి ♦ పరఁగునీ లేనస్వ
పేక్షింపఁజాలదే ♦ విమలచరిత!
నవలల్లరిఁబోలి ♦ నాదెహనా నీమేను
పేక్షింపఁజాలదే ♦ విమలచరిత!

గీ॥ ఇన్ని వైధివములు మాకు ♦ నేలయమ్మ
యీతెదోనియు, స్థలం ♦ నిశ్చుక్తిల్ల
నీప రాజ్యంబు వైధిమి ♦ లోకయతి
మాకు దిక్కెవ్వరమ్మగో ♦ మాదుతల్లి.

చంద్రో—జననీజనకులారా! మీ రంత విచారంపనేల?

ఆ॥ వె॥ తల్లిదండ్రులార ♦ తెగదు మీ రట్టుల
దుఃఖమొంద నేమి ♦ తోచెదయ్యె

జెలిసికట్టి మీరు ♦ తెలియకట్టుక నేడ్వ
తెలివిలేని నేను ♦ ఔలుపగలనె?

అహ! మీరు సంతసించుటకు మారుగా భీరమొందు టిది కడు
తగనిపని.

వికృ—తల్లీ! చిన్నటగాటనుండి నిన్ను గడుముప్పుగాఁ బెంచి వేరొకరి
కిచ్చి విడరాడుటకు నాకు మనసురాకున్నయది. అయినను
దైవవిధి నెవ్వరు తప్పింపగలరు!

చంద్ర—తండ్రి! అట్లనవలదు. మాతల్లి నీకెఱుల లభించెనో నీకు
తెలియదా? వారితెలిదండు! లెంత దుఃఖించియుందురు! కావున
నింకనైనను నూరడిల్లుడు.

పద్మా—పుత్రీ! చంద్రకళా! మీతండ్రిగారు దేశదేశములకంపి చక్క
నైన రాజపురుషుల ప్రతిమలఁ జెప్పించినారు ఇందు నీకెవ్వని
యం దిష్టమో వానికిచ్చి వైభవోపేతంబుగాఁ బెండ్లిసేతురట.
(పటములనిచ్చుచున్నయది.)

చంద్ర—(పటములఁజూచి యూరకుండును.)

వికృ—తల్లీ! ప్రతిమలఁజూచి యూరకుండువేల?

చంద్ర—(తలవంచుకొని మిన్నకుండును.)

కమ—సఖీ! తండ్రిగారడుగుచున్నమాటఁ కుఁ బ్రశ్నించుకొని మాన్య
వేమి?

పద్మా—తల్లిదండ్రులమగు మాయెడలనా సిగ్గు?

చంద్ర—తల్లీ! క్షమించుము. ఇందు నాకెవ్వగును నచ్చుటలేదు.

వికృ—అమ్మా! కమల! నీవైనను బోధింపవచ్చు!

కమ—సఖీ! చంద్రకళా! మీతండ్రిగారే మాయెడుగుచున్నారు, వింటివా?

విక్ర—తల్లీ! నేను దేశ దేశములకంపి చక్కనిదుక్కలవలెనున్న రాజ
పుత్రుల చిత్రస్మృతిమలఁ దెప్పింప నీ కం దేవియును నచ్చ
లేదా?

చంద్ర—తండీ! న న్నిప్పుడు పెండ్లికై బలవంతపఱచుదు.

పద్మా—ప్రాప్తేశ్వరా! దానిని బలవంతపఱచుటేల? మనమొక స్వయం
వరమును మంచియహూర్తమున నిర్ణయించి సకలరాజపుత్రుల
నా స్వయంవరమునకు రప్పించవలయును. అందు మనరాజపుత్రి
యెవ్వరిని వరించిన వానికిచ్చి వివాహముఁ గావితము.

విక్ర—వట్టి! చంద్రకళా! మీతల్లిగారు నుడివిన వాక్యములు నీకిష్ట
మేనా?

కమ—మహాపృథ్వా! అమ్మగారు నుడివిన వాక్యముల మాచెలి మొప్పు
కొన్నయది.

విక్ర—అయిన సంతోషమే!

పద్మా—బిడ్డా! భోజన వేళ మించినది, రమ్మ పోదము.

విక్ర—కమలా! విమలా! పొద్దుపోయినది. మీసంతో మీరుకూడ
రండు. (పద్మావతి- విక్రమకీతుఁడు నిష్క్రమింతురు.)

విమల—(చంద్రకళా పైఁటచెఱఁగును బట్టకొని) ఓహో! కొన్ని
పెండ్లికూతురు కావలయున.

కమ—అహా! పెండ్లికొమ్మై గాఁగి బెండ్లియనగానే ముఖవికాసము
హెచ్చిపోయినది.

చంద్ర—(కోపముతో కమల చెంపపయిఁగొట్టి) చాలుచాలు. మీసర
సము లికఁ గట్టిపెట్టుడు.

కమ—(చెంపతడవికొనుచు) పెండ్లియనగానే కోపము వచ్చినయది.
అత్తగారింటి కేగినతరువాత మమ్ముఁ గాంచునో? లేదో?

విమ—అదిగో! అమ్మగారు భోజనమునకై పిలుచుచున్నారు. పోవుద
ము రమ్మ. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

(ప్ర)వేశము వెంకటేశు)

టటటట! ఇనండినండినండి! అమ్మగారి చ్చయంవరమట!
ఇల్లువాకిల్లు చుద్దిచేదుకొని రాజుగారి కూతుర చ్చయంవరానికి
మీరందఱు తయ్యారుంజాలని రాజుగారి చెలవయిందురో!
(డప్పుఁ గొట్టుచున్నాడు.)

(ప్ర)వేశము రామశర్మ, వెంకటశర్మ.)

రామ—వరే! వెంకా! ఏంటో! ఏమో చాటిస్తున్నావు!

వెంక—అమ్మగారి పెండ్లమ్మగారి పెండ్లి!

రామ—టా! నీమంప శక్తి! అమ్మగారి పెండ్లి టాపేరా! ఎవరి పెండ్లి
నీను?

వెంక—గోరుయ్యో! బావనయ్య! కొద్దావేలిటయ్యా!

(దూరముగా తోలగును)

రామ—(వెంకడిపైఁ బెయి వేయబోవుచు) మామ చివాడవు కావ
టో! ఎవరి పెండ్లిటి?

వెంక—(దూరముగా తోలగుచు) ఏమయ్యా! మేం పెద్దింటోల్లము.
నుమ్ము ముఠతా వేలిటి? రాజుగారి కూతుర పెండ్లి టాను!

రామ—రాజుగారి కూతురై! రాజుగారి కూతురై!

వెంక—ఏమయ్యా! బావనయ్య! నీకు పిచ్చెత్తిందేటియ్యా!

వెంకట—టా! రామా! మన కింక భోజనాలమీద భోజనాలే!

రామ—శుభ్రంగా మాయింట్లో పది హనురోజులవరకు నిప్పే వెలి
శేదిలేదు.

వెంకట—నా భార్యబిడ్డలు దేశానికి వెళ్లారు. రేపే తోలుకవస్తాను.

వెంక—ఓయ్ బాబో! ఈ బాపనోల్లకు భోజనాలంటే మావీరి.

(అనిపైవిధముగా నరచుచు, డప్పుకొట్టుచు వెడలిపోవును.)

రామ—(చెవులుమూసికొని) అబ్బా! నీనోరుమండ! నాచెవులు ప్రితి
ధ్వనిచ్చినాయిగదరా!

వెంకట—ఓరే! రామా! మనకాలస్యమైన మనకాధినికుఁ డీచ్చుదక్షిణ
కాస్తా పోతుంది, రా, రమ్మ.

(రామశిర్షము నీచ్చుకొనుచు వెడలిపోవును.)

చంద్రకళాస్వయంవరము

ద్వితీయాంకము

(చంద్రకళ విచారముచే నొక సోపానై: కూర్చొనియుండ
క మల విమలలు చెంతనుండుట.)

చా—(సోపానుండి లేచి) హా! నవనీతకోమలహృదయా! హా! నీల
మేఘాందితకుంతల! హా! నవమోహనమోహనాంగా! హా! కరు
ణార్ద్రప్రాయయా! భవదీయసుంగరముఖావిందసందర్శనముఁ
గావించిన నేకాంత పరింపదు? నామనోనాథా! ఇంకొక సారి
నీముఖచంద్రబింబును నీదాసురాలగు నీకళకుఁ జూపవేమి?
కమ—అమ్మా! చంద్రకళా! నీ విట్లు స్వప్నపూరితమునై చింతనొంద
నేల? నీవు వట్టి బేలప్రసూమి!

చా—కలుకలూ! నే నేమిసేయుదును. నా మనోహరుఁ డెచటనున్న
వాఁడోకదా! తీవ్రసంతాపంబులారా! నామనోహరుని మీఁకెచ
టనైన నెఁగిరి? విహంగంబులారా! మీరైన నామనోనాథుని
జూడ నరసితిరే?

సీ॥ నామనోనాథుని ♦ నాయొద్ద జేర్చరే
చెలువొంద నాముద్దు ♦ చిలుకలార!
నాప్రాణనాయకు ♦ నాకు నిప్పించరే
పిల్లులారా! వన ♦ భిల్లులార!
నాముద్దుప్రియు నిక ♦ నా కీమతేవేగ
హంసలారా! ముద్దు ♦ హంసలార!

నాప్రాణవిభు నయో! ♦ నాచెంత నుంచరే
పీరులారా! రణ ♦ సూరులార!

గీ॥ నామప్రియు నింక నాకిడుం ♦ డాదరమున
నామనోనాధుని స్తుతాడ ♦ నామనంబు
కలతఁజెందుచునుండెను ♦ కావు డికను
వేగరారయ్య నాప్రాణ ♦ విధినితోడ॥

హా! మనోహరా!

గీ॥ నామనోనాథ నన్నింక ♦ నావిభుండ!
యేలుకొమ్మక ప్రియముతో ♦ నీమనఁగని
దర్పకునిబాంకింక నే ♦ తాళలేను
గాన నేగఁచె పోవుమీ ♦ కరుణహృదయ॥

కమ—తల్లీ! ఊరదీల్లు మూరిదీల్లుచు . పల నీదీల్లు దుఃఖ వేదనచే
గృశించెదవు?

చం—సఖీ! నేనెట్లొకరదీల్లగలను? స్వప్నమునఁగాంచి నయో పుగుమనకే
మృత ననూననీ దర్శము నేనెంతమరతుమన్నను మరపురాకున్న
యదికి నా!

ఉ॥ హాయిరె వానిమోము విక ♦ చాంబుజముల చుగడుకలతాంతస
త్సామకుఁ డేముతూపులుగ ♦ సారిసనేతుని చూపుజూడగా
కాయముసారు గాంచిను ♦ కాంతుని గేలియొనర్పజూలుగా
బాంబుకొల్పుగా యెని ♦ పాదము లెప్పుడు పద్మపత్రమల్.

మఱియు,

ఉ॥ అమ్మకి చెల్లీ! వానిగని ♦ నప్పటిసంజీయు నామనంబునం
దమ్మదనుండు బాణము ల ♦ హంకృతినేముచునుండి గూర్చుండై
యిమ్మగ వానివిగ్రహామ ♦ దెలియు గన్నలఁగట్టినట్లుగా
నెమ్మదిదోచుచుండెగద ♦ నేనెటుదాళగ నేర్తునెచ్చెలీ!

కమః—సఖ! ఏల యీలీల గుండెదవు? కలనుగనినపురుషుఁ డెందె
 • నకలఁడా! వట్టిబేలవువలె నన్నావే? ఇకనైన నూరడిల్లుము.
 విమ—అమ్మా! చంద్రకళా! నీవు వట్టి నెట్టిదానివలెఁ గన్నట్టు
 చున్నావు.

చంద్ర—హా! నాపియసఖమణులారా! మదనబాణపీడితనైన నా
 కిక్కెక్కడియూరల! అబ్బ! ఏమి వాని సౌందర్యము! చతుర్ముఖుఁ
 డగు నాపితామహునికైన వాని సౌందర్యవహిమను వర్ణింప
 నలవియుగునా!

సీ॥ పూర్ణచంద్రినిబోలు ♦ మోమును గలవాఁడు
 కమలంబులన్నోలు ♦ కనులవాఁడు
 నీలమేఘచ్ఛాయ ♦ నెగఁజు జుగులవాఁడు
 మద్దులఁ గులికెడి ♦ మోవివాఁడు
 వజ్రపంజరనిభ ♦ వక్షస్థలమువాఁడు
 చిన్నవి ముద్వబు ♦ జెలఁగువాఁడు
 కమనీయస్కెనట్టి ♦ కాతేగుల్కెడువాఁడు
 గనైన నశకల ♦ సొబగువాఁడు
 గీ॥ భిల్లు లెంతయు భక్తితో ♦ బెద్దజేయ
 కొలుపుదీర్చియు గద్దియ ♦ స్థూరువండె
 చిన్నచిన్నగ సురకీల ♦ చేతనూప
 చిన్ని కాంతారిమందనఁ ♦ జెలఁగుమండె॥

కమ—అమ్మా! చంద్రకళా! స్వప్నంబునఁ గాంచిన పూరుషుఁడు
 నిక్కవమటమ్మ!

ఉ॥ కాంతరీ! యేల నీటిటులఁ ♦ గాజీయఁజెందెదవమ్మ చెప్పమీ!
 యింతియొ స్వప్నపూరుషుని ♦ కింతటిమోహము జెందెదమ్మగో!
 యింతయు సమ్మగాదగునె ♦ యెక్కడి రాశిమరుండు వాఁడు, నీ
 చెంతకుఁ జేరుచుక్కడిది ♦ చిలేముగా! దలపెట్ట సుందరీ!

చంద్ర—హా! సఖి! కమలా! కమలా! నావీయుడేదీ? అయ్యో!
అయ్యో! మకరాంకుశు నన్నెంతయుఁ గాఢియవెట్టుచున్న
వాడుగదా! హా! సరసీజముఖా! హా! మన్మథోహరా! మదన
బాణవీడితయై నీసఖి దుఃఖించుచుండ నింకను గావేమి?
ఎంతటి కఠినహృదయుండవోకదా!—ఓరీ! మదనా!

ఉ॥ మారుడ! యేమిదా! యిటుల ♦ మాటికి మాటికి నాడుపైన హా!
క్రూరతెదోప బాణముల ♦ కంఠతరీతిని వేముచుంటివా?
కాఢియవెట్టెదేల? నను! ♦ కాపురు వేగమే నీకు ముగ్ధుడ
స్వార్థము నీయఁజేయకను ♦ తద్దయు నీకక నేవసేసెదన్॥

కమ—సఖి! చంద్రకళా! చంద్రకళా! ఏల యీలీలమఃఖముదెద
వమ్మా! (పైకిజూచి) ఓయీ! మదనా! మదనా! నీకైనను
మాచెలియెడల కరుణరాలేదా!

ఉ॥ ఏలర నీవు మాసుదతి ♦ నిట్టుల సుకృష్టగ బాణజాలము
ల్చులగవేముచున్నదిని ♦ జంచలత గనజేసెదీవు? చీ!
చాలురచాలు చాలికను ♦ జంచునేత్రల నేడిపించెదా
యేలర చూడెదీ విటుల ♦ నింతులపై భవదీయకౌర్యము॥

చంద్ర—హా! కమలా! నేనిక తాళలేను. నాతల తిరుగుచున్నయది.
నామనంబంతయు నోలా దిశము నందినట్లున్నయది. నాక
న్నలు కానరాకన్నయవి. నేనిక బ్రతుకను. అయ్యో!
అయ్యో! నాతలిదంపులారా! మీ కూతురిక నీలోకమన
లేదనకొనఁడు. హా! హా!

(నానాపైబడి మూర్ఛిల్లును.)

కమ,విమ —హా! చంద్రకళా! చంద్రకళా! అయ్యో! అయ్యో! ఏమిది!
యేమిది! వైద్యుఁడు—వైద్యుఁడు—(విముల లోపలికిఁ బరు
గెత్తును.)

కమ—(పైన జేయివేసి నాడిచీకొంచి) అమృత్యు! నామనం బిప్పుడు భయరహితంబైనయది. ఇది వట్టిమూర్ఖుని వేరొకటి కాదు. అయిననేమి! విమలవైద్యునిచేత కేగినదికదా! అయ్యో చంద్రా! లేనిపోనిదొకటి మనంబుననిడుకొని దేహము చింతలచే గృశింపజేసికొనియెదవేల? నావెట్టితల్లీ! స్వప్నమందుఁ గాంచిన పురుషుఁడెందైన నుండునా? యావనప్రాదుర్భావముచే మదనవీడితనై కుందుచుంటివిగాని మరొక్కఁటిగాదు.

(ప్రవేశము—వైద్యుఁడు.)

వైద్యు—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఓహో! మంచినమయమునకే వచ్చితిని. నామిత్రుని కార్యము నిరాటంకముగా నెరవేరగలదని తోచుచున్నయది. చైవము తోడ్పడుఁగాక! (చంద్రాకిశంజూచి) ఆహ! ఏమి యీకలికే సౌందర్యము! నిజముగా మారాకుమారుని కిరమణి తగిన సౌందర్యవతియే. పాపము! మారాజపుత్రుఁ డీసౌందర్యవతినిఁ గలను గాంచినదాదిగా కామవీడితుండై కృశించుచున్నవాఁడు. (పైకిఁజూచి) ఆహ! రాజకుమారా! సుదర్శనా! రాజ్యపరిచ్యుతుఁడవైన నీ కే సుందరలలామసందర్శనమునఁ జెందం బొనందంబొందక మానదుగదా! ఆహ!

ఉ॥ ఈ జలకాయతేక్షణను • నీనవమోహన మోహనాంగినిఁ
ఈజగముందుఁ బోలరు మఁ • అంతటి సుందరగాత్రీలైన; మే
లీ జగదేకసుందరిని • నే బ్రీయమిత్రునిచేతఁ • కేర్చినన్
నాజననంబు సార్థకత • నల్వగఁ జెందునుగాదె యెంతయున్.

(సభాసదుల విలోకించి) ఓనామిత్రులారా! ఏమేరేదోస్తా!
ఓమైడియర్ఘ్యండ్స్! నేను లుంకణ, కొంకణ, కర్ణాట,
కాంభోజ, నేపాల, ఘూర్జర, మహారాష్ట్ర, పాంచాల, గౌడ,
కాశ్మీరాది దేశంబులఁ దిరిగి తిరిగి గొప్పగా పేర్వడసితిని.
ఇంక నామెడలో! మడిలో! ఆపేర్లు నాకు రావులే. మా

యింట్లో యెక్కడఁజూచినా యవ్వో! ఇంక మాయంటివారవన్నీ
 జూచి సంతసించుటకుమారు మెడలేనుకొని వచ్చినారా! యని
 మొక వటునిటు నూగులాడిస్తుంటుంది. అయ్యో! కలికాలము
 గదా! నాపెండ్లనికీ రవ్వలనగలేనా? ముత్యములనగలేనా?
 ఇంకేమేమో? వంటినిఁడాదిగేసినాను. అవ్వి నాకు జ్ఞాపక
 మున్నవా? ఇన్నిపెట్టినా తృప్తి కొంచమైనాలేక, నాకు బనా
 రసుకోకలుఁ గావాలె. బనారసు రయికలో? రవికలో? అవ్వి
 నాకుఁ దెలియదు. అవ్వికూడా కావలెనంటుంది ఏమి చెయ్య
 వలె? నాకర్థము. సావిత్రి, అనసూయ, అరుంధతి మొదలగు
 పతివ్రతల చరిత్రాపుస్తకముల జదువుచుని తెచ్చిన వానిని
 నేలకుఁగొట్టి తుక్కుతుక్కుగా నొనర్చును. అయ్యో! నాపై
 వమా! నీవైనా నాపెండ్లనికీ మంచిబుద్ధుల నేర్పవయ్యా! (సభి
 కుల వంకఁజూచి) అయ్యో! సభికులారా! నాభార్యగొడవలో
 మీ కాలస్యమయిపోవును. ఇక నామందుప్రభావంబులను
 పినుడు. (తన ప్యాకెట్టునుండి సీసా నొకటి పైకిదీసి) ఇవిగో!
 ఇవే! శ్రీసంభోగజనిత దుఃఖనివారణమాత్రీలు. వీనిని సేవిం
 చిన శ్రీవల్లఁ గలిగిన జాడ్యములు దూరముగా తొలగించి
 యయ్యగారిని త్వరగానే ప్రయాణ సంసిద్ధులఁ జేయును.
 (సీసా సభికులఁజూచి) మీకేమియునఁ గావలయునా? (నిరు
 త్సాహుఁడై) అయ్యో! అక్కరలేదా? సరే! (ప్యాకెట్టులోనుండి
 వేరొకసీసాను పైకిదీసి) ఇవిగో! శ్రీశశీకరణమాత్రీలు. వీనిని
 యర్ధగాత్రీ సానపైసూరి వెన్నెలయమావాస్యలో దీనిని
 మీ కేస్త్రీపై యభిలాషయున్న నాశ్రీతలకు రుద్దినవెంటనే
 కొఁగిలించుకొనును. (సభికులతెట్టు చూచి) మీకేమైనఁ గావల
 యునా? దీనివెల యత్యల్పము. ఒక్కసీసా నూగురూపా
 యలకన్న యెక్కువగా నుండదు. (నిరుత్సాహుఁడై పెదవులు
 విటచుచు) నామందులే మీ కక్కరలేనప్పుడు మీతో యౌ
 పధప్రభావంబులఁ జెప్పిటునులకు! పోనీ! మీకును నాకును

శ్రీమ తప్పిపోతుంది. (శమలచౌత కేగి) మీరేనా నన్ను బలిచినది?

కమ—అయ్యా! మీరేనా భిషగ్వరులు?

వైద్యు—అవును, నేనే!

కమ—అయిన మాసఖిసితిని పరీక్షింపుడు.

వైద్యు—(పరీక్షించి) ఇది వట్టియూర్కగా తోస్తున్నది. (తన ప్యాకెట్టునుండి యొకసీసాను బయటికివేసి చంద్రకళముక్కుచౌత నుంచును.)

చంద్ర—(లేచి) హా! హా! నా—మ—నో—హరు—డు! నామనో హరుడు!

కమ—తల్లీ! ఊరకుండు మూరకుండును నీదేహంబు జబ్బుగానన్నయది.

చంద్ర—(గొంతు సవరించుకొని) అయ్యో! అయ్యో! నామనో మోహనుఁ జూడనిదే నాజీహంబు లెట్లులుచు?

వైద్యు—(చంద్రకళనుజూచి) నీ వేపురుషవశ్యుని వరించితివో వారిని నాశ్యోతిషప్రభావంబునఁ గంటిని. వాఁడయోధ్యా పురగాజగు జన్మంతునికుమారుడు. ఆతఁ డిప్పుడు పినతండ్రి వలన కాజ్యపరిచ్ఛేదమునకుఁ జొరవలసి యొక మునివనవాటిక తన జననీ సమేతుడై యున్నవాఁడు. అతఁడు కాళీపూజాధురంధరుడు. ఒకనా డాతని కాళీపూజామహత్వంబునఁజేసి దేవి స్వప్నంబున బ్రత్యక్షమై నిన్నుంజూపి నివృత్తాంతమంతయుఁదెల్పి నిన్నుఁబెట్టి యాడుమని నుడివెను. అప్పటినుండియుఁ నాతఁడు నీ మోహనా కారంబునే తలందుచు కామోదోకపీడితుడై బాధపడుచున్న వాఁడు.

చంద్ర—ఆహా! భిషగ్వరా! మదనజ్వాలానలకీలల దండహృదయమునమై మాదిపోవుచున్న నాహృదయంబు నొకింత చల్లవడఁజేసి రక్షించి

తివిగదా! తండ్రి! నే జననంబందినదాది యిట్టి సవ్యస్తాం
తంబును నెన్నఁడును నెనలేదు నావీనలు పవిత్రమునొందె.
నాహృదయంబు సార్థకంబయ్యె. మీ సందర్శనలభంబుచే
కృశించినఁజెందం బానందంబుచే నుప్పొంగె. వైష్యశ్రేష్ఠా!
నా మనోరాధునివృత్తాంతంబు నీశ్వేతిపప్రభావంబున నెఱి
గించి, నావీనులకు వినిపించఁజేసి, నాఁజెందం బమూదానందంబు
జెందించఁజేసినందులకై యీ నాకృతజ్ఞత సందుకొనుఁడు.
(తనమెడనున్న ముత్యాలహారము దీసి వైద్యుని కిచ్చును.)

వైద్యు—(చిలునవ్వుతోఁబ) రాజకుమారి! నేకుఁజేసిన యుపకారము
లేమియు లేకున్నను, నన్నింత కొనియాడ నీముదారస్వభావము
తప్ప వేరుకాదు. నే సరికి నెప్పుడు దీసికొనుచున్నాఁడను.
(తనలో) ఇంక చాటుగావలసిన విషయమో యున్నదానినిచది.
నే నింక నిచటనుండుటెందుకు? ఈతారహారంబును మా
కొనిపెట్టికీ పంపింపఁగొనిచ్చెదను.

చంద్ర—చెల్లీ! ఈతఁడెద్దియో గొప్పపాశ్చాత్యుఁడుగాఁ గోరుచున్నవాఁడు.

కమ—నాకుర సర్వ తోచుచున్నది.

చంద్ర—హాసత్! కమలా! నామనోహరునిచాడ మనకింకను తెలియ
లేదు. వివాహమేమో కొద్దిరోజులే వ్యవధిగా నున్నది.
ఇదంతయుఁ జూడ నాకేమియుఁ దోచకున్నది. ప్రేమము
నన్నేమిచేయ నో తెలియదు.

కమ—అమ్మా! శభా! నీప్రాణనాథునిచాడ సగసినచ్చెదను; కాని
నీవింక నెంతమాత్రమును జీతంపకుము—అదిగో! అమ్మ
గారు పిలుచుచున్నారు. రమ్మ, పోవుదము.

(కమల చంద్రశిఖను బలవంతముగాఁ దీసికొనిపోవును.)

ద్వితీయరంగము—అయోధ్యాపురసమీపరణ్యము.

(ప్రవేశము - చంద్రశర్మ)

చంద్ర—అహ! కాల మొక్కరితిగా నుండదు. అది చక్రమువంటిది. క్రిందును మీరుచేయును, మీరును క్రిందుఁజేయును; మిత్తుల శత్రులజేయును, శత్రులఁ మిత్తులఁజేయును; సన్మార్గుల దుర్మార్గులఁజేయును, దుర్మార్గుల సన్మార్గులఁజేయును; ధనాధిపతుల ధనహీనులఁజేయును, ధనహీనుల ధనాధిపతులఁజేయును. అహ! దైవమా! దానకర్మఁడగు జన్మమునుజూపి యతని రాజ్యం బుతయు నల్లకల్లోలంబుగాఁ జేపితివిగావా!

సీ॥ రాజ్యవైభవముల ♦ రంజల్లువారిని

వసములపాలేసి ♦ వఱలినాపు

కనకసౌధంబుల ♦ గాంక్షనుండెడివారి

నడవిగుడిసెలకు ♦ సంపినాపు

బంగారుటయ్యెల ♦ నృపాడెడివారిని

కటికనేల బయండ ♦ గఱపినాపు

తారహారంబుల ♦ ధరియించువారిని

తులసిమాలల నీవు ♦ తొడఁగినాపు

గీ॥ అకట! యెంతయు వారిని ♦ నడవిపాలు

చేసి కిష్టముల న్నెట్టి ♦ చెనటిపనుల

వారిరాజ్యంబులను వేరు ♦ వారికిచ్చి

యీవు సంతస మొందెదో ♦ యింపుమీర!

(చిక్కకుఁజూచి) ఎవరో వచ్చుచున్నారు.

(ప్రవేశము—పురుషవేషధారియై కమల)

కమ—(చంద్రశర్మనుజూచి) ఓహో! ఎవరయ్యా మీరు? మీ నామధేయ మెయ్యది?

చంద్ర—మేము విప్రులము. నాపేరు చంద్రశర్మయందును.

కమ—తమ దేయూరు?

చంద్ర—మా దయోధ్యాపురము.

కమ—మీ దయోధ్యాపురమా? మీయూర విశేషములేను?

చంద్ర—మాయూరవిశేషములకేమిలే! కావలసివచ్చి యున్నవి.

కమ—మీరాజగు జస్వంతసింహుడు చనిపోయినతరువాత మీయూర పెద్ద యల్లకల్లోల మయినదని వినియుంటిని. ఆసంగతేదో తెలుపగలరా?

చంద్ర—అవును. మా పెద్దరాజుగారిగు జస్వంతసింహుడు మహాదాన కర్ణుండని భూలోకమునం దతి ప్రిసిద్ధిగాంచెను.

కమ—అవు నాసంగతి నాకు తెలియును. తరువాత?

చంద్ర—పాప మాత్రం మావంటివారికి గల్పవృక్షంబువలె నుండడి వాడు. ఇప్పుడు ప్రైవేట్ ధిచేత పరిలోకగతుడయ్యెను.

కమ—ఔనాను. తరువాత?

చంద్ర—ఆ ధర్మాత్ముడు చనిపోయినతరువాత ఆతని పెద్దభార్యయగు సుశీలయును, చిన్నభార్యయగు మోహినియును, వీరిద్దఱును కలిహించుకొనిరి.

కమ—తరువాత? తరువాత?

చంద్ర—పాపము! సార్థకనామధేయయగు సుశీల చాల నుత్తము రాలు. సద్గుణగర్వితయని ప్రసిద్ధిగాంచినది.

కమ—ఔనాను. నేనకూడ వినియుంటిని.

చంద్ర—చిన్నదన్ననో, మహాధూర్తరాలు దానిని దలచిన యున్నమే పుట్టదు. మహాపాతకురాలు. అన్నిలేనిచోట నన్ని రిగిలించ జేయును.

కమ—అబ్బ! అంతటిధూర్తయా!

చంద్ర—ఇంక దానిధూర్తత నిఁజింతయన వీల్పడదు. చిన్నది మనః కోధానిలదండవ్యామానయై తన సవతియక్కయగు సుశీల

. కుమారుడగు సుదర్శనునికి రాజ్యము చెందవద్దని కడటముచే తనతండ్రియగు మగధేశ్వరుడగు నయనపాలునికి, రాజ్యము నాకుమారుడగు సురేంద్రుని కిప్పింపవలయుననియు, దాని కొఱకై సైన్యమేతుడవై సహాయపడరమ్మనియు, లేఖ నొకటంపుకొనియెను.

కమ—ఓహూ! తరువాత? తరువాత?

చంద్ర—బిడ్డయేయన్న బిడ్డకన్న రెట్టింపుదుర్మార్గుడగు నా నయన పాలుడు తనమనముడగు సురేంద్రునికి రాజ్యము నిప్పింప వలయునను కాంక్షచే యుద్ధసన్నద్ధుడై యయోధ్యపురంబు నకుఁ బరియాణమయ్యెను.

కమ—అయ్యో! సుశీలగతి యేమయ్యెనో?

చంద్ర—అంత సుశీల యేమిచేయుటకుఁ దోచక పాంచాలాధీశుడగు తనతండ్రికి దన యాపదనివారణకై రమ్మని వ్రాసికొనెను.

కమ—అటుతరువాత?

చంద్ర—పాంచాలాధీశుడగు శూరసింహునికిని, మగధేశుడగు నయన పాలునికిని ఘోరయుద్ధింబొకటి యయోధ్యపురసమీపంబున జరిగెను.

కమ—ఆహ! తరువాత?

చంద్ర—పాపము! దైవవిధి నెవ్వరుతప్పింపఁగలరు! సుశీలతండ్రియగు శూరసింహుడు నయనపాలునిచే హతుడయ్యెను.

కమ—హరిహరీ! ఎంతమాటెంతమాట!

చంద్ర—అంతట శూరసింహుని సైన్యము రాజమరణించిన దుఃఖ వార్త విని ఘోరముగా బోరి రణనిహతులైరి.

కమ—కట్టా! ఎంతఘోరమొంతఘోరము! సుశీలగతి యేమయ్యెనో కదా!

చంద్ర—అత్తీ! సుశీల యేమియుఁదోచక తండ్రిగోల్పోయిన దుఃఖము

చే మనమంతయు సంధికారబంధురంబై యొప్పు తనరాజ్యము శత్రులచేతికి జక్కుటగని యాతెండ్ల ప్రాయముగల తన ప్రియపుత్రుడగు సుదర్శనుని తీసికొని యరణ్యమార్గంబునఁ బడి యెటకో వెడలిపోయెను. ఇప్పు డాతని కిరువదిసంవత్సరంబు లుండవచ్చును.

కమ—(తనలో) ఓహూ! మాచెలి వరించిన పురుషుడుకాడుగదా! అవైద్యుడు చెప్పినసంగతియు నీవిధముగానేయున్నది. నేను మాచెలియగు చంద్రకళయొద్ద సెలవుదీసికొని స్వప్నపూరుషునికై వెదకుచుంటిని. ఆతనిజాడ నీతని నడిగిన సేమయినఁ దెలియఁగలదేమో విచారించెదను. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! వారిజాడ మీకేమయినఁ దెలియునా?

చంద్ర—వారిప్పు డెచ్చటనున్నది తెలియదు గాని ఎచ్చటనో ముని వనవాటికయం దున్నట్లు తెలియవచ్చినయది.

కమ—అవును. నేనుగూడ ఒకరివలన నట్లే వినియుంటిని.

చంద్ర—నాసంగతిఁ బూర్తిగాఁ జెప్పితిని. ఇంకి మీయూర విశేషములఁ బుట్టుడు. మఱియు మీనామధేయంబుఁ బుట్టి నన్నుఁ గృతార్థుంజేయుడు.

కమ—మాది నారణాశీపురము. నాకిప్పటి పేరు భీమసేనుండెందును.

చంద్ర—ఓహూ! మీనామధేయము వేంకటగూడ నున్నయదా?

కమ—కొన్నిపిషయములవలన పేరుమార్చితిని.

చంద్ర—మీరాజకుమారియగు చంద్రకళకు వివాహమునినినియుంటిని. విశేషములేవి?

కమ—విశేషములకేరలే! కావలసినన్నియున్నవి.

చంద్ర—అయినఁ దెలుపుడు.

కమ—తెలుపుట కేమిలే! నాభాగ్యమేమయినఁ దరిగిపోవునా? వినుఁడు.

మారాజకుమారియగు చంద్రకిశో స్వప్నమునం దొక సుందరాం
గునిఁ గాంచి మదనబాణపీడితయై బాధపడుచున్నయది.

చంద్ర—పాపము! యాపనపాపిదుర్భావముగదా! తరువాత?

కమ—అంతకుముందే మాగాజుగారు స్వయంవరమును చాటిచి
సకలరాజవరేఖ్యులను భధముహూర్తమునకు రమ్మని పత్రికల
నంపుకొనెను.

చంద్ర—తరువాత?

కమ—వివాహ గుంక వారమురోజుల వ్యవధి యున్నదో, లేదో, అప్పటి
కప్పుడే గజ, రథ, తురగాదినైస్యబలముల రాజవరేఖ్యులు
నటు మాఁటబ్రాంబున కిటకెటలాడుచుండిరి.

చంద్ర—పాపము! చంద్రకిశో యెంత దిగులాందుచుండెనో గదా!

కమ—ఇదివఱకే చంద్రకిశో తన మనోహరుని జాడ నరయుటకై తన
సఖియగు కమలను బంపినది.

చంద్ర—నేనుగూడ వారిజూడనే యూగముచుంటిని. ఇంతవఱకును
వారెందును గనబడలేదు.

కమ—అరెందులకు?

చంద్ర—సుదర్శనము నాచిన్ననాటి స్నేహితుఁడు. ఆతనిఁ గలియ
నేగుచుంటిని.

కమ—నిజముగానే? అయిన మీఁకో నేనుగూడ పఱచెదను.

చంద్ర—అరెందులకు?

కమ—చంద్రకిశోదాసినగు కమలను నేనే.

చంద్ర—ఓహో! అటులనా! అయిన సంతోషమే! రా, రమ్మ. మన
మీఁక వారిజూడ నరయుదము. (నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీకృష్ణ.

చందకళాస్వయంవరము

తృతీయాంకము

రంగము—మునివనవాటిక

(ప్రవేశము—సుశీల కామాయవస్త్రధారిణియు

చేతుల తులసిమాల నుంచుకొని.)

సుశీల—హా! పరాత్పరా! దీనబంధూ! మారాజ్యము శత్రువులపా
ల్లొనించి మమ్ముల రాజ్యపరిచ్యుతులజేసి పదునాల్గేపలనుండి
భీకరజాతు సమదాయముల యరిపుచే గుండెలు పటాలని
పగిలిపోవు నీ కాంతారముదున దిన్నని పూరిగుడిసెలలో నుం
చితివిగదా! ఆహా!

శా॥ కట్టా! మమ్ముల రాజ్యహీనులనుగాఁ ♦ గావించి నీవి ట్లమో
యిట్టికట్టులఁ జెట్టుమ స్వముల ని ♦ ట్లెన్నార్పు బాధించెదో
కట్టా! నమ్మినవారి నీవిటులయో ♦ కట్టంబులపైట్టగా
దిట్టా! నీకిది బాగుగాతగుచులే ♦ తెల్లబగు నీగతుల్॥

మఱియు “అనాథో దైవరక్షిరణి” అను సామెత వమ్మయ్యె
నా? పరమవయోగా! నిదయాభుత్వ మెచటికేగినది! ధక్తపాలనా!
నిధక్తపాలనము మెచటికేగినది! అయ్యో! శ్రీహరి! కనక
సాధోపరిభాగంబున సువర్ణమణిమయాస్థాపితంబగు నుయ్యెలల
నూగుంటివారి కీ కటికనేలనే శరణిచ్చితివిగదా!

హా! కాలమా! నీవంటి విపరీతమైన దానిని నేనెందును
జూడలేదుగదా! ఓటాకటా!

సీ॥ రాజ్యవైధవముల ♦ రంజల్లువారికా
 యాయరణ్యన వ ♦ సింహవలసె!
 తారహరంబుల ♦ ధరియించువారికా
 తులసిమాలలు మేన ♦ వెలయవలసె!
 పట్టుపుట్టంబుల ♦ బరగెడువారికా
 కామాయవస్త్రముల్ ♦ గట్టవలసె!
 బంగారుపాన్పుల ♦ బండెడివారికా
 కటికనేలల నయో ♦ కడపవలసె!

గీ॥ కలకటా! కాలమూ యిట్టి ♦ కరణ నీవు
 ధర్మహీనులనందర ♦ ధరణనేల
 బ్రీతినిల్పుచు చెప్పును ♦ బెద్దగాను
 జేసి రాజ్యంబులెల్లను ♦ జెఱపెదు గద!

హా! కమలా! ప్రియా! ఇంక నైనను మాయాపద నివారించుచూ!
 ద్వి॥ హా! తండ్రి! దేవదే ♦ వా! బుధవంధ్య!
 భక్తిపాలన! నన్ను ♦ బరగ నత్కరుణ
 గాపాడి మామైన ♦ కష్టముల పాపి
 కరుణను మమ్మేలి ♦ కాపాడు తండ్రి॥

(ప్రిక్కటజూచి) నాముద్దులకొమరుం డింకను రాలేదు. కారణం
 చెప్పెయ్యుండునోగదా! పదునాల్గేకులనుండి నా చిన్నిపుత్రుని
 నిమిత్తమై యీ నా జనంబుల స్థిల్పితిని. లేనియెడల నీజీవంబు
 లస్యం నాపటిపాదకనులమలయందు విడచియుండును.
 అనిగో! ఎవ్వరో యిటుకే పచ్చుచున్నట్టన్నయాది.

(ప్రివేళము—శారద - సరదలు.)

శార—లక్కా! సుశీలా! మందహాసములనీను నీముఖారవిందము నేడే
 లాకో చిన్నవోయినది. కారణమేమి?

సుశీ.—సోదరి! నీవు నట్టిచేలవునుచూ! నీ చింకను చిన్నదానవు. లోక
 జ్ఞానమేమియు నీకడ లేదు.

సీర—అక్కా! నీప్రియసోదరీమణులనుగూడా మా యెడల నా సమనాభావం
బుల దాచుట?

సుశీ—(సీరదచెంప నిమిరుచు) నా ప్రీయసోదరీ! మీయెడల నేనే
దియ దాచలేదమ్మా!

శార—(తలనూపుచు) అవునవును. ఏదియు దాచలేదుగాని యేదియో
కొంచెము దాచినట్లుగా నున్నది.

సుశీ—ఏదియు లేదమ్మా! ఏవో కొన్ని పూర్వపునంగతులు జ్ఞాపక
మువచ్చినవి.

శార—ఓహూ! అట్లునా! తెలిసెను. నీ చింతమాత్రమునకే చింత
నొందవలెనా?

సీర—అక్కా! అన్నియు తెలిసిన దానవు నీవేయిట్లు చింతనొందుచుండ
మావంటివారి మాటకేమి! కర్మానుఫలము తప్పనుగదా! అది
గాక! మనలెండ్లిగారగు యోగానాదులవారు తమ దివ్య
జ్ఞానమువలనఁ గొద్దిరోజులకే తిరిగి మన సుదర్శననివలన రాజ్యం
బును బడయఁగలవని చెప్పలేదా? ఇంతమాత్రమునకే చింత
నొందవలె?

సుశీ—నా చిట్టి తల్లులాదా! మీ రితిసుగూఢవతులు. నిర్మలమై ఏకా
గ్రులు మీ ముగ్ధులపిందలబుల దిలకుప నా చింతలన్నియుఁ
బారిపోవునుగదా!

సీర—(ఆలకించి) అక్కా! వింటివే! కొవెల మృదునుఘరస్వరమున
నేవిధంబుగా కోయని కూయుచున్నాదో?

సుశీ—(చిలునవ్వుదోష) ఆహా! నిజముగా నీ కంఠమువలెనే యున్న
యది.

శార—(అలుగుచు) అవునవును. నీవెప్పుడును సీరదనే మెచ్చుకొంగు
వు. నన్ను మాత్రము మెచ్చుకొందువా?

సుశీ—(నవ్వుచు) అయ్యో! నా నెత్తితల్లి! నీ కంఠముగూడ కొవెల
కంఠమువలెనే యున్నదిలే!

శార—అక్కా! మన సుదర్శనుని వివాహ మైనయెడల మేము మగ్గు
రమును నెన్ని యాటలనైనను నాడువారముగదా!

సుశీ—(నెట్టూర్పునిగిడ్చి) దైవవిధి నెవ్వరు తప్పింపఁగలరు! ఇంక
వానికి వివాహకాల మానన్నమునదో? లేదో?

శార—సాయంసమయము కావచ్చినయది. ఇకన మన సుదర్శనుడు
రాజేదేమి చెప్పమా!

సుశీ—అవును. నేనుగూడ నదే విచారించుచుంటి.

శార—అదిగో! మన సుదర్శనుఁ డిటులే వచ్చుచున్నవాడు.

(సౌవేళము—సుదర్శనుఁ డతివిచారముతో)

—♦మత్తకోకిల♦—

మారుఁడెంతయు జాలగా నను ♦ మాటిమాటికిబాణముల్
క్రూరుఁడై యహ! యెంతయేనియు ♦ క్షాలనేయుచు నుండెగా
భాంమాయెను నాదుఁడము ♦ బాఖరే యిక జీవముల్
దూరమాయె నికెట్టులోగద ♦ తోచదయ్యె నదేదియన్.

గీ॥ మారుడిట్టుల నన్నహా ♦ మాడ్చుచుండె
నామనం బయ్యె యెట్టులో ♦ నొచునుండె
జెందరానట్టి దుఃఖము ♦ జెందుచుంటి
నేమిసేయుదు నేనిక ♦ నెఱులనెత్తు.

ఆహా! నావెందం బాసుందరీమణి గాంచినప్పటినుండియు,
మదనాయుత్తేజితంబై బాధిపుచున్నయదిగదా! హా! రాజీ
వనేతా? హా! రాకేందుముఖి!

ఉ॥ హా! కమలాయుతేక్షణరొ ♦ హా! నవమోహన మోహనాంగిరొ
హా! కమనీయ చక్రికుచ ♦ హా! గజగాఢి! నామసుందరీ

హా! కనకాంగీ నీవెలెను ♦ నందముగల్గినవారు లేరగా!

నీకమనీయసుందరత ♦ నింజెను నాహృదయంబునందునకే.

కటకటా నాహృదయంబులెయు సందకార పూరితంబై
యేమియుఁ దోచకున్నదిగదా! ఆహా! నాశిరంబున బెద్దగుంజా
కటి పడినట్టుల నున్నయది. హా! జగన్మాతా! కాళికా! త్రిపుర
సుందరీ! ఏచింతయు లేకయున్న నా కావనితను స్వప్నమునందు
గాన్పింపఁజేసి, భక్తిభావంబగు నాహృదయంబును, కామవికా
రంబులచే నిండింపఁజేసితివిగదా!—అయ్యో నాహృదయంబున
నాసుందరముఖారవిందమును ఆదరహాసచంద్రికలు నాచక్క
స్తనములు నామనోహర నయనము తెంతమరుతుమన్నను
మరుపు రాకున్నవిగదా!—ఎక్కడరాజపుత్రి! యెక్కడనేను!
రాజ్యపరిచ్యుతులమై యాయడవిని మునివాటికయందు వసించు
మాకు కనిక సౌఖ్యపరిభాగంబున హంసహాలికా తల్పంబున
శయించి నానాజనంబుల సపర్యలఁబొందుచునుండు రాజ
కుమారికలా లభియిండుట? ఏమో దేవీవాక్యంబు నిక్కువము
గావచ్చును. హా! దైవమా! నన్నేమిచేయ నెంచితివోగదా!
(అటునిటు జూచి) ఓహూ! తెల్లిగారిచ్చటనే యున్నవారు.
నామాటల నేమైన వినలేదుగదా? (చెంతకేగి)తల్లీ! నీకొమరుఁ
డిదే నమస్కారంబును గావించుచున్నవాఁడు. (మొక్కిక్కును.)

సుకీ—(చెంతకుదీసికొని) తండ్రి! సుదర్శనా! కలకలలాడు నీముఖార
విందము చేడేలొకో వాడియున్నది. కారణమేమి?

సుద—జననీ! పూజ్యురాలవగు నీవు నాతల్లిగానుండ నాకేమికోదువ?

క॥ తెల్లియై వ్రవము తలపగ

తల్లినిబోలంగి లేరు ♦ ధర నేహితులు

తల్లికి సపర్యసలువగ

నల్లనస్వర్గంబు కరత ♦ లామలకమగు

చింతానివారణంబై మాతా! నిజముగా నిన్నుఁ గాంచినంతనే నాహృదయమున భక్తిపూరితంబై యోష్యుగదా! మరియు జనసేజనకులకన్న బిరియులైనవా రీభవనంబున నెవ్వరునులేరు. అందు జనని నవమానములుమోసి, జన్మించినంతనే నతిప్రేమచే బెంచుచు పెద్దజేయునది. అట్టిజననిని వైవముగా నెవ్వరు తలంపరో వారిహృదయంబుల రెంటికీ జెడుదురుగదా?

సు:—కుమారా! నీవంటిపుత్రిలు భరతభూమి నదయింప నింకేమి కొడువ? నిజముగా నీవలెనే యందరు మాతృభక్తియైదుద యుంచిన భరతమాతపుణ్యమే పుణ్యముగదా? పుత్రా!

శ్లో: నరమేకో గణః పుత్రోఽపి | నచ మూర్ఖతాన్యపి |
ఏకశ్చంద్రస్తమోహస్తే | నచ తారాగణోపిచ |

అనునార్యోక్తివలన నీవంటికుమారు లదయించిన నింకేమి కావలయును?

భార—సుదర్శనా! నిజముగా సుగుణగర్భుడవగు నిన్నుఁ గాంచిన నెవ్వరికి నానంద ముదయింపదు!

నీర—అక్కా! ఏలమ్మా మనసుదర్శనని ముఖవికాసము జ్ఞానది?

సుద—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీ సుకుమారగత్రిలు! నిజముగా వీరినిఁ గాంచిన నాహృదయంబునందొక విధమైన నూడిరీప్రేమ ముదయించునగదా! వీరిలావణ్యము, వీరిసరలత, వీరి చిల్క పల్కులు, వీరియాటలు, వీరిపాటలు, జూచిన నెవ్వరి హృద యంబు రంజించకపోవున! అందుకే మాతల్లిగారు చితారహితయైయుండును. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నీరదా! నాముఖవికాసము తగ్గుట నీకుఁగూడ తెలిసినా? అయ్యో! నీవెంతసరలచృదయవమ్మా! నీకేమియందలియదు. పాపము!

సుశీ—(సుదర్శనని ముద్దిడకొనుచు) కుమారా! నీరదయనినట్లులే నీముఖము కళావహినమై యోష్యుచున్నయది తండ్రి!

గీ॥ ముదముతోనొప్పు నీచిన్ని ♦ మోముజూడ
 నేలొకో వాడిపోయెను ♦ నిజముచెప్పుమ
 యేల దాచెవయ్య నా ♦ యెడల నింక
 అది యెఱుంగగఁ దొందఱ ♦ నందుచుంటి.

సుద—జననీ!

ఉ॥ పిన్నట నాటనుండి నను ♦ నేమనుబెంచిన నాదు తల్లిరో!
 యెన్నగరాని బాధల న ♦ హించియు పేమడిఁ బెంచినాపూ
 యెన్నగలేను నీయెడల ♦ నేనిక దబ్బుట నెన్నఁజైన లో
 నెన్నగరాని కోరికను ♦ నేహృదయంబున నెంతో మించెడున్.

మాతా! మొన్నటిరాత్రి నాకు స్వప్నమునందు దేవి ప్రిస
 ప్తయై నా కొక సుకుమారసుందరిశరీరము జూపి, యాసుందరి
 వృత్తాంతంబంతయు నాతోజెప్పి, నన్న వివాహంబాడుమని
 యాహ్వానించెను. ఆవనితెలిచి వారస శత్రురంబునేలువాడట.
 ఆహా! కందమూలకలంబులు భుజియించుచు నీధురోరారణ్యంబు
 నన్వసియించు మనకు కనకసౌధోపరిభాగంబున, మనమయ
 నాపితంబగు హోలికల నూగుచు సుఖంబుగా రాజభాగంబు
 లనుభవించు రాజపుత్రికలా లభించుట!

సుశీ—కుమారి! అట్లనవలదు. దేవి చెప్పినమాట తెన్నటికిని గన్ప
 తంబు గానేరదు.

సుద—జననీ! మన పురంజయుండు స్వప్నవృత్తాంతంబును విని, నేనెంత
 చెప్పినను వినక మీయాజ్ఞఁ గయికొనక మో యాతరణీమణి
 వృత్తాంతంబును గనఁగొనటకై వెడలిపోయెను.

శార—నీరదా! నీరదా! అదిగో తండ్రిగారు పిలుచుచున్నారు. రమ్మ
 పోవుదము. (శారద నీరద—నిష్క్రమింతురు.)

సుశీ—అదిగో! మన పురంజయుం డిటకే వచ్చుచున్నవాడు.

(ప్రవేశము - పురంజముడు.)

పురం—అహ! నేను పోయిన కార్యమేదో నెరవేరినయ్యది. నేను భన్యుండనయితిని. ఇక నేను చూడవలసివది యొక్కట! చంద్రకళాసుదర్శనుల వివాహమును, రాజ్యపట్టాభిషేకమును. (ఎదుర్చుకొని) ఓహో! పుణ్యవతియగు సుశీలా దేవియును, నాప్రియమిత్రుడగు సుదర్శనుడును నిచటనే యున్నవారు. (చెంతకేగి) దేవీ! నీదాసుడిదే మ్రోక్కుచున్నవాడు. (సుశీలకు మ్రోక్కుచు.)

సుశీ—పురంజము! ఆయుష్మతుడవై వరలుము. నీవు పోయిన కార్యమేమి నెరవేరినదా?

పురం—తల్లీ! మీ యాశీర్వాదప్రభావంబున నేకార్యము నెరవేరదు!

సుశీ—అయిన నీవు వెడలినప్పటినుండి జరిగిన వృత్తాంతంబు నాకు సంతర్పణగా నెరిగించుము.

పురం—అమ్మా! నేను సుదర్శనునికి జెప్పినైద్యవేషంబున వారణాసి పురంబున కేగితిని. అచ్చట నే నొకనాడు రాచబాటపయి బోవుచుండ, రాజభటులు నన్ను రాజకుమారీయంతఃపురంబునకు దీసికొని వెళ్లిరి. నే నచ్చటికేగి గూడ నచ్చో రాజకుమారి మదనానలసంతప్తహృదయయై మూర్ఛపడియున్నది. అంతనే నొక యౌవనధముచే నాసుందరి మూర్ఛదేర్చితిని. నా కిది వరికే మన సుదర్శనునివలన నన్నిసంగతులు విశదమైనవిగావున నేను లేచిపోని కల్లబొల్లిమాలలం గొన్ని కల్పించి, నేను జ్యోతిషప్రభావంబున నన్నిసంగతులు గ్రహించితి ననియు, నీమనోహరుడు మునివనవాసికయందున్నవాడనియు, నీకై పరితపించుచున్నవాడనియు జెప్పిన, నాసుందరి సంతసమంచుచు, నీ తారాహారంబును నామెడ నిశ్చేను. ఇదిగో నీహారంబును గయిగొనుట. (తన కేబురుండి హారముచుట్టి సుశీలచేతి కిచ్చున.)

సుశీ—(హారము దీసికొని) కుమారా! నిజముగా మనపురంజయుని పంటి యుత్తముని నే నెందును గాంచియుగను. మనకై యెన్నియో కష్టములబడి కార్యంబును సత్సర్వముగా నెరవేర్చు నుగదా! ఇదిగో! యీ హారమును దీసికొనుము. (హారమును సుదర్శనుని కిచ్చును.)

సుద—(తలవంచుకొని హస్తమును జాపును.)

సుశీ—పురంజయా! పాపము నీ పతిహారిప్రయాణముడనై వచ్చితివి. భుజించి కొంచెము విశ్రాంతిమింతువుగాని, రమ్మ.

(సుశీల నిష్క్రమించును.)

సుద—(హారము వక్షముననిడికొని) ఆహా! హారమా!

మ॥ కనునీయంబగు కాంతినినుచు గను ♦ స్థామింపఁగాఁజేయుచు
గమనీయంబగు గంధలేపముల నిం ♦ కళా సౌఖ్యముఁ గూర్చుచు
గమనీయంబగు మేనిసారుగల యా ♦ నావీకుచాగ్నింబుల
గమనీయంబగు నాటలాడఁగల భా ♦ గ్యంబుదితో హారమా!

ఓ జలరుహనయనా! నీవక్షజములపై నందముగా ధరియించు నీసుందర తారహారంబు నాహస్తంబుల నుంచుకొన నే నెంతటినోము నోచితి నోగదా!

పురం—మిత్రీనా! ఏల యీలీల దొందరపడియెదవు. రిం-
మూహా దివసంబుల నీ కాసుందరిలలామసందర్శనముఁ గాక పోవునా? తినబోవుచు రుచుల నెంచెదివేల?

సుద—ప్రియతమా! పురంజయా! సేవాక్కుసారీ యాలలనామణి నిం దర్యంబును వర్జించి న న్నానందపరువుమా!

పుర—మిత్రీతమా! నిజముగా నాసుందరియందంబు చతుర్ముఖుడగు నాపితామహునికై నను వణిపించు దరంబే? అయినను నాకు దోచినయంతెమట్లునకు నెను వణిపించెద వినుము.

ఉ॥ చూచితి నెల్లరాజ్యములం ♦ జూడగలే చెట నిట్టినుందరి
 న్నూచితి నెందరెందరినొ ♦ చూడగలే దిక నిట్టికాంత నెం
 దా చెలువస్థమంగొనిన ♦ నందముచందముజెప్పరాదుగా
 ని చెలువంబు నస్థగును ♦ నిక్కముఁజూచిన మిత్రీరత్నమా॥

మఱియు,

క॥ వనితామణి వాఙ్మూర్తులు
 కనిన నహ! యెట్టివారి ♦ కై నను మదిలో
 జనియింపజె తలపెట్టంగ
 వనితామణుడైన వలపు ♦ వాఁగల నిడగొ॥

ఉ॥ అద్భుతదక్కుజెక్కులును ♦ నందముగా గనుపట్టుమోవియు
 న్నుద్దులుగుల్కుపల్కులును ♦ మోదముతోడత నొప్పబింబ మిం
 కన్దర దానిపెన్నలహ! ♦ యందము చందము నేమిచెప్పమకొ!
 ఇంద్ర నేవిభోలపుగ ♦ యింపగు నారము గుబ్బదోయికొ॥

మిత్రీమా! నిజముగా నాసుందరి సాయందచందములకు
 సగిపట్టుగా నుండును.

(తిరిలో-కుమారా సుదర్శనా! నాయనా! పురంజయా!

ప్రొద్దునోయినది, ఛాజయింపరండు.)

పురం — మిత్రీమా! అమ్మగారు పిలుచుచున్నారు. పద పోవుదము.

(పురంజయమును సుపిర్చిమని హస్తముబట్టుకొని నీసికొనిపోవును)

ద్వితీయరంగము—మునివాటికోద్యాసనము.

(సుదర్శనము చూచి) సలావేళకపై నిరిహతాశముచే శయనించుట)

సుద—హా! ములాశయానా! హా! నామోహనరంగ! పూర్ణచంద్రబింబ
 బబునుబోలు నీముఖారవిందంబు నాహృదయకమలంబున
 నాచ్ఛాదించి మకరాంకుస కోశానలశరంబు బురంబుననాటి

నన్ను దుఃఖానలంబునఁ దోసివేయుచుండెనుగదా! హా! నా
మనోహరిణి! నీముఖచంద్రబింబంబును నీప్రియఁడగు నీ సుద
ర్భనుని కొకమారు చూపవా? అక్కటా! నాహృదయంబు
మదనజ్వాలానలతలలఱుడి మాడిపోవుచున్నయదిగదా! మద
నా! నాయెడల నీ కింటిటినిర్దయ తగునా? యావనిహంగము
లారా! మీరైన నావ్యాజశ్వరజుడఁ గాంచితిలే? హ! లతా
గుల్మదులారా! మీరైన నామనోహరిణి గాంచితిరా? హా!
సరోవరము! నీవైన నాప్రియురాలి గాంచితివా? అయ్యో!
నేనేమిచేయువాడ! ఏవియు పలుకఁకున్నయవిగదా! ఓ నాప్రియ
తమా! నీవైన నాతో పలుకవా?

ఉ॥ ఓ కమనీయగాత్రీ విక • వోత్పలలోచన! కంబుకంఠిరో
నీకమనీయసుందరతి • నీటుగ నాయెడఁజూపవేక రా
వే! కరుణంపవే! యికను • వేషక నన్నిట జరచియవే
నీకమనీయమౌ సగర • నిస్తులమౌనది నానందేయవే!

మదనా! మదనా! ఏల యీలీల నన్ను గారయఁజెల్పెవవు.
ఆహా! ఏమి యీయింతిసౌందర్యము! నిజముగా యక్ష కిన్నర
గరుడ గంధర్వాదులకైనను నట్టిసౌందర్యంబు గలదో! లేదో!
కిటకటా! నే నిక తెలియజేయు.

సీ॥ ఏతాస్మగనఁగొన్న • నిజగన్మోహనా

కారమే కిన్నట్టు • కలఁపుచు

నెచ్చోటఁగాంచిని • సులవరయె నాకు

నిఁపుమైకన్నట్టు • కెంతిగోని

నేవంకఁ గనుఁగొన్న • నీనగోజునన్మరే

కన్నట్టు నెంతయు • గరిణితోడ

నేతట్టుచూచిన • నీచంద్రవదనమే

కమనీయగాత్రీయై • కానమించు

సీ॥ ఎటులసైతును నేనెంక • నేమిసేతు

కముఁ డెంతయు కిటకటా • కరుణలేక

బాణజాలంబులను నన్ను ♦ బాధపెట్టె
తాళఁగాలేను కాంతసి ♦ వేళఁగనక॥

వజ్జీయు,

సీ॥ ఎన్ని నాన్మొకను ♦ సే సుందరీమణి-

గాంచక నామది ♦ గడపవలయు

ఎన్ని నాన్మొకను ♦ సేసరొజాస్యను

కొగిలించేర్చక ♦ గడపవలయు

ఎన్ని నాన్మొకను ♦ సేముడ్డుగుమ్మను

మనమునఁ దలచెట్టి ♦ మాడవలయు

ఎన్ని నాన్మొకను ♦ శీరవాణితో

బలుకక యెట్టాల ♦ నిలువవలయు

సీ॥ కేను జాళింగలే నింక ♦ నిజముగాను

మగనఁ జవయున్ ఎన్నిట్లు ♦ మాడ్చుచుండ

కలకటా! ఎమింకెట్లు ♦ గడువగలనో?

ఎక్కిగఁగూర్ నాకు చెట్టుల ♦ పసుధమనునో॥

అహ! ఏమీ గగనసాంద్ర్యము! సుధాకరుఁడు నన్ను వేరఁ
గాఁగోలు తెనచెన్నెలల వెడఁజల్లుచు గగన మార్గంబున బద
లించుచున్నవాఁడు.

నవననయకావనుల్ ♦ నానావిధంబుల

మోహబాధలలోన ♦ మునుగుచు న

కాంతామఁగుల్ తమ ♦ కాంతిల కొండెడ్ల

మందహాసంబుల ♦ మరుగుమంక

భాగ్యవంతులు తమ ♦ భర్తహర్ష్యంబుల

బంగరుటుయ్యెలం ♦ బవ్వళింప

ప్రియమోగఁబున ♦ పీడించుచెందము

ల్గురుబాధితును గోన ♦ మండుచుండ

గీ॥ పాలనున్నట్టి మీఁగడ ♦ పట్టియనఁగ
పాలకడలిలోఁబరఁగెడి ♦ పద్మమనఁగ
నీలచూ నింగినిం దెలి ♦ నిస్సలెనఁగ
నలరుచుండెను చందురు ♦ డాక నమున॥

ఓ! ఇందీవరనయనా! ఇంక నైనను వేగరమ్మా! నన్ను
బోవుమా! అత్యా! కందర్పుఁడేయు నిశితబాణంబులఁ దాళ
లేకుంటినికదా!

క॥ చిక్కదు చేతికి ఖడ్గము
చిక్కదుగా యేమిసేతు ♦ బాణుచేయు
చిక్కిన నాహృదయంబును
జక్కగఁ గుండించుకొనిన ♦ జక్కంబుగా॥

హా! దైవమా!

గీ॥ మారుఁడె.తయుఁ గూర్చున్న ♦ మాక్షునుండ
తాళిగాలేను నేనయో ♦ తాళిలేను
జీవములఁ బాసినను నాకు ♦ జంత బాము
కటక ♦ చిక్కదయ్యెను ♦ ఖడ్గమైన॥

ఓ! మదనా! నీవతిపాపుండవు. మాపాలిటి యమదూతవలె
మాప్రాణంబులఁ దేయుచుంటివి. ఇంక నీకెవ్వరును దొరక
లేదుగావలయును. నీవు వట్టిమర్కటుడవు. నిన్నుంబోలిన
ధూర్జటి ధరావలయుంబున నెందును లేడు. ఓ! పా! నీవెట్లు
మోహంబును అలనాఁ డాత్రినేతునియెడఁజూపి, బాల్వా
నలకీలలఁబడి మాడిపోయియు తిరిగి నీవెట్లేతనంబుల మాచంటి
వారియెడఁ జూపించుచుంటివికదా! కటకా!

ఉ॥ ఓరిదుర్మాత యోకలువ ♦ యోయధమాధమ నీవు నిట్లయో
అరయ బాణజాలముల ♦ నన్నిటు బాధలఁ జెట్టుచుంటివా?
కూర్చుడ నన్ననిక్కరణి ♦ గోడులఁజెట్టక బోవువరాదురా?
నీరజనేత్రీపుత్ర యిక ♦ నిన్నెరనమ్మితి నామనంబున॥

ఓహూ! వదనా!

సీ॥ ఈయింతి నాకింక ♦ నింపుగాగూర్చిన
మణుల బూజించెద ♦ స్మృతతతోడ
ఈ సతీమణినింక ♦ నింపుగాజేర్చిన
ముత్యాల పేరుల ♦ మొనసియిత్తు
ఈ సుందరీమణి ♦ నిచ్చిన నాకింక
పుష్పమాలల నిన్ను ♦ బూజనేతు
ఈ కనకాంగిని ♦ నింపుకొనిఁగూర్చు
గనక హారముల ♦ గాన్క నివారు

సీ॥ పలుకాతన్నితోడ ♦ యింపుమీన
గూర్చి నీకింక ♦ గొప్పముల
నన్న నా ప్రియసఖి గూర్చు మా ♦ నందమునగ
నశినది నేర్పిపుత్రి! స ♦ న్మాన్యపాత్ర!
(అటునిటుజూచి) ఓహూ! నామిత్రోడగు పురంజయుఁ డింత
నరకును రా లేదేమి చెప్పమా?

(సరివేసెను—పురంజయుఁడు.)

పురం—ఓహూ! ఇంకి ను సుదర్శనుఁడు శయనించలే చేయి? (సుదర్శనుని చెతకేగి) మిత్రోహూ! ఏల నీవింకను శయనింపకున్నవాఁడవు?

సుద—ఓహూ! పురంజను! ఏమి? నేను శయనించకపోవుటకుఁ గారణమా? మరేమియు లేదు. కాంతావియోగానఁ జెప్పలంబడు నాకింకెక్కడి నిద్ర!

పురం—సుదర్శనా! ఏల యీలీలలపై నాపోయెదవు? ఊరడిల్లు మూఁడిల్లుము.

సుద—అయ్యో! నాప్రియమిత్రీమా! జోలాంగోళనము నొందుచున్న నాహృదయం బేవిధముగా నూఁడిల్లును. మరియు మందఃశయ చంద్రికల విరాజిల్లు నా సుందరీసుందరవదనారవిందంబు నా

జెందఁబున నెంత మరితుమన్నను మరపురాకున్నయదిగదా!
 నేనెంత యూరకున్నను మారుఁడు లేన నిశితబాణంబుల నా
 హృదయంబును గాఢ్చిచ్చునలె మండిపఁజేయుచున్నవాఁడు.
 నేనేమి సియుదును?

పురిం—సుదర్శనా! సుదర్శనా! నిజముగా నీవు వట్టిపిచ్చివాడిచగదా!
 నేనో, రేపో యాసుందరీలలామను బొందఁజొపుదు సూరకే
 వాపోయెడవేల! తినజొపుదు రుదుల పెంచుకొని యెంతటి
 చిత్రము?

సుద—ఓత్రీమా!

నామనోహరించి గన ♦ నామనచము
 తొండరన జెందుచు నామ ♦ గోప ద్వి
 నాప్రియాంగిన నె తియు ♦ నలుపుచుగా
 కాలి జేర్చి సుఖ మొంద ♦ గలుగు నున్నది

హామము,

కమలమిమ్ముల లేనట్టి ♦ గగనమట్లు
 న్నాన భావ లేనిపిసల రా ♦ జ్వరము
 కన్నలను లేకయందలు ♦ గాంచుచు
 నజీవ లేనట్టిజీవన ♦ ములులగాదె!

పురిం—మిత్రోత్తమా! నేనేగదా! మనము వారసఁపురింబునకుఁ
 బ్రయాణనంపిస్తులమె పోవునది. ఇంతమాత్రమున కీవిరహవేదన
 చే శరీరమును గృశించుకొని పరిగారకే చింతాకులమానసుం
 డవై యేల వాపోయెదవు? ఆకాంత నిర్ముద్రు దేవాదిదేవుడైన
 నను వరింపని ప్రతిజ్ఞ బూనెనట. అనన్యసామాన్యసుందర
 శరీరుగు నాకాంత నిన్నే వివాహంబాడును. ఇంకపైచను
 మారడిల్లుము. (ఎదుటఁజూచి) అదిగో ఎవరో ఇట్ల కేచచ్చు
 చున్నవారు. మాటలాడకూరకుండుము.

(ప్ర)వేశము—చంద్రశిర్మ, పురుషవేషధారియగు కమలమున.)

చంద్ర—కమలా! ఈరేయి నిచ్చటనే గడపి, రేపుదయమనలేచి, మన రాకుమారునకై విచారితము గాక.—అబ్బ! ఈలిచే కడువంతయు మూగిపోవుచున్నయది.

కమ—అహా! చల్లగగు ని నృత్యములనుండి మలయానిలఁ జేతెందు చు హృదయ బు నేవిధంబుగఁ జల్లఁగఁజేయుచుండును. (ఎదురఁ జూచి) అదిగో! మన చెంత కెవ్వరో వచ్చుచున్నట్టున్నవారు.

చంద్ర—అవును. నాకుఁగూడ నట్లే తోచుచున్నయది.

పుర—(చంద్రశిర్మ యొద్దకెఱచి) అయ్యా! మిమ్ములఁజూపి విప్రుల వారెవరో చూచుచున్నవారు? మీరెవ్వరో మూలము గించి మమ్ముల సంతసపరుపుడు.

చంద్ర—అయ్యా! మేము విప్రులము. నామేమి చంద్రశిర్మయందును.

పుర—(తనలో) ఏమిది. ఈతనిమేమి చంద్రశిర్మయూ. ఇతఁడు విప్రుఁడా? ఇతనిముఖము నే నెచ్చటనో చూచినట్టున్నయది. (జ్ఞాపకము నభివర్ణించి) ఓహోహా! ఇతఁడు నా బాల్యస్నేహితుఁడగు చంద్రశిర్మ కాదుగదా? ఏమో యొకపేరు, నొక ముగమును బోలినవాఁడే తెలుసు!

చంద్ర—ఏమో నాలోచి. మమింటి కేల?

పుర—మరేమియు లేదు. ఏనో నాకుకొన్ని పూర్వపునంగతులు జ్ఞాపకము వచ్చినవి. మీనివాసస్థలం దయోధ్యాపురంబా?

చంద్ర—(తనలో) ఓహోహా! ఏ మీచిత్రము! నా యువపరితపి కేళిధంబునఁ దెలిసినది? (ప్రకాశముగా) అయ్యా! నా నివాస స్థల మయోధ్యాపురంబని మీరెట్లు గిహించగలిగితే?

పుర—(తనలో) ఓహోహా! ఇతఁడు తప్పక నా బాల్యస్నేహితుఁడగు

చంద్రశేఖరయే! (ప) కాశముగా) చంద్రశేఖర! నీవు నన్నింకను
గుఱ్ఱింపలేదా!

చంద్ర—అహ! ఏమిది పురంజయా! పురంజయా! నీవేనా? నీవేనా?
(కొంగలిండుకొనును)

పుర—అహ! మిత్రమా! మన మెన్నినాళ్లకు గలిసికొంటిమి!

కమ—(తనలో) ఏమిది! నే నితనిముఱము నిదివరకెచటనో చూచి
నట్లు జాపకమున్నయది. (జాపకము నభినయించి) ఓహూ!
ఇతఁడు మానభిచేతకు వైద్య వేషంబున వచ్చినవాఁడు కాడు
గదా!

చంద్ర—పురంజయా! మన సుశీలాను దర్శనమగుగతి సకేమయిన
దెలియునా?

పుర—వా రెచ్చటనే యున్నవారు.

చంద్ర—ఏలే! వారినొక్కసారి నాకన్నలకు సుప్రదీర్ఘమున నన్న
నందపరుపుము.

పుర—సుశీలాదేవి యిప్పుడు పరుండి ముందును. (సుదర్శనుజూపి) అది
గో ఆతఁడు మన సుదర్శనుఁడు.

సుద—(అరుగుపైనుండిలేచి) ఏమిది! మా పురంజయుని నీకొల్పిపురుషు
లమలకో కొంగలిండు కొనుచున్నవాఁడు? ఇతనిజూడ నీ నిది
వరకెచటనో చూచినట్టి జాపకమున్నయది. (మంత్రముఁజూడ
నామనమంతయు పోలావోహనముగా నున్నయది. ఏలేవరై
ముండవచ్చునోగదా!

పుర—(సుదర్శనుని చూచికేతెంచి) ఇదెగో! మన చంద్రశేఖర గాంచి
తివా? అహ! ఎన్నినాళ్లయినది మనమితనినిజూడక? మనము
మగ్గరము చిన్నతనంబున నెన్నియాటలైన నాడువారము.

సుద—ఏవేమి! ఇతఁడు చంద్రశేఖరయే? అహ! ఎన్నిరోజులయినది!

యితనినిజూడక (చంద్రశర్మయొద్ద కేసెంచి) మిత్రమా! చంద్ర
శర్మ! మనమిన్ని నాల్గ్గురు గలిసికొనుట చాలసంకల్పమేసుమీ!
చంద్ర—ప్రియతమా! సుదర్శనా! నీకొరకై నేనెన్ని కష్టములఁ బడి
యైత నిన్న జూచినాడూ కు సంతసించితిని.

కమ—తనలో ఓ...! తండ్రినా సుదర్శనుడు! బౌరా! ఏమి వీని
చక్కదనము. నిజముగా నింతటి యందగానిని నేనెందును
జూచియెరుగనుగదా! ఎ... సుదరుడు మా చంద్రశర్మకు
దగినవాడే.

భగ—(కమ ను చేతఁజూపి) మిత్రమా! చంద్రశర్మ! ఈ కొత్త
పురుషుడెవరు?

చంద్ర—తండ్రిను మనకు మిత్రుడే.

పుర—ఓ...! ఈ కొత్త మిత్రుడు నీకెచట లభించెను.

చంద్ర—నాకుఁ గోవలో లభించెను.

సువ—(తనలో) ఏమిది! ఇమ్మానెవ్రనిహోవభావంబులఁ గాంచిన స్త్రీ
వలెఁ గోచుచున్నది. పురుషుని మా చంద్రశర్మ నుమపు
చున్నవాడు. ఇదేమి చిత్రమోకదా! (ప్రకాశముగా కమలం
జూచి) అయ్యా! మీనామధేయమెయ్యది?

చంద్ర—మిత్రమా! సుదర్శనా! ఇతనినామధేయము భీమసేనఁడన
గురు. ఇతఁడు చంద్రకళాసఖయగు కమలసోదరుడు. నిన్నుఁ
గనుగొన వచ్చినవాడు.

సువ—ఓ...! అయిన నితఁడును మన ప్రియస్నేహితుడే!

పుర—(తనలో) ఇతని జూడ స్త్రీవలె గన్పట్టచున్నవాడు. కమల
యమైన ముఖచంద్రభాగమునుజూడ నాకు కమలవలెఁ గోచు
చున్నది. కానీ, ఇతఁడు పురుషుడో, స్త్రీయో, పురుషాత
కనుగొనెదనుగాక!

సుద—(పురుష వేషధారియగు కమలంజూచి) మిత్రీమా! విశేషము లేమి? .

కమ—విశేషము లేమియులేవు. చంద్రిక శ మినిమిత్తమై మదనబాణ పీడితయై నిరీక్షించుచున్నయది.

సుద—హా! మన్మథోహోహీ! చంద్రిక శా!

సీ॥ కటకటా! నాదుకొర కేవు ♦ కష్టములను
బడుచు గుందుచునుంటివా? ♦ పద్మనేత్రీ!
యెంతకూర్చుండెనాదున్ ♦ యిటులనిన్న
బాధపెట్టుచునుంటిని ♦ పాపమనక॥

ఆహా! తరువాత—తరువాత?

కమ—నూ రాజుగారిగు విక్రమ కేతుఁ డిదివర కే స్వయంవరమును చాటించిరి. ఇంకను స్వయంవరము నాల్గురోజులు వ్యవధిగా నున్నయది. అప్పుడప్పుడే నూ పురజులయు రాజవంశ్యులచే నిండిపోయినది.

సుద—ఆహా! ఎంతకష్టం ఎంతకష్టం! హాను! నాప్రియైశ్వరి యెంత దుఃఖించుచున్నోకదా!

కమ—మాచంద్రిక శా! దుఃఖించుటగని నానాదరియగు కమల మీ జాడ నరయుటకై నన్నంపినయది.

పురం—కమ (అనబోయి) మిత్రీమా! భీమసేనా! మాసుదర్శనుడు లేపి వారణాశీపురంబునకుఁ బ్రయాణము కానున్నవాడు. (చంద్రిక శర్మంజూచి) ప్రయమిత్రీమా! రాత్రి చాల యత్కిమించినయది. రాత్రిమ్ము పోయి పరుండము. (చంద్రిక శర్మ, పురంజయులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

సుద—(కమలంజూచి) మిత్రీమా! నీవు కొత్తవాడైవైనను నీతియైన మాటలచే నెల్లప్పుడను నామనము నీతో మాటలాడగోరును.

అయ్యా! నీ వెప్పుడైనను జుద్రీకళను జూచితివా! ఆకలికి నన్నెప్పుడైనను దలంచునా? ఆసుందరీసుందరి నాకు వినిపించి నావీనుల నానందపరుపుము.

కమ — (చిలున వ్యాననసీమఁ దోప) నిజముగా నాసుందరీమణి సౌందర్యమింతింతయన వీలుకాదు. మన్మథప్రియాంగనయైన యారతీదేవి యాసుందరీలలామ కాలిగోటికైనను సరిపోలదు. ఆహా!

తే॥ గీ॥ కమలదళనేత్రీ చిన్నార ♦ కలికిమిన్న
యందములపంట సుందరి ♦ హంసయాన
మరునిపూబాతి బంగారు ♦ ప్రేతిమయైన
నీకై తగుగాచి యాయంతి ♦ నిజముగాను.

మరియు ఆ కలికి యెల్లపుడును సుసుందరీవిగ్రహమును దలంచుచు మకరాంకుని క్రోధానలశరంబుల శరీరంబును గృశింపఁజేసికొనుచు మదనతాపంబును భరింపలేక కటకటఁబడుచు “హా! నాప్రియా! హా! మన్మథోహరా! హా! సుదర్శనా! నివాసియగు నిచంద్రీకళం బ్రాసరాదా”యనుచు తెల్లిదండ్రిలును, దాసదాసీ జనంబులును, తనప్రియచెలులును నెంతయోదార్చినను నూరడిల్లక యాహారాదుల ముట్టక కృశించి పోవుచున్నయది.

సుద — హా! ప్రియనఖ! చంద్రీకళా! నాకై నీమెంత పరితపించుచుంటివి! (కమలంజూచి) మిత్రీమా! భీమసేనా! నాప్రియాంగనవృత్తాంతంబును వినినప్పుడినుండియు నామనంబంతయు దోలాందోళనము నొందుచున్నయది. కటకటా! నాకన్నలు తిరుగుచున్నవి! నాతలయు దిరుగుచున్నయది. హా! చంద్రీకళా! చంద్రీకళా! అయ్యా! అయ్యా! నేను తాళలేకుంటిని. (క్రిందబడి మూర్ఛిల్లును)

(తరి పడిపోవును.)

(ప్ర)వేశము: కమల శ్రీవేషముతో)

కమ—ఏమిచిత్రమోగాని పురంజయుని జూచిననాటనుండి నామనంబు ను సన్నుం జూచినప్పటినుండి పురంజయునిముఖమును పూర్తిగా మారిపోయినవి. నే నతనిని జూచిన నామనంబున నొక విధ మైన మోహం బాతనియెడ నుదయించుచున్నయది. ఇతనిని జూడ నాకు అలనాడు మాచంద్రకళయొస్త కేతెంచిన వైద్యుని వలె గన్నట్టుచున్నవాడు. నాయనుమానమునకు తగినట్లు లితం డొకమారు నన్ను “కమల” యనబోయి “కిమ” అని తిరిగిమిత్రమా! యని పలుచుటజూడ నన్నితడు గుడ్డించి నట్లు దోచుచున్నయది. నిజముగా నితని సుందరముభారపించుమును, వాక్పాతుర్యమును, సౌంధ్యము జూచినప్పటినుండి ఎందమందు మదనవిజాంకురము మొలచినయది. సుందర్యనుడు సన్నుం బురుషుడనియే తలచుచున్నవాడు గాని పురంజయుడు మాత్రము నన్ను శ్రీగానేతలంచుచుండును. తలయూచుచు కానీ! కానీ! నన్నితడు మోసప్రచ్ఛవలెనని తలచివెట్లు నున్న వాడు. నిజముగా నేనే యీతని మోసపుచ్చుకున్న కమలను గాను! (పరుటదిలకించి) అదిగో! పురంజయుం డిటకె వచ్చుచున్నవాడు. నే నతెరచాటుకేగి యితని చర్మలన్నియుంగిని పెట్టెదగాక. (తెరచా. చ కేగును.)

(ప్ర)వేశము పురంజయుడు)

పురిం—అహ! ఆనవినపురుషుని మోముం గాంచిన యలనాడు నను వైద్యవేషంబున గాంచిన కమలమోమావలె గన్నట్టుచున్నయది. ఇతడు తాను కమలసోదరుడనని నుడుపుచున్నవాడు. అచెంతమాత్రమును గాన ట్లితని హాసభావంబులే చెప్పక చెప్పుచున్నయవి.

కమ—(తెరచాటుకనుండియే) ఏమీ! గాహాసభావమాలు శ్రీమల నున్నయవియా! ఏమి యీచిత్రమా!

పురం—(తలయూపుచు) నే సీతమలను వైశ్యవేషమునఁ జూచిననాట నుండియు నామనంబు తయు నీనుండరీలమయెడనాటుకొనినది.

కమ—(తెరచాటున నుండియే తా యూపుచు) అహా! సిగ్గుట్టు బైటఁ బడెనుగదా!

పురం—జమఃగా సీతమలను బొందినవాని జన్మమే జన్మముగదా! ఈనుండరగాట్రీని జూచిననాటినుండియు నా వనంబంతయు దా నియెడనే నాటుకొని నాటినుండియు నన్నాహారంబులే రుచింప కున్నయవి. కటకటా! నామనంబంత యణగద్రొక్కుదమి న్నను కామోద్యోగపీడితఁడై యణగకున్నయది. ఈభీమసేనుఁడు తప్పక కమలయెయని అోచచున్నయది. (తలయూపుచు) కాసి! కాసి! దీనివిషయమై పూర్తిగా విమర్శించెదను. (అటు నిటుఁజూచి) అహా! ఏమిది! యెన్నఁడునుగాంచని యాకారం బొకట నాకు దృశ్యోచరం బవుచున్నయది.

(ప్ర)వేశము: ధూతివేషధారియగు కమల.)

కమ—అహా! ఎవరురా! ఎవరురా! భూత, ప్రేత, పిశాచ, యక్ష, కిన్నర, గరుడ, గంధర్వ, సుర, సిద్ధ, సాధుల కలవిగానిమదీయ కోధానిలజ్వాలానూకలల కడ్డుపడువాడు! (పురంజయుఁ జూచి) ఓ! దుగ్మదాంధా! రాజావసప్రామర్శానమున గన్ను మిన్నుఁగానక మ్రోదిదేసతిలకైన జొరశిక్ష్ణముగాని యిహోచ్చ లనేమీమో కాటులరచుచుంటివి. ఇయ్యది పరాధిపిరాగ్రేసర మురాసుధయకరుడగు హిడియని వలని యెఱుగవలరా? నిన్నిప్పుడె నాయుదరపోషణార్థమై నాపొట్ట నిడికొందును.

పురం—(గడగడపడకుడు, చేతులు జోడిచుకొని పాదబులబడి) స్వామీ! ఇంద్రాసుసతస్వల మన్నించఁబ్రార్థింతురు.

కమ—ఓరీ! కూర్మరాధమా! తప్పలఁజేసి పైనుండి నాకుఁ డక్కులఁజూప వచ్చుచా! నిన్నిప్పుడె నాపొట్టనిడికొని ధూతివేషధారి యము.

పురం—(వణకుచు) స్వామీ! ఇయ్యది విశ్వానరంబని యెఱిగిన నిట్టి కూతలఁ గూయకపోవుదును. ఇంక నాతఃస్వలు మన్నించి వేగమే కాపాడుడు.

కమల—(పకపకనవ్వుచు) బౌరా! అధమా! లెప్పులఁజేసి మన్నించు మనెదవా?

పురం—తండ్రి! 'దాసునిలెప్పు దండ నుతో సరి'యనునటుల నాతఃస్వ లింకనైనను మన్నించి వేగమే కాపాడుడు.

కమ—(భూతవేషమును తీసివేసి శ్రీవేషధారియై పకపకనవ్వుచు) పురంజయా! పురంజయా! నన్ను మోసపుచ్చునెంచి నీవే మోస పోయితివిగదా!

పురం—ఓహూ! కమలా! కమలా! నీవెంతటి పూయలాడీపి! (తెనలో) నామాటల నేమియు వినిలేదుగదా! (ప్రకాశముగా) కమలా! భీమసేనవేషధారివై నన్నే మోసపుచ్చితివిగదా! నిజముగా నివటి చతురురాలి నేనందును గాంచి యెఱుంగనుసుమీ!

కమ—(నవ్వుచు) నన్ను నీవు మోసపుచ్చునెంచి నాతోనే మోసపోయితివిగదా!

పురం—కమలా! నామాటలనన్నియు వింటవా?

కమ—వినిననేమి? నీ గుట్టంతయుఁ బయటఁబడ్డదిలే!

పురం—మన సుదర్శనునికి నీవు కమలవని తెలియునా?

కమ—తెలియకేమి! నే నప్పుడే సుఖీలాదేవితో నన్నిసంగతులఁ దెలిపితిని.

పురం—అమ్మా! నీవెంతటి చతురురాలవు!

(చెరలో—‘కమలా! కమలా!’ యని పిల్పు విసబడును.)

కమ—అదిగో! సుశీలాదేవి నన్నుం బిలుచుచున్నది, నేను బోవలయును.

పురం—(కమలహస్తములఁ బట్టుకొని) ఇదిగో! ఒకమాట విని పొమ్ము.

కమ—నన్నింక విడువును, నేను పోవలయును. (చేయి విడిపించుకొని పారిపోవును)

పురం—అహా! ఈసుందరిహస్తం బెంతటి మృదువైనది! ఇవ్వనిత మాటలాడు మాటలఁజూడ నన్నుఁ బ్రేమించినదనియే తోచుచున్నది. కాని ప్రైవవిధి యెటులున్నయదో తెలియదు. నిజముగా సేసుందరి నాకు లభించిన నేనే ధన్యుడను.

(నిష్క్రమించును)

(చెరపడును)

శ్రీ రామచంద్రాయనమః.

చంద్రకళాస్వయంవరము

చతురాంకము

రంగము - కాళికాలయము.

(చంద్రాక్షర తనచేత పుష్పములపైకి నుంచుకొని కమలలో
ప్రవేశించును)

కమ—ప్రియస్థ! అల్లదే కాళికాలయము. రమ్మ, పోవుము.
(అలయముగుమ్మమునొద్ద కేగుదురు)

చంద్రా—(దేవిని ద పుష్పములను నుంచి భక్తాజలియై) ఓ! జననీ!

—♦ మత్త కోకిల ♦—

నిన్నె నమ్మితి నెల్లయప్పుడు ♦ నిరతేక్షణ హృదయినా
నన్ను తామరి. శోభిత ♦ సర్వలోక శరణ్యనగా
నిన్నె యెల్లగు పూజకేతురు ♦ నిర్మలంబగు భక్తిహా
గిన్నెనా నను గావవేడెద ♦ కంజలోచన శాంకి.

ఓ! జగన్మాతా! భవదీయపాదారవిందంబుల నీవగు నీభక్తి
కాలనగు నాకు నామనోహకుని దివ్యసుఖాచననారవిందము
శూన్య నెన్నినందపటపుము ఓ మాతా! చిన్నప్పటినుండియు
నిన్ను నేమిచుచు నీనామంబును విడనాడక, యెల్లప్పుడు నీపాద

యుగళంబుల మదీయహృదయకమలంబుల ధ్యానించు నీదా
సురాల నగు నాకు నాకోర్కె లీడేర్చి నీలొక లెక్కయా?
తల్లీ! ఇంక నైనను నాకోరిక లీడేర్చి నన్నానందపఱపుమా!
ఓదుర్గా! నీశక్తిసామర్థ్యంబు లీధరావలయంబంతయు నిండి
యున్న నీకు నాకోరికలందీర్చి నన్నానందపఱచుట లొక
లెక్కయా?

కమ—అమ్మా! చంద్రకళా! భగవతి నీకోర్కెలఁ దప్పక నెరవేర్చు
ను. లెమ్ము. ఆతల్లి కరుణార్ద్రహృదయ.

చంద్ర—(ఈవలికివచ్చి) కమలా! నామనోహరుఁ డెపుడు వచ్చునే?

కమ—సఖీ! చంద్రకళా! ఏల తొందరపడెదవమ్మా! నీమనోహరుని
జూడ నంతయు పురుషవేషధారిని నే నరసి వచ్చితిని. అతఁడు
నేహో, రేహో రాగలఁడు. ఇంత తొందరయేల? ఇంకను వివా
హము రెండురోజులవ్యవధి యున్నయదిగదా.

చంద్ర—అయ్యో! అతఁడు వచ్చునని యేమిసమ్మతము? ఒకవేళ
రాకున్న పాఠములు పఠిత్వజూచుటయేనా?

కమ—నీవు వట్టిదేలవు. నీ కెంతజెప్పినను వినవు.

చంద్ర—నా ప్రియసఖీ! నిజముగా నీవంటి యుత్తముగాలిని నేనెం
దును గనలేదు. నాకై శ్రమియనక నామనోహరునిజూడ
నరసివచ్చిన ని న్నెంతని కొనియాడుదును!

కమ—అయ్యో! నాపిచ్చితల్లీ! ఇంతకే నన్నింత గొనియాడవలయు
నా? నీకై వ్యభిచారమునైనను బడుదును.

చంద్ర—ఆహా! నీవంటి సఖిమణులు నాచెంతనుండగ నా కేమిగొడువ!
నీవు నాకై పొందినశ్రమకు నీకు గృతజ్ఞతనుజూప నాయొద్ద
నేమియు లేవునుమా!

కమల—(ఎదుటఁజూచి) అమ్మా! చంద్రకళా! ఎవరో యిటకే వచ్చు
చున్నట్లున్నయది. మూటలాడ కూరకుండుము,

(ప్ర)వేశము: మునివేషశారియగు సుదర్శనుడును పురంజయుడును
పురం—మిత్రీమా! చూచితివా? అల్లదిగో! కానవచ్చుచున్నయదే!
అశ్మదియే చంద్రిక శాస్త్రయంగవరము. ఆహా! ఏమి యా
భవనసౌందర్యము!

చ॥ తలతలమంచు కుడ్యములు ♦ దంతపురంగుల నీనుచుండెన
త్యలఘుతలైకశోభలను ♦ నందముఁగుల్కుగ రంగులీనుచు
స్థలిత మనోవిలాసమయి ♦ రమ్యముగా గనుపట్టుచుండు నీ
కలకలలాడుచు భమును ♦ గాంచిన వాఁ డెఱుంగునుండెనే!

అల్లదిగో! ఎవరో వనితలు మనదిక్కే చూచుచున్నవారలు.

కమ—(సుదర్శనుఁ జూపుచు)

మ॥ కలికి! కాంచితివే యదే ముని నహా! ♦ కాపాయనస్త్రంబుల
స్థలవాఁడై యరుద్రుమచు నిక్మిల నా ♦ సందంబుతో వచ్చెడి
స్థలమందు స్థలియించిపేరుల కింక ♦ స్తన్మౌల్య శిష్యుండు తా
నిలపై నాచిన మారు యనగ నో ♦ యిందీవరాక్ష! యటకా॥
చెలిమా! కళా! సుందరాకావ్యమును నిమినినిజూచిన నే.

వనిత వలవదు!

చంద్రి—కమలా! కమలా! నీతఁ డంతయు నామనోహరునివలె గన్ప
ట్టుచున్నవాఁడు. ఆహా! ఆసుందరమభారవిందమే, యీ సుం
దరమభారవిందము. ఆనయనములే యీనయనములు. ఆ
యొయారములే యీ యొయారములు. ఆహా! సత్యముగా
నీతఁడు నా మనోహరు! యనవచ్చునునుమీ!

కమ—(తనలో) ఇప్పుడె యింతిండు సుదర్శనుడని తెలిపిన బాగుగా
నుండదు. (ప్రకాశముగా) ఒకరినిబోలినవా రొక రెందరుం
డరు! ఇతఁ డెంత తెలిచూత్రమును గాడు. నీమనోహరుని
నే నిదివఱకే చూచివచ్చితీఁగావున నా కితఁడు బాగుగా చెలి
యును. ఇతఁడెదో మనవిదేయ్యుడుగాఁ దోచుచున్నవాఁడు.

పోయి నమస్కరింతము రమ్మ! (నుదర్శననిచేత కేతెంచి)
మునికులచందా! ఇదే మా రాజకుమారియగు చంద్రకళ
మీకుఁ బ్రాణమిల్లుచున్నయది.

పురిం—(నుదర్శననితో మెల్లగా) మిత్రీమా! ఈసుందరియే చంద్ర
కళసుమా!

చంద్రీ—ను నికులో త్తమా! ఇదే మీదాసురాలగు చంద్రకళ నమ
స్కరించుచున్నయది. (నమస్కరించును.)

సుద—(చేయి నెత్తి) ఇష్టకామ్యార్థసిద్ధిరస్తు! (తనలో) ఆహా! ఏమి
యీ చిల్కలకొల్కి చిల్కలెల్లులు సుధారసంబు లొల్కు
నున్నయవిగదా! ఈసుందరి మృదుహస్తపద్మములు నావా
గముల సొంపు నాహృదయము జల్లుమనియెను. ఆహా!

స॥ ఈయనలోతోడుతి ♦ నింపుగా నాంపుగా
రతీకళదేలెడి ♦ రమణుడెవడో
ఈసతమణి సంత ♦ నింపుగా కొంగిలిఁ
జేర్చుగ నెవ్వఁడు ♦ చెలఁగునొక్కొ
ఈసుందరీయణ ♦ యింపొందమోవిని
ముద్దిడి నెవ్వని ♦ పున్నెమెనఁగు
ఈజగన్మోహిని ♦ యింపైనికొ ప్పనను
బట్ట నెవ్వనికీ ♦ భాగ్యమొక్కొ

స॥ సుందరీయణతోడుతి ♦ సుందరిముగ
నొలలాడెగ నెవ్వఁడు ♦ హరువుముచు
అలలామను యెవ్వఁడు ♦ నెవ్వరొ
అతినిదే భాగ్య మెన్నఁగొ ♦ సరిసిచూడ॥

చ॥ కలికేమిటాచివర్షులును ♦ గాంతిబసెను ముఖారవిందము
బ్రాహ్మణుని గాత్రీయను ♦ చిక్కనిచూపులు లేతనవ్వులున్

జీబుకలవల్కులు స్మరియు ♦ చిన్ననిమోవియు చిన్ననడ్కలుక
ఇలవయ నిట్టిసుందరిని ♦ నెందును గానగలేదు దైవమా॥

కమ—మునివరేణ్య! యోచించుచుంటిరేల? మానకు యిచ్చునాతి
ధ్యంబుబుచ్చుకొని మాడెందము లానందపరుప వేడుచున్న
దాన. (చంద్రకళాచి) అమ్మా! చంద్రకళా! మునిచంద్రుని
కాతిధ్యంబును నిచ్చిన నతిశయ మనలను కరుణించి మన
యొప్పుతంబుల నెరవేర్చును.

సుది—సుందరీ! నీ సఖురాలును, నీవును నిచ్చునాతిధ్యంబు ల్లెవరోజున
దప్పక పుచ్చుకొనియెదము.

కమ—అమ్మా! చంద్రకళా! మునిచంద్రుని యాతిధ్యంబునకుఁ బోయి
వవేమి?

చం—(మాటలాడక యూరకుండును.)

పుర—అమ్మా! చంద్రకళా! నీవిచ్చు నాతిధ్యంబును చూయ్యు
వారు తప్పక పుచ్చుకొనియెదరులే!

కమ—చేరి! సిగ్గేలనమ్మా! మనులయెడనా సిగ్గు! సిగ్గుపడరాది మునిచంద్రుని
యాతిధ్యంబునకై పిలుపుము.

చం—(హస్తాంజలియై) మునికుల తిలకా! భక్తితోమత నీ విచ్చు నాతి
ధ్యంబును బుచ్చుకొని, నన్నానందింపఁజేయవేడుచున్నదానను.

సుది—(తనలో) ఆహా! కిలీ! నీ ప్రేమాస్పదంబైన యాతిధ్యంబును
వీసికొన నేనెంతటి ధన్యండనోగదా! (ప్రకాశముగా చిలు
న వ్యాసనసీమదోప చంద్రకళాచి) సుందరీ! నీవిచ్చు నా
తిధ్యంబును దప్పక ప్రేరుచుకాతుండైన పుచ్చుకొనియెదను.
నీ కింక సంతసమేనా?

చం—(పైటచెఱంగును చేతనంచుకొని సిగ్గుచే దలవంచుకొనను)

కమ—మునిచంద్ర! పొద్దుపోయినది, రమ్మ పోవుదము.

సుద—(తనలో) ఆహా! ఈసుందరి బొందినవాని జన్మమే జన్మములు గదా! (చైకిజూచి) హా! దైవమా! దీనబధూ! ఈసుందరి లలామ నెవ్వరివనితగాఁ జేయుదువోగదా!

పుర—(మెల్లగా) మిత్రీమా! ఇప్పుడు విచారించిన ఫలములేదు. రా రమ్మ, పోవుదముగాని.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము-ఉద్యానవనము.

(మునివేషదారియగు సుదర్శనుడు.)

సుని—ఆహా! ఈవాల్లంటిఁ గాంచినదిమొదలు నామంబంతయు మన్మథా వసలం చేలుచున్నయది. కట్టా! దైవము నాకీకాంతిఁ గూర్చునో లేదో? ఆహా! ఈసుందరి యుంచనడకలును, చిల్కపల్కులును, సుధాబిండువు లాలుకు సుధాకరబింబ సదృశ ముఖకమల మును, రాజీవదళంబులబోలు నయానంబులును, నెన్నెలల వెదజల్లు దరహాసంబులును హాడ నా మనకమలంబంతయు యీరాకేందుముఖనే గోరునుగదా! ఆహా! ఏమి యాయతః సౌందర్యంబు!

గీ॥ భామగాదిది మరునిచే ♦ బంధిగాని
పడతిగాదిది బంగారు ♦ స్త్రీతిమగాని
కలికిగాదిది రతనాల ♦ కలికిగాని
వనితగాదిది వలపుల ♦ బరణిగాని!

మ॥ పదియార్వన్నె పసిండిబంతియగు నీ ♦ భామామణి న్నొందిన
స్మదియెల్ల వృదనాగ్ని బాణములచే ♦ మాడంగజొచ్చునదా
యిదియేస్వర్గముటందు నామనము నీ ♦ యిందీవరాక్షి గనక
మదియెల్లప్పుడు నీరమామణినె నా ♦ నందంబుగాఁ గోరెడిన్॥

క॥ ఈకలికివాలుచూపు ల

వేకలికినయినంగలవ ♦ యీధరయందు

ఈకిలికినిజూచిన మది

యూకలికినె చేరి డెంద ♦ మంతయుగోరు॥

మఱియు,

చ॥ కలికిముఘారివిందమును ♦ గాంచిన నెక్కడు బాళిజెందడ?

తలవంగదీని సొదు కహా! ♦ తదయు మూనులు మోహముండలే?

యలికులవేణిపైన యధి ♦ వార్ద్రితగాంచిన జిల్కలెంతయె.

కిలికియందు జేరుగద ♦ కిన్నరకృతి ముఘాబుచుబువకా.

(అలలులు జూచి) నే నీమునివేషధారుడనై చెల్ల గుడు, ఇట్ల
కామాతురంబైన మాటలనాడుట సువ్యక్తన వినినయెడల
బ్రహ్మాదంబుగా నుండుగదా? కటకటా! వామనంబెంత యూరి
కొందమన్నను యూరకొనకున్నయది. నే నేమిసేమి వాడను
ఈకిలికి నాకు మెగటిరోజున జేసిన సపర్యలచే నాడందం గా
సందాబుధిఁ దేలిపోయినయది. కహా!

గీ॥ సుందరి సపర్యలనుబొంది ♦ సుఖముగాను

వాచ్చుపైనను నెంతయు ♦ బవ్వళించు

నతఁడె నిజముగ నొనుగా ♦ యల్లమునకు

భోగియనగను బరగ నీ ♦ పుడమియందు.

(యెదురజూచి) ఆహా!

ఉ॥ నారతనాంమూటయదె ♦ నాంపుడన్నలు పైటలోపల

న్గారవమిప్పు నాటలను ♦ గంతులిషంగను మాటిమాటికి

స్తేరగదీయుచు న్పయిట ♦ జిల్కలపల్కుల మాటలాడును

న్నరసనేత్రీయ దియు ♦ నుగ గల్లున మోగవచ్చెడి॥

ఆహా! గంధసింధురయాన బంగారుమంజరంబులు గల్లున
మోగ వాస్తకంకణకింకరంబులెంతయో సవినసంగీతరవం
బులఁగొల్పు డెవం బాసందాబుధి స్తేరగ, తన చెలిమికత్తియ
యగు కంఠ నెటగా పొడవ మనముల నీదే వచ్చుచున్న

యది. ఈసుందరీమణి వచ్చినకొలది కమలాకరుని కిరణప్రసార కమలంబులపగిది మన్మథకమలం బంతకంతకు వికసించుచున్న యది. ఇంక నే విగ్రహతాపబాంధుచు నూరకే వాపోవుచుండిన ప్రమాదముగా నుండును. (తలవంచుకొని జపమాలఁ ద్రిప్పచుండును.)

(ప్రవేశము: చంద్రకళ, కమల.)

కమ—సఖి! చంద్రకళ! అదే మునివరుడు ధ్యానైకతత్పరుడై యున్నవాడు. పోవము, రమ్మ. (ముసలెత్తుకొని దీసికొని వెళ్ళును.)

చంద్ర—(తనలో) పురినిగన్న నాహృదయంబు ప్రేమోదయ వాచున్నయది. ఆహా! ఇంతటి సుందరాకారుని నేనెందును గాన లేదుకదా! ఈ సుందరముఖారివిందుని యందంబును, కమల దంబులఁబోలు కనులును, గండుతుమ్మెదలఁబోలు ఁన్ని మీసములును, నీలీనగవులును జూడ నామనఁబెల్లప్పుడును సుందరాంగుని సుందరచంద్రబింబంబుచే చూడఁగోరును. కట్టా! మునివేషధారుడగు నీతనిఁజూచిన నేకాంత వల్పుడు! ఆహా! యీయవతీమనోహరుని, యీ నవమోహన మోహనాంగుని, ఈసుందరాకారునిఁ జూచిననాటనుండియు నామనంబు కామోదోక్తికీడితంబై యేమియుఁ దోచకుండెనుగదా! ఆహా!

ఉ॥ కంఠువసంకులనైగడు ♦ కాంతులనినచు నొప్పుచుండు నీ
వీంతమునీందుగ్నిన్దిన ♦ వీంత మనంబునఁ దోచు నెంతయో
చింతల నామనంబునను ♦ అన్నతనంబున నీతఁ డిట్లయో
కాంతులనిను దేహమును ♦ గప్తముపెట్టఁగ నేమిచిత్రిమో॥

మఱియు,

ఉ॥ ఎంతయు నామనంబునను ♦ నీతనిఁగాంచిననాటనుండియు
సంతతబాణజాలముల ♦ సారెకుసారెకు మారుఁ డక్కటా

జితల హెచ్చుచేయుచును ♦ జెప్పగరాని విమోగ బాధల
స్పృంతయు నాయెడ స్థగుణ ♦ జూపక యేయుచునుండె గూర్చుండె॥

కమ—చెలీ! ఏమో యోచించుచుంటివేల?

చంద్ర—మరేమియును లేదు. నామనోహరుఁ డింతవరకును రాలే
చెందులకో? యని యోచించుచుంటిని.

కమ—అయ్యో! నాపిచ్చితల్లి! (చిఱునవ్వు నవ్వును)

చంద్ర—ఏమీ! నవ్వెదవెందులకు? (అటుక చే) నామాటలనిన నీకు
నవ్వులాటలుగదా?

కమ—నాప్రియసఖ! నీవు వట్టిశేలపుసుమీ! మునిచంద్రుని నివాస
స్థలమైన యిహ్చ్ఛటఁగూడ నిమనోహరుని ధ్యానంబును విడువ
లేదుగదాయని నవ్వితినిగాని పరిహసింపుటకు గాదు.

సుద—(కన్నులను విప్పి) నారాయణ! నారాయణ! నారాయణ!
నారాయణ!

కమ—స్వామీ! మాచంద్రకళకుఁ గోరినవధుఁడు లభించునా? లేదా?
తమ దివ్యజ్ఞానమువలనఁ గనుగొని తెల్పుడు.

సుద—(యోచన నభినయించి, వేర్వేరు కాక పెట్టుకొని, చంద్రకళఁ
జూచి) వాల్లంటీ! నీకెట్లమైన వుష్టులు నొకదానిని గోరు
కొనుము.

చంద్ర—(స్థిరచే తలవంచుకొని) పంకజములు.

సుద—(చిఱున వ్యాసనసీమ దోప చంద్రకళముఖముఁ జూచి) సుం
దరీ! నీవు పంకజంబులఁ గోరితివి. అయ్యవి మదనాయుధంబులు
గావున మకరాఁకుఁడు నీమనోకోరికఁ దప్పక సరవేర్చును. మరి
యు నే దివ్యజ్ఞానంబుచే నీమనోహరని జూడసరిసేతిని. అత
డీయూరనే యున్నవాఁడు. నేనో, రేపా నిన్నుదప్పకవివాహం
బాడును.

చంద్ర—(సిగ్గుచే నవనలవదనయై యూరకుండును)

కిమ—మునివరేణ్య! మీకు కావలసిన సేవర్యలుమాచంద్రకళ యొ నరించుచుండును. నే నిప్పుడే తిరిగివత్తును. (చంద్రకళతో) చెలీ! చంద్రకళా! నే నిప్పుడే తిరిగివచ్చెదను. నీ వీమునివరే ణ్యుని కేమికావలయునో యిచ్చి వారిసునంబును సంతసం పరువుము. (నిష్క్రమించుచున్నది)

చంద్ర—మునిచంద్రమా! మీ కేమికావలయునో చెప్పిన, సత్వరం బుగాఁ చెప్పుటకు, మీదాసురాలగు కళ యిదే నిరీక్షించు చున్నది.

సుద—(తనలో) ఆహా! నామనోహరిణీ! నా కేమికావలయునో యడుగుచుంటివా? కలీ! సుధారసంబులొలుకు సాయధర చుంబనముఁ దప్ప నా కేమికావలయును? సుందరీ!

ఉ॥ సీచిటునవ్వు వెన్నెలు ♦ నని గన్పర మీటారిచూపులు
న్నీ చెలువంపుకాంతులును ♦ సాయధరంబుననున్న పెంపునుకొ
నీ చినిచిల్కపల్కులును ♦ నీదు మీటారపు జిన్ననడ్కలు
స్థాచినఁ దప్పవే మనము ♦ నుం జెలి నాకీయేమికావలెకా.

(ప్రకాశముగా) కొమ్మా! నాకుఁ గావలసినవేమియు లేవు. అదిగాక సుకుమారసుందరశరీరపు. నీకుఁ బనులజెప్పిన నలసిపోవుచువు.

చంద్ర—మునీంద్రా! హింసాదనన్నిధానమందుండి మీకు సవర్యలఁ జేయవలయునని నాచెందం బూరకే కోరును.

సుద—సుందరీమణి! నీహాసగు సవర్యలచే మాచంద్ర బాసందం బందెను. నీ వతిసుగుణగణ్యపు. నిన్నుఁబోలినవా రీధరామం డలి నెంచును లేరు. ఇప్పుడు నా కేమియు నక్కరలేదు. పూజానిమిత్తంబు నీసుందర సుకుమారహస్తంబులఁ బువ్వులఁ గొన్నిటిఁ గోసికొనిరమ్ము.

చంద్ర—(తలవంచి) చిత్తము. (నిష్క్రమించుచు తనలో) కట్టా!

దైవమా ! ఇట్టి సుందరమూర్తిని, కచ్చడాల్గట్టుకొని, పవన
పర్ణాంబుభక్షకుడై యడవియందు వసియించు మునులతోఁ
గలిపివేసితివే! నిన్నేమనందును? ఆహా! అచ్చము నామనో
హాసనిచందంబున నొప్పు నీయందకాని లేనగవులును, తేనె
లొల్కుపల్కులును నీసుందరాకారమును జూడ నామనం
బంతయు నీతని సౌందర్యాంబుధినే తేలియాడును, మకరాం
కుని పంచాయుధంబులఁ గటకటఁబడి చెందరాని దుఃఖంబుల
జెందునుగదా! మరియు,

చ॥ ఇతనివిలాసవైఖరులు ♦ నీతనిలోనన చంద్రబింబమున్
ఇతని విశాలవక్షమును ♦ నీతని నీలపు చిన్నిమీసమున్
ఇతని లసద్విలాసములు ♦ నీతని యందము చందమెంతయు
స్వతంత్రము గాంచగావలయు ♦ నంచు దలంచును నామనం బహా!

ఆహా! ఇతండు నామనోహరుండిందే యున్నవాడనియు, నేడో,
రేపో నిన్నుఁ దప్పక వివాహమాడుననియుఁ జెప్పియుండెను. కట
కటా! నామనోహరుని వివాహంబాడుదు ననుమాట నాకెంతమా
త్రమును నమ్మకములేదు. వివాహము నేటికింకను రెండురోజుల వ్యవ
ధిగా నున్నయది. నామనోహరునిజూడ నా కింతవరకును దెలియజేదు.
మునివేషధారుడగు నీతఁడే నామనోహరుండు కాదుగదా? ఏమో?
ఒక వేళ నన్ను మోహింపఁజేయుటకై యీ మునివస్త్రంబులఁ దాల్చు
నోవును. వీనిచక్కదనమును, వీని విలాసంబులఁ జూడ, రాకొమరుని
వలెనే దోచుచుండెనుగాని, మునివలె నాకుఁ దోచుటలేదు. మరియు,

ఉ॥ ఆ దరహాసచంద్రికలు ♦ నా కమనీయుపు మోచించదమున్
ఆ దయఁజల్లుచూపులును ♦ నాసుధలొల్కెడు చిన్నిపల్కులున్
శ్రీదగుణాభ్యు నీతని బొరింగన నామనమందు నక్కటా!
యేదియు దోచదయ్యెగద ♦ యేమియొనర్తునో యింక నేనహా!

నీ॥ ఈసుందరాకారు ♦ నీక్షింప నామది

మదనుండు కటకటా! ♦ మాడుచుండె

ఈనవమోహను ♦ నీక్షింప నెంతయో

నామది మరు డయో! ♦ నలవజొచ్చె

ఈమోహనాకాగు ♦ నీక్షింప న న్నయో!

యంగజుం డెంతయో ♦ యడపజొచ్చె

ఈజగన్మోహను ♦ నీక్షింప నెంతయో

కందర్పుఁ డక్కట! ♦ కాల్పుచుండె

గీ॥ కటకటా! మారుఁడెంతయు ♦ గరుణలేక

మనము నడలంగ న న్నయో! ♦ మాడ్చజొచ్చె

నెలులపైతును నేనింక ♦ నేమిసేతు

మునివరుంగను లేమి నా ♦ మోహమేమి?

అయ్యో! యెవరైనవిన్నను ♦ నహహ! నగరె?

(అటునిటుఁజూచి) అయ్యో! దైవమా! కామాయ త్రపిడితం
బైన నాహృదయంబంతయు డోలాందోళనము నొందుచు,
మునివరేణ్యునికే బుష్పంబులఁ గోసికొనివచ్చుటయే మరచి
పోయినది. పాప మతఁడు నాపుష్పంబులకై నిరీక్షించుచుండ
వచ్చును. వేగమపోయి పుష్పంబులఁ గోసికొని మునివరేణ్యున
కొసంగెదను. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

సుద—కట్టా! కలికి వెడలిపోయిన నా హృదయంబంతయు నంద
కారనమన్వితంబై యేమియుఁ దోచకుండెనుగదా! హా! దైవ
మా! యీ తరుణీమణిని నా యర్ధాంగిఁగాజేసి నన్నెప్పుడు సుఖ
పెట్టెదవో గదా! ఆహా! ఈ సుందరీలలామ యుండచందంబులఁ
గనుఁగొనిన నా కన్నాహారంబులే రుచియింపకున్నయవి?
ఇవ్వాల్గంటి నాచెంతనుండ నామనంబంతయు స్వర్గపౌఖ్యం
బనుభవించినట్లు లుండునుగదా! ఆహా!

చ॥ ముదముగనొప్పు నీసుదతిఁముద్దులగుల్కెడు నిందుబింబముఁ
అధరము నందచందమును ♦ హంసలఁబోలెడి చిన్నినడ్కలు

స్వదయతోడ నొప్పుచును ♦ నందములై కనుపట్టునేత్రముల్
మది వసియించుగా నెపుడు ♦ మానక యీసతిసారుఁ గాంచినన్ ||

సీ॥ ఈ సుందరీమణి ♦ యెవ్వని యర్థాంగి

యగునొ వానిభాగ్య ♦ మరసిచూడ

ఈ లలనామణి ♦ నిష్ఠమొందగ సుఖ

మందజేసెడివాడె ♦ యతులసుకృతి

ఈ జగన్మోహిని ♦ యింపొంద, పల్కుల

సంతసింపంగ జేయు ♦ సరసుఁడెవడొ

ఈ చెలిమిన్నను ♦ నింపుగా సంతస

మొందజేసెడి భాగ్య ♦ పురుషుఁడెవడొ?

గీ॥ నల్లినదలనేత్ర నిచాస ♦ నందముగను

మోదమున ముద్దులనేలి ♦ ముదముతోడ

జెంద మానఁదమొందగ ♦ నింపుదీర

సరసరామ్యాజ్య పదవిని ♦ సల్పునెవడు?

మఃయు,

ఉ॥ బంగారుగిన్నెలో యనగఁ ♦ బయ్యెదచానన నిక్కివిక్కుచు
స్మంగరువన్నె బోలుచును ♦ భాసరరూపముతోడ నొప్పుచున్
బంగారుబొమ్మ బొంగరపుఁ ♦ బయ్యెదలోపలి చన్ను లెంతయున్
బంగరురంగు లీని కడు ♦ భావజుబానికి నన్నుజేర్చెడిన్ ||

సీ॥ అతిపచన్నులుబోలు ♦ నందంపుగిండ్లను

లేసుకన్నులుబోలు ♦ లేళ్ళకనుల

చాస మోమునుబోలు ♦ జక్కనిచంద్రుండు

తొడరుమోవినిబోలు ♦ దొండపండు

చానచూపులుబోలు ♦ జక్కని హరిణంబు

యతివనక్కలుబోలు ♦ హంసనడల

గీ॥ పడతిబోలును బంగారు ♦ బంతియంత్ర

కలికిమేనెఱిఁగి పోలును ♦ కాంచనముగ

నతివ యందంబుచందఁబు ♦ నరసిఁహూడ
బోలవేవియు నింక నీ ♦ పుడఁబయందు॥

చ॥ అతివ మెరుంగుటందియల ♦ యందములైన రవంబులెంతయు
స్సతతము పల్కుపల్కులకు ♦ నందముఁగొల్పెడి వీరఁబోలె, నా
సతి కమనీయకంకణపుఁ ♦ జక్కనికీకీణి శబ్దజాలము
స్సతతము పల్కుపల్కులును ♦ జక్కగ నా హృదయంబు జొచ్చెడిన్ ॥

ఆహా! నా హృదయంబంతయు నీ రమాఁబుణి సుందరి
సౌందర్యాంబుధి ధైలి యాచక్రిస్తని చక్రిస్తన మధ్యంబున
నాటుకొని తిరిగి రాకున్నయది. కటకటా! యీ సుందరి యం
గిసౌందర్యము, యీ యొయ్యారి కులుకుపలుకులు, ఈ సుంద
రాంగి చిఱునపులుసు గసినప్పటినుండియు నామనంబున నేమి
చేయుటకును దోచకున్నయది. ఆహా! ఈ నవసీతహృదయను,
నీ సుభాకరముఖని, నీ పద్మగంధిని నా హృదయంబునఁ
జేర్చుకొని సుఖించు తెప్పజోగరా! (ఎదుటఁజూచి) ఓహూ!
ఆసుందరమందయాన మందగమనంబుల నిటకే పచ్చుచున్న
యది. ఇంక నిటుల విరహవేదననొందుట బాగుగానుండదు.
(సవరించుకొని) నారాయణ! నారాయణ! నారాయణ!
నారాయణ!

(ప్రవేశము చంద్రికళ)

చం—ఓహూ! ఇతఁ డింకను పరాత్పరధ్వజైకమానసుఁడై యున్న
వాఁడు. (చెంతకేగి) ఇదిగో! పుష్పంబులఁ దెచ్చితి, గైకొనుఁ
డు. (పుష్పముల సమర్పించున.)

సుద--(పుష్పంబులఁ దీసికొని పూజావిధానంబొనర్చి) పూజోహీ!
మాయొనంగు పుష్పంబుల మాహాస్తంబున నీకొప్పన ధరించు
కొనిన, నీకు హనోహరసుందరసుకుమార శరీరుడగు వరుఁడు

లభించును. కొమ్మా! రమ్మ. నీశిరంబున నీ గులాబీపుష్పంబుల నుంచెదగాని.

చం—(లజ్జావనతవదనయై పయ్యెదకొంగును జేతులబట్టుకొని యూరకుండును.)

సుద—సుందరీ! అడవుల జరించును కందమూలాదిఫలంబుల భజించు మావంటి మునులయొద్దనా నీసిగ్గరితనము? రా రమ్మ.

చం—(చెంతకేగి శిరంబునువంచి నిలువబడును.)

సుద—(తన హస్తంబుననున్న పుష్పంబులను జంద్రకళశిరంబున ధరించి, తనలో) ఆహా! ధన్యోస్మి! ధన్యోస్మి! నాహృదయకమలం బిప్పటికే జల్లబడ్డయ్యది. నా హస్తంబులు పావనంబైనవి. నా దేహంబు సార్థకంబైనయ్యది. ఆహా! ఏమి యీ సుకుమార సుందర సీలశిరోజములు! నిజముగా నియ్యదియే నాకు సుదినము! (ప్రకాశముగా) వాల్లంటీ! ఇంక నీ మనోహరుడు నీకుఁ దప్పక లభించును.

చం—(తనలో) ఏమిది! ఈతని హస్తంబులు నా శిరంబున నుంచగానే నాయొడలు రుల్లుమని పులకాంకురంబులయ్యెను. ఆహా! హృదయమా! నీవంటి మూర్ఖపుదాని నేనెందును గాంచి యెరుంగను. కట్టా! పవిత్రుడగు నీసునివరేవ్య నడనా నీమోహమా? ఛీ! ఛీ! నీవెంతటి నీచమైనదానవు!

సుద—(మందస్మితవదనావమిదుడై చంద్రకళముఖమును జూచి) మరాళయానా! నీవు వరించినపురుషుఁ డెట్టివాఁడు? వాని పేరెయ్యది? వాని రూపరేఖాదుల వర్ణించి నాకుఁ జెప్పము.

ఉ॥ ఎవ్వఁడు నీమనోహరుఁడా • యింపగురీతిని నాకుఁ దెల్పుమా
యెవ్వనిదాన వీ వికను • నెవ్వనిమూర్తిని నీదుడెందమం
దెవ్వనిమూర్తినుంచితివి • యెవ్వని కింపగుదాన వీ హాహూ
యివ్వనియందు నీ కికను • నిప్పుడుతెల్పవె లోలలోచనా॥

ఓ కమనీయగాత్రీ! నీసుందర సుకుమారశరీరం బెవ్వనియాధీనం బవునో? నాకుఁదెలిపి నావీనుల నానందపరుపుము.

చంద్ర—(తనలో) ఏమీ! ఇతిఁడు నామనోహరుని యందచందంబుల వర్ణించుమని జెప్పచున్నవాఁ డేమికారణము చెప్పమా! అయిన నేమి? పెద్దవారడుగుచుండఁ జెప్పకపోయిన బాగుగా నుండదు. నామనోహరునిజాడ యీతని కేమైనఁ దెలిసియుండనోవును. (ప్ర)కాశముగా మునికులతిలకా! పెద్దలగు మీరడుగుచుండ జెప్పకపోవుట భావ్యముగాదు. నే నొకనాఁడు శయనించి యుండ మత్కళిపూజాఫలంబున నొక సుందరసుకుమార శరీరుని వీక్షించితిని. ఆసుందరాకారుని సుందతనందర్శనముచే మన్మథనంబులయు నాసుందరలలామునియెడ నాటుకున్నయది. ఆహా! సాందర్యరాశియగు నాతనియందం బేమనివర్ణింతును!

గీ॥ అతనియందంబు వర్ణన ♦ కలవిగాక
శేషశయనుండు జలమున ♦ జేరినాఁడు
శేషుఁడెంతయు భూమి పై ♦ జేర్చినాఁడు
నాకు నాతని వర్ణింప ♦ నలవియగునె॥

ఉ॥ ఆతనిమోము నచ్చుముగ ♦ నందముఁగొల్పెడి చంద్రబింబముఁ
ఆతనిముంగురుల్ గనిన ♦ నందము లొప్పెడి నీలవర్ణముఁ
ఆతనికన్నల స్పనిన ♦ తద్దయుబోలుచు పంకజంబులకా
ఆతని కాతఁడే తగును ♦ నందమునందున బోల నివ్వహిన్॥

మఱియు,

క॥ అనఘుడ! నాకనియెను నొక
యనఘుఁడు నానందమంది ♦ యాతనిపేరుకా
వివయముతోడుత నిట్టుల
ననఘుని నామము సుదర్శ ♦ నాఖ్యుండనుచుకా॥

మునిచంద్రా! అతడిప్పుడు తన పినతల్లివలన రాజ్యచరిత్ర తుండై తన జననితో నొక మునివనవాటికయందుండెనని కూడ వినియుంటిని. మహాత్మా! అతనిజాడ లెందైనఁ దమకుఁ దెలిసినయెడల నాకెరింగించి నావీనుల నానందపరుపవేమిచున్న దానను.

సుద—సుకుమారీ! నీమనోహరుడు నీకుఁ దప్పక లభియించును. నీవెంతమాత్రమును జింతిలకుము. అతనిని నేను దివ్యజ్ఞానమువలన గనుగొంటిని.

చంద్ర—మునీంద్రా! అతనిని మీరు ప్రిక్షించితిరా?

సుద—అతని నేను జూచితిని. రూపరేఖావిలాసాదులంతయు నావలె నేయుండును. రూపములో నతడే నే ననుకొనుము.

చంద్ర—(తనలో) ఏమిదీ! అతడే నేననుకొమ్మని నుడువుచున్నవాడు. ఇతనిచూటల జూడ నాకత్యాశ్చర్యము గలుగుచున్నయది. (హృదయముపై జేయివేసికొని) హృదయమా! తొందరపడకుము. (తిరిగి మునిజూచి) నిజముగా రూపరేఖాదివిషయంబుల నామనోహరునిఁ బోలియున్నవాడు. నాప్రియుడే యిట్టి మునివేషంబున వేసియుండడుగదా! ఆహ! నాదేహం బెంతయు చెమటచే తడిసిపోయినది, నామేనంతయు పులకాంకురంబులై త్రిసయవి. నానోట మాటరాకున్నయది. నాయెడలు గడగడలాడుచున్నయది. కటకటా! నామనంబంతయు యంధకారబంధురంబై యేమిసేయుటకును దోచకున్నయది. (ప్రకాశముగా) మునికులతీలకా! అతడున్నచోటు మీరెరుంగుదురా?

సుద—అతఁ డీవనంబునందే యున్నవాడు.

చంద్ర—ఏమిచిత్రిము! అతఁడిందున్న నాకెందులకుఁ గనఁబడడు?

సుద—(తనలో) పాప మీమందరి నన్నింకను మునిచంద్రునిగా తలంచు

చున్నయది. ఈరమణీమణి నన్నదప్పక వలచినట్టుల మాటల
వల్లఁ దెలియుచున్నయది. కాని యీవనితకు నానామంబెరిగించి
నీమనోహరుండను నేనేయని తెలిపెదను. అటుపైనఁ దైవమే
గలఁడు. (ప్రకాశముగా) కలికీ! పాపము! నీవెంతటిబేలవు!
నీవింకను ముగ్ధురాలవునుమీ! నీకేమియుఁ దెలియదు, వా
ల్లంటి!

ఉ॥ సారసనేత్ర) నిన్నెపుఁడు ♦ జాలగ మారునిబాణపంక్తితో
నూరక యేచుచు న్నదిని ♦ నొక్కటనేచుచునుండునట్టి యా
పారుఁడు దుర్మదాంధుడును ♦ పాపి సుదర్శనుఁ డెంతయేని
యే నారయ వీడెనుమ్మి యిక ♦ సంబుడవత్త్రసమాననేత్ర)రో॥
(చంద్ర)కళహస్తముఁ బట్టుకొని)

ఉ॥ నారతసంపుబొమ్మ! నిను ♦ నాలలనామణి! నాదు సుందరీ!
యోరమణీమనోమణిరో! ♦ యోకనకాంగిరో! మోహనాంగిరో!
సారసనేత్ర) నే విరహ ♦ సంతపనంబున కొరవలేను న
స్తేరగదీసి పోవుమిదె ♦ నాసుకుమారపు సుందరీమణి॥

ఉ॥ ముద్దులగుమ్మ నిన్నుఁగన♦మోహముపెచ్చుచు నుండె న న్న హో
తద్దయు కొగలించి యిక ♦ తాపముదీర్పవె చిన్నిచేతుల
న్మద్దులనొల్కు పల్కులను ♦ నో కమలేక్షణ! మాటలాడవే
యిద్దర నీదుసుందరత ♦ యెవ్వఁడు జూచిన జొక్కకుండునే॥

హా! సుకుమారీ! మాటలాడవేమి? నేనేమైన నీయెడలఁ దప్పు
గావించితివా? కలికీ! సుధారసంబులొలుకు నీచిల్కపల్లుల నీమ
నోహరుండగు నీసుదర్శనుని నానందపరుపుము. నిలవేణి! ఏల
యీలీల యూరక బేలవై నాతో మాటలాడ కూరకుండెదవు?

చంద్ర)——(తనలో) హా! ఏమిచిత్రిము! ఇతఁడేనా నామనోహరు
డు? ఆహా! ఇన్నిరోజు లితనికి నవర్యలఁజేయుచు ఇతఁడే మన్న

నోహరుడని నే నెరుంగలేకపోయితినిగదా! అమ్మా! నేనెంత
మోసపోయితిని. (ప్రకాశముగా) మునిచంద్రా! శ్రీరమా
నాధనుండర పాదారవిందభజనానందకందభితహృదయారవిందు
లగు మీ రిట్టికోరికలఁ గోరుటిది వింతగదా! ఇక నైనను నా
హస్తములవదలి నన్నం బోనిందు.

సుద—అయ్యో! ప్రాణేశ్వరీ!

గీ॥ నీదుసాందర్యసీమను ♦ నేరజాడ
నిట్టివేపంబువేసితి ♦ నిజముగాను
మారు డయ్యయొ నన్నల ♦ మాడ్చుచుండె
నింక నైనను బోవవే ♦ యిందువదన॥

చంద్ర—(సిగ్గుచే చేయి విడలించుకొని నటునిటుఁజూచి) అదుగో,
యిటువ్వరో వచ్చుచున్నట్టున్నయది. (పారిపోవుచు)

సుద—(తలపై చేయినిడుకొని) హా!

సీ॥ నాముద్దులమిటారి ♦ నాకుల్కులకటారి
నాముద్దుసుందరి ♦ నాదురమణి
నాపుణ్యములపంట ♦ నాబంగరపుబొమ్మ
నాపుష్పములబంతి ♦ నాదుకోవ
నాచిన్ని సుకుమారి ♦ నాయందములపంట
నాబంగరపుదొంతి ♦ నాదులేమ
నాయన్నువులమిన్న ♦ నాసుందరపుమూర్తి
నాసొగసులహయారి ♦ నాదువనిత
గీ॥ అకట జీవములన్నియు ♦ సపహరించి
పాసిపోయెను కటకటా ♦ పద్మనేత్రీ
నేను నిట్టుల నింక నీ ♦ నెలమిపైన
ప్రాణములనిల్ప యయ్యయో ♦ మాడజాల॥

హా! పరమాత్మా! నేనిక తాళలేను. హా! కలికీ! చంద్రకళా!
చంద్రకళా! అయ్యో! అయ్యో! నేనేమిసేయువాడన?

రా రమ్మ, నేను నీమనోహరుండనే. అయ్యో! నాపై కోపమా?
పోకుము. పోకుము. నేనిదే వచ్చుచుంటిని.

(నిష్క్రమించును)

తృతీయరంగము — సాధము

(పద్మావతీ విక్రిమకేతు లొకసోపాపై నుండుట)

విక్రి—కలికీ! మనపట్టి స్వప్నమునం దొక పురుషవరేణ్యునిఁగాంచి
యాతని వరించినదని నాకుఁ దెలియవచ్చినయది. కటకటా!
మొదలే నా కీవృత్తాంతంబు దెలిసినయెడల నే నీస్వయంవర
మునే చాటింపకుందునుగదా! స్వయంవరమునకై రాజ్యరే
ణ్యులందరును విచ్చేసిరి. నాకెట్టిపనిఁజేయుటకును కాళ్ళాడకున్న
యది. ఇవియన్నియుఁజూడ మనరాజ్యమే మనకు నిలుచునట్లు
తోచుటలేదు.

పద్మా—ప్రాణేశ్వరా! మనరాజపుత్రీ స్వప్నమునం దొక పురుషవరే
ణ్యుని వరించినట్లు నాకుఁగూడా కమఃవలనఁ దెలియవచ్చిన
యది. ఆతఁ డిప్పుడు మన యుద్యానవనమున మునివేషధా
రియై యున్నవాఁడని వినియుంటిని. అతనికి మనకళనిచ్చి రహ
స్యముగా వివాహంబొనరించిన నట్లుపైన నేమయినఁగానిమ్ము.

విక్రి—ఏమేమీ! అతఁ డిప్పుడు మన యుద్యానవనంబునం దున్న
వాఁడా? అట్లులైన నాకింతవరకుఁ దెలుపని కారణంబేమి?

పద్మా—మనోహరా! నాకీసంగతి యీరోజుననే తెలిసినయది.

విక్రి—వాల్లంటి! అతఁడెవఁడో నీకుఁ దెలియునా?

పద్మా—నాథా! అతం డయోధ్యాపురరాజగు జన్వంతుని ప్రథమ
పుత్రుఁడనియు, నతనినామము సుదర్శనుఁడనియు, తన పిన

తల్లివలన రాజ్యవరిచ్యుతుడై జనసేవమేలముగా నిష్పాదాక
మునివనవాటికయందు నివసించుచుండెననియు వినియుంటిని.

విక్ర—ఓహూ! అయోధ్యాపురపాలకుడగు జన్మంతసింహునిపుత్రుఁ
డా? ఆహ! ఏమిటి? మేచిమిలేము!

పద్మా—ప్రియా! ఆరాకొమరుడు సౌందర్యంబునఁ గంతువసంతులను,
శౌర్యంబున శమనని, విద్యావిశేషంబుల బుధునిఁ జూలు
వాడట.

విక్ర—ప్రియసీ! నాకిపుడేమిచేయుటకును దోచకున్నయది. నాహృ
దయంబంతయు సంధికారపూరితంబై కన్నట్టుచున్నయది.
● మనపుత్రి నాజన్మంతసింహుమారున కిచ్చి వివాహంబు
సేయుదమన్న, స్వయంవరమునకై యేతెంచిన తక్కిన రాజ
పుత్రులవలన మనకుఁ గీడువాటిల్లునని నాకుఁ దోచుచున్నయది.

పద్మా—ప్రియా! మీ రెంతమాత్రమును జింతనొందకుడు.
మన రాజపుత్రిని మునివేషధారియగు నారాజకుమారున కిచ్చి
రహస్యముగా వివాహంబొనరించి, యేరికి దెలియకుండులాగున
వారి వెనువెంట కొంత సైన్యంబునిచ్చి, యర్ధరాత్రంబున
రాకొమరుడున్న మునివాటికకు విరిద్దరిం బంపివేసి, రాజపుత్రిక
నెవరో చోరులెత్తుకొనిపోయిరనియు, నాబిడను దెచ్చిన
వారికి తగిన బహుమతులొసంగి మిన్ననఁ జేయుదుమనియుఁ
జాటింతము. అట్లుపైన దైవమే కలఁడు.

విక్ర—కలికీ! కానిమ్ము. సేవసినటులనే చేయుదము. అట్లుపైన నేమ
యినను గానిమ్ము.

పద్మా—నాథా! వివాహముహూర్త నిర్ణయమునకై యొక బ్రాహ్మ
ణునిఁ బిలిపింపుడు.

కృ—(నేవకునిచిలిచి) ఓరీ! నీవిప్పుడే మన వెంకటశర్మ, దోడ్కొనిరమ్ము.

భటు—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

(ప్ర)వేశము-వెంకటశర్మ)

వెంక—ఓహూ! ఇంక నాకేమితక్కువ? నన్నరమ్మని రాజగారి యాజ్ఞయైనదట. నేనిప్పుడచటికే పోవుచున్నాను. నాకింకఁ జరీకండువారేనా? పట్టంచు దోవతులేనా? బంగారుకడియము లేనా? పెండ్లంతయు నొపైనుండియే జరుగును. రాజగారి సంగు జరీకండుచాలు, పట్టంచుదోవతులు, బంగారు నాణెములు, ధరించి, తీవిగా మీసములునవరించి, నిక్కుచు, నీల్లుచు, సాక్కుచు, సోలుచు, తక్కుచు, తారుచు, సానివీధినేగిన, నాపైఁ బడని వారెవరు? ఊ! అప్పుడు నా గయాభ్యిపెండ్లాము నన్నేమనునో చూతము. (ప్రక్కకుఁజూచి) ఓహూ! రాజ్ఞీనమేతుండై రాజుగా రిచటనే యున్నవారు. నామాటలనేమైన వినలేదుగదా? (సమీపమునకేగి) రాజచంద్రా! నన్నుఁ బిలిచిరట. నావల్ల నేమైన పనియున్నయెడల సెలవిండు.

వికృ—శ్రావ్య! తాతమా! వివాహంబునకు ముహూర్తం బెప్పుడో మంచిముహూర్తంబు నొకదానిని జూడుండు.

వెం—(ప్రేమ్యులెక్కించుచు) రాజా! రేపురాత్రి యర్ధరాత్రింబునం దొక ముహూర్తము మంచిదిగా నున్నయది.

వికృ—(పద్మావతి ముఖారవిందముఁ దిలకించి) కలికీ! రేపు అర్ధరాత్రింబున కొక ముహూర్తంబున్నదట. నీయభిప్రాయమేమి?

పద్మా—సరే. మన కనుకూలముగానే యున్నయది.

వికృ—(బ్రాహ్మణునిఁ దిలకించి) విప్రీవర్యా! రేవతిరోజున మన

మేరికిఁ దెలియకుండ మన యుద్యానవనంబునందున్న యొక రాజ
పుత్రునకు మనపట్టి నిచ్చి వివాహంబు గావింపవలయును. ఇది
రహస్యమునుమీ! ఏరీకైనఁ దెలిపెదవేమో, జాగ్రత్త!

మెం—చిత్తము. చిత్తము. నే నెవ్వరికిఁ దెలుపను.

విక్ర—సరే! రేపు వివాహముహూర్తమున కిచటికి రమ్మ.

మెం—చిత్తము. నేనింక సెలవు పుచ్చుకొనుచున్నవాఁడను. (నిష్క్ర)
మించుచు తనలో అబ్బ! బ్రతికిపోయినాను. ఇంతవరకు
నాపాణిము లరచేత నుండెడివి.

(నిష్క్ర)మించును.)

(ప్ర)వేశము—చంద్రిక శ కమలహస్తముఁ బట్టుకొని

చం—(హస్తము నెడజేర్చుకొని) అబ్బ! నీసంతతి మోసకత్తియవే!
కమలా! నీ వింతటిదానవని నే నెరుగనునుమీ! (కమలహస్త
మును వక్షమునఁ జేర్చుకొని) ఇవిగో! ఇప్పటికిని నాహృదయ
మేవిధిని టకటకలాడుచున్నయదో చూడుము. అబ్బబ్బ!
నామేసంతయు చెమ్మటచే తడిసిపోయెనుగదా!

కమ—(మందస్మితవదనారవిందయై) సఖీ! నిజముగా నాకేమియు
దెలియదునుమీ!

చం—అవునే! నీ కబద్ధములాడుట చిన్నప్పటినుండియు నలవాటే
గదా!

కమ—అయ్యో! నీవు వట్టిబేలవు. నీకేమియుఁ దెలియదు. అతనిని
నే నిదివరకును మునియనియే దలచుచుంటినినుమీ!

చం—అవును. నీ పెన్నిబొంకినను నే నెంతమాత్రమును నమ్ముదానను
గాను. (నిట్టూర్పునిగుడ్డి) ఆహా! సఖీ! నేనేమని తెలు
పుదును!

ఉ॥ పయ్యెదబారిపోయి కడు ♦ భావజుబారికి నన్నుఁ జేల్చగా
నెయ్యముతోడ సిగ్గునను ♦ నెంతయు లొంగగదీసె నిమ్ముగా
చయ్యన నాదు మేనపుడె ♦ చల్లనిచెమ్మటచేత నిండెను
న్నయ్యయ్య నేమిసేయుదును ♦ నాపీయఁ జెంతయు నన్నుఁజేరగఁగ॥

మరియు,

సీ॥ చిన్ననా పల్కులఁ ♦ జేరి కల్కీయన
నావీనులెంతో నా ♦ నందమొందె
చిన్నగా చేతులఁ ♦ జెంత జేర్చగ నన్ను
నామేను నెంతో నా ♦ నందమొందె
చిన్ననిచూపులఁ ♦ చిన్నగ జూడగ
నాసౌరు నెంతో నా ♦ నందమొందె
చిన్నగ నాచెంతఁ ♦ జేరగ నాతఁడు
నాదునంగకము లా ♦ నందమొందె

గీ॥ నన్న ముద్దిడబోవగ ♦ నాదు మనము
భయముతోడుత నెంతయు ♦ వడఁకసాగె
అంగములు పొంగిపోయె నా ♦ యాసమయ్యె
నేమితెల్పుదు నేనిక ♦ నిక్కముగను॥

కమ—(ఎదుటఁ దిలకించి) అమ్మా! కళా! మీతలిదండ్రులగు పద్మా
వతీవికృమకేతు లిచ్చటనే యున్నవారు. చూచితివా?

చం—ఓహూ! మన మనుకొనుమాటలను వినలేదుగదా!

కమ—ఓసి పిచ్చితల్లీ! మనమాటల వినలేదులే. రమ్మ పోవుదము.
(చంద్రకళకమలలు పద్మావతీవికృమకేతులచెంత కేగుదురు.)

చం—(తలిదండ్రులకు నమస్కరించును.)

వికృ—కళా! నీ వెంతసేపయిన దిచ్చటికి వచ్చి? మేము మాటలాడు
చుండుటవలన నిన్నుఁ గనుఁగొనలేదు.

చం—తండ్రి! నే నిచటి కిప్పుడే వచ్చితిని.

పద్మా—కుమారీ! మంచినమయమునకే నీ పిటకే తెంచితివి. రా రమ్మ

(చెంతకుఁ దీసికొని ముద్దిడుకొనును.)

వికృ—కమలా! నీసఖ వరించిన రాకొమరునకే యిచ్చి వివాహంబు
నేయ రేపే ముహూర్తమును నిశ్చయించినారము. నీకు సంతో
షమేనా?

కమ—మాచెలికి సంతసమయినయెడల నాకును సంతసమే. (చంద్ర
కళను జూచి) చెలీ! మీనాయనగా రినినమాటలను వింటివా?

చం—(సిగ్గుచేఁదల వంచుకొనును.)

పద్మా—(మందస్మితవదనారవిదయై) నాచీట్టితల్లికి వివాహమనగానే
సిగ్గావరించినయది.

చం—ఏమే! కమలా! నీసంగతి యమ్మగారికి వెల్లడించవలయునా?

కమ—(కన్నుగీటి వద్దని నివారించును.)

చం—(చిఱునవ్వుతో) నీవు వద్దని చెప్పినంతనే నే నూరకుందునా?

పద్మా—అమ్మా! కమలా! ఏమి టాసంగతి?

కమ—(చంద్రకళను వారించుచు) ఏమియు లేదమ్మా! మనకళ వట్టి
పిచ్చిది.

చం—అహా! నీ వెంతటిజాణవే! నీవు చెప్పవద్దన్నను నేను చెప్పి
దనులే.

పద్మా—అదేదో నాకుఁ దెబ్బదురూ! మీరెందుకు దగవులా
డెదరు?

చం—(కమలను జూచుచు) మరేమియు లేదమ్మా! పురంజముని
నీకమల వరించినది.

పద్మా—(నవ్వుచు) ఓహో! అయిన సంతోషమే! మీరిద్దరు
నొకచో జలగూడి యుందురు.

విక్ర—అమ్మా! కళా! పొద్దుపోయినది. పోవుదము రండు.
(విక్రమకేతుడు, పద్మావతి నిష్క్రమింతురు.)

కమ—(చంద్రకళతో తలయూచుచు) కానీ! కానీ! నాగుట్టంతయు
బయట బెట్టితివిగాదా?

చం—(నవ్వుచు) అదీగో! రా రమ్మ. తండ్రిగారు పిలుచుచున్నారు.
(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము

శ్రీరస్తు

చంద్రకళాస్వయంవరము

పంచమాంకము

రంగము—కాశీపురమున నొకశివరము.

(మగధేశ్వరుడగు నయనపాలుఁడును, సురేంద్రుఁడును, మంత్రులగు దుర్మద, దుష్టసేనులును)

నయ—(తనమంత్రీయగు దుర్మదుఁజూచి) మంత్రీశేఖరా! మనభటుల సంచి పురవిశేషములఁ గనుఁగొంటివా?

దుర్మ—చిత్తిము. కనుఁగొంటిని.

నయ—విశేషములేమి?

దుర్మ—మరేమియు లేవు. ఏకమకెతునికూతురగు చంద్రకళ న్యప్సమం దొకపురుషునిఁ గాంచి వానినిఁదప్ప వేరువానిని నేను వివాహంబాడననియు, వేరువారికి తననొసంగిన పాణిత్యాగ ముఁజేసికొని మరణించెదననియు బ్రతిజ్ఞఁ బూనినదట.

సురే—ఏమీ! అట్టి యింకొకరిని వరించినదా! కట్లా!

నయ—(సురేంద్రునిపయిఁ జేయి వేసి) తండ్రి! తొందరపడకుము.

చ॥ నలుగతుమయ్య యీవిధికి ♦ నాయెడ బాణములుండ నీవిటుల్ ఇలవయి నీకుఁ దప్పగను ♦ నేరికిఁజెందదు జూడుమింక యా

జలరుహనేత్ర! నెట్లయిన ♦ జక్కగ నీ కొనగూర్చువాడ నీ
యిలవయసున్న రాజులిక ♦ యేకత తోడుగ బోరవచ్చినా॥

వత్సా! నీవింక భయంబుడుగుము. ఆకాంత నీకుడప్ప వే
రొకని కాకమలగర్భ డడ్డపడినను గానేరదు.

సురే—అమాత్యపుంగవా! దుర్మదా! ఆశ్రీ వరించిన పురుషుడెవడో
నీకుఁ దెలియునా?

దుర్మ—అయోధ్యాపతీ! సురేంద్రసింహ! అతనియుదంతంబంతయు
నాకు దెలియదుగాని కొంతవరకు చారులనంపి కనుఁగొంటివి.

నయ—అయిన నాతఁడెవడో నాకు సవిస్తరంబుగాఁ దెలుపఁగలవా?

దుర్మ—చిత్తము. అతఁడు మనపురసమీపమున నున్న యొక ముని
వాటికయం దుండునట. అతనిబాడ నరయుటకై నొకకొత్త
చారుని సంపిలిసి. అతఁ డింతవరకును రాలేదు.

సురే—సుశీలాసుదర్శనుల సంగతి నీకేమయినఁ దెలియునా?

దుర్మ—వారిసంగతియంతయు మన దుష్టసేనునికి బాగుగా తెలియును.

దుష్ట—(సురేంద్రసింహుని) మహావీర! నే నంతయుఁ చారులవలన
గనుఁగొంటిని. వారివ్వఁడు మన యయోధ్యాపురంబునకు
దక్షిణముననున్న నొకమునివాటిక నున్నవారట.

నయ—ఏమేమీ! వారు మనపురసమీపముననే యున్నవారా! ఔరా!
ఏమిచిత్రిము! ఈనిక్కముకేతునిచ్రతి)వరించిన పురుషుఁ డీ సుద
ర్శనుండు కాడుగదా!

దుష్ట—అవును. నాకదే యనుమానము.

నయ—అయిన మనచారుల సంపి వారియుదంతమంతయు గనుఁగొనెద
ము. (దుర్మదుఁజూచి) మంత్రీశ్వరా! దుర్మదా! రేపే వారియు
దంతంబుఁ గనుఁగొన నొకచారుని సంప్రము.

దుష్ట—చిత్తము.

(ప్ర)వేశము - పురంజయుడు మారువేషముతో)

పురం—నన్ను వీరింకను గుర్తించలేదు. వీరి రహస్యములన్నియుఁ గను
గొనుటకై కొద్దిరోజులనుండి వీరియొద్ద మారువేషముతో నుం
టిని. వీరి సంగతులన్నియు నాకుఁ దెలిసిపోయినవి. వీరు
సుశీలాసుదర్శనులుండుజాడ చారులవలనఁ దెలిసికొనిరట.
సుదర్శనుఁడుమాత్రం మిచ్చటనేయున్నవాఁడు. సుశీలాదేవిఁ
గాపాడుటకై యొకభటుని నంపి కొందరి భిల్లభటులఁ గావుండు
నటుల జేయించెదను. చంద్రకళను సురేంద్రునికి లేప్పక
వివాహంబు గావించునని నయనపాలుఁడు ప్రతిజ్ఞ బూనినటుల
నాకు భటునివలనఁ దెలియవచ్చినది. కమలవలన నాకు చంద్ర
కళను సుదర్శనునికిచ్చి నేటికాత్రం వివాహంబు గావించునని
తెలియవచ్చినది. ఇదియంతయుఁజూడ నేదో యొక కోలాహలం
బుదయించునట్లు తోచుచున్నయది. ఈసంగతియంతయు మా
చంద్రశర్మ కెరింగించి తగినప్రయత్నంబు లాతనిచే జేయింపఁ
జేయుదును. (నయనపాలునిదగ్గర కేగి వందనమాచరించి నిలువం
బడును.)

దుర్మ—ఓయీ! వీరసేనా! నీ వతి చాకచక్యండవు. నిన్నుఁగొంచిన
నాకు సంతసం బుదయించును. నీవంటిభటుడు మాకుండ మా
కేమికొదువ! మాభటులతో నీవంటి ధీరుఁడును రణవీరుఁడును
నగువాఁడు నీవుదక్క మరొక్కఁడు లేడునుమీ!

పురం—స్వామీ! ఇదియంతయుఁ దమ యుదారస్వభావంబేగాని నా
యెడల తెలివేమియు లేదు.

దుర్మ—నీ వాపురుషునియుదంతం బేమయినఁ గనుగొంటివా?

పురం—చిత్తము. కనుగొంటిని.

దుర్మ—అతఁ డొక మునికుమారుడని వినియుంటిని. ఈమాట నిజ
మేనా?

పురం—అమాత్యపుంగవా! ఇటు వినుడు.

ఉ॥ వానివిలాసవైఖరులు ♦ వానిముఖంబున నున్నచిన్నెలు
న్వానివిశాలవక్షమును ♦ వానికిఁగల్గిన యంగపాంకము
న్వానిదయామయత్వమును ♦ వానికిఁగల్గిన వాక్చమత్సృతి
న్గానగ రాజపుత్రుఁడని ♦ గట్టిగదోఁచెను నాకు నెంతయు॥

నయ—మంత్రీశేఖరా! ఈతఁడు చెప్పినవిషయంబులఁజూడ నతఁడు
తప్పక మన సుదర్శనుడనియే తెలియవచ్చినయది.

దుర్మ—నాకును నట్లే తోచుచున్నయది.

సురేం—పితామహా! నయనపాలా! వాకే సుశీలాసుదర్శన్మలైనయెడల
వారినిఁబట్టుటకై మనభటుల సంపిన బాగుగానుండునని తోచు
చున్నయది.

నయ—అవును. నే నదే యోచించుచుంటిని.

పురం—మగధేశ్వరా! నయనపాలమహారాజా! నేను ప్రయాణుడనై
తిరిగి యిచ్చటికి వచ్చురోజుననే వారెటకో ప్రయాణులవు
చుండిరి.

దుర్మ—వా రెటకేగుచుండిరో నీకుఁ దెలియునా?

పురం—నేనప్పుడే రహస్యముగా నొక భటునివలన నంతయుఁ గనుఁ
గొంటిని.

దుర్మ—ఏమని కనుగొంటివి?

పురం—వారిటకే ప్రయాణులై వచ్చుచున్నట్లు కనుగొంటిని.

నయ—ఓహూ! చంద్రీకళను వివాహంబాడ బయలుదేరినట్లు నాకు
దోచుచున్నయది. (మంత్రీఁజూచి) వారిటకే ప్రయాణులయి-
నటుల నీతఁడు నుడువుచున్నాడు. కావున మన భటుల రహ-
స్యముగా నీపురంబుననుంచి వారినిఁ బట్టుకొనుటకై యాజ్ఞా
పింఠము. ఈపనికై యీ వీరసేనునే పంపుదము.

దుర్మ—ఓయీ! వీరనేనా! నీచతురతకు మాభూపాలుడుగూడా మెచ్చుకొనియెను. నీవెట్టిపనినయినను త్వరలో గావించు వాడవు. కావున నీవు కొందరిభటుల వెంటనిడుకొని సుశీలా సుదర్శనులఁ గనుఁగొని వారిని మాకప్పజెప్పిన నీకుఁదగిన బహుమతి నిప్పించెదము.

పురం—చిత్తము. మీయాజ్ఞ శిరసావహించితిని.

దుర్మ—అయిన నీవిక సెలవు దీసికొనుము.

నయ—చూడుసుమీ! నీ వతిజాగ్రత్తగా వారిని వెతకవలయును.

వీర—చిత్తము. (ఈవలకు వచ్చి) వీరికి సుశీలాసుదర్శనులఁ బట్టియివ్వ వలెనట! వీరిసంగతి యంతయు నాకుఁ దెలిసిపోయినది. ఈసంగతి యంతయు మాచంద్రశర్మ కెఱింగించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

నయ—అమాత్యపుంగవా! వీనిజూడ సతిచాకచక్రుడుగా నాకుఁ దోచుచున్నవాడు. వీని సంగతి మనకీంకను కొత్తగానే యున్నయది. కావున నీపనికై యింకొకనిఁగూడ నియమించిన బాగుగా నుండునని నాయభిప్రాయము.

దుర్మ—మహాప్రభా! వీడెట్టివాడు కాడని నాయభిప్రాయమైనను నే నీపనికై యింకొకనిఁగూడ నియమింపవలయునని యనుకొంటిని.

నయ—(నురేంద్రుఁజూచి) నాయనా! ప్రోద్బుద్ధిపోయినది. రమ్మ. పోవుదము.
(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

(భటుఁడొకడు ప్రవేశించి)

భటు—ఈసంగతి యంతయుఁ దిరిగి మాపురంజయున కెఱింగించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

ద్వితీయరంగము - కిద్దానవనము.

(ప్ర)వేశము - వెండుకలు వీడిపోయి వక్షస్థలమందు వ్యాపింప
సుదర్శనుండు.)

సుద—హా! నాప్రియసఖ! కళా! కళా! నీవెచ్చటికేగితివి? (ప్రక్క
కుఁజూచి) అదిగో! నామనోహరిణి సంపెంగపొదమాటునఁ
డాగి నన్నుఁజేర బిలచుచున్నది. (చేతులఁజూపి) హా! కలిక్!
చంద్రకళా! చంద్రకళా! నాపై కోపమా? (పకపక నవ్వుచు)
అయ్యో! నీవు వట్టి పిచ్చిదానవుగదా! రా రమ్మ. ననుఁగొగ
లించుకొనియెదవుగాని. (చెంత కేగి) అయ్యో! నాప్రియసీ! నీవె
చటికేగితివి? హా! చంద్రకళాదులారా! నాప్రియసఖ నెచ్చట
నుంచితిరి?—ఆహా! ఏమది? కోకిలకంఠమువలె నీనాదము కూ!
యని వివచ్చుచున్నది. నా మరాళమలయాన, నాయిం
దిందిరాపాంగ, నారతనాలరాళి, నన్నుం బిలచుటలేదుగదా!
కట్టా! నాహృదయంబంతయు జాజ్వల్యమానంబై మండిపోవు
చున్నది. నేనేమిసేయువాడను?

సీ॥ కలకంఠకంతి నా ♦ కాంత నా కొసఁగరే

కలకంఠవర నీల ♦ కంఠులార

మలమల చిల్కల ♦ కొల్కినా కొసఁగరే

చిన్నని నాముద్దు ♦ చిల్కలార

హంసీగమనసు నా ♦ యండజేర్పగరారే

హంసలారా! ముద్దు ♦ హంసలార

కాంచనగాత్రీ నా ♦ కల్మినాకివ్వరే

కాంచనలతలార ♦ కరుణతోడ

గీ॥ వేగ నాముద్దుసఖ నింక ♦ వేడ్కతోడ

నాను కాగిలిఁజేర్చి యా ♦ సందముగను

పొందుబుచ్చగనిండు నా ♦ పొలితితోడ

వేపకుండిక మిమ్ముల ♦ వేడుకొందు

నాదురమఁగిని నాకిందు ♦ రయముతోడ॥

హా! దైవమా! నామేనంతయు గాలితాకుడుచే నడలువృత్తు
శాఖలరీతి గడగడ లాడిపోవుచుండెనుగదా! కట్టా! నాకన్నులు
దిరుగుచున్నయవి. నాహృదయంబులెయు సంధకారపూరి
తంబై జలంబునబడ్డ యీగవలెనున్నయది. (మేను దడుము
కొనుచు) ఆహా! నావత్తంబులన్నియు దడిసిపోయినవి.

చ॥ హృదయమునందు నాపొలఁతి ♦ యూరక వేపగ చిన్నినడ్కల
స్పదయతనొప్పు చూపులను ♦ జక్కగ నాహృదయంబు ప్రేమతో
నెద వసియింపఁజేసికొని ♦ యెంతయుఁబోయెను నన్ను వేప హా!
మదనుఁడు మాడ్చుచుండె నను ♦ మాడగజాలను బాణవంక్తులన్॥

(అటునిటుఁజూచి) ఆహా! ఏమిది? ఎవ్వరో వచ్చుచున్నట్లు పద
ధ్వని వినవచ్చుచున్నయది. నామనోహరిణి యగు చంద్రకళ
కాదుగదా!

శా॥ రమ్మావేగమె నాదుసుందరి యికన్ ♦ రమ్యంబుగా ప్రేమచే
నిమ్మారెనను గాఁగిలింపగదవే ♦ యింపొందగా నెంతయో
కొమ్మా తీర్పుము చింతలన్నియును నా ♦ కోర్కుల్ ఫలంబొందగక
రమ్మా జేరగదీయ నన్నికను నా ♦ రామామణీ ముద్దుగన్॥

వాల్లంటీ! రా రమ్మ. భవద్వియోగానలకీలంబడి మాడి
పోవుచున్న నన్ను జలోపరిభాగంబులనున్న కుముదంబులపై
సుధాకరుఁడు మధురసుధారసం బొలికించు చందంబున నాకు
నీసుందరవదనారవిందసందర్శనంబుఁ గావించి, న న్నానంద
తుందిలుఁ జేయుమా!

(కమల ప్రవేశించి)

కమ—(తనలో) ఏమిది! ఇత డీవిధంబున నున్నవాడు. ఇతనిఁ బలుక
రించి చూచెదఁగాక! (ప్రకాశముగా) మునికులతిలకా! ఏల నీ
వీ విధిని వాపోవుమంటివి?

సుద—(కమలవైపు చేతులజాచి) కలికీ! చంద్రకళా! చంద్రకళా!
ఇంకను నన్ను మునికులతిలకా యని పరిహసించెదవా? రా
రమ్ము. నన్ను వేగఁ గొఁగిలిఁజేర్చి యానందపరుపుమా.

కమ—మునివరేణ్య! నేను కమలను. చంద్రకళను గాను.

సుద—అయ్యో! మనోహరిణీ నీవు నన్నింకను మోసపుచ్చుచుంటివా?
కాదు. కాదు. నీవు కమలవుగావు, చంద్రకళవే!

కమ—సుదర్శనా! ఏల నీవిట్లూరకే బేలవై వాపోయెదవు? ఊరడిల్లు
మూరడిల్లుము. నేను కమలనే. నీవు వట్టిగా భ్రమించుంటివి.

సుద—ఏమీ! నీవు చంద్రకళవు గావా? కమలవా?

కమ—అవును, నేను కమలనే. నీకొక శుభవార్తఁ దెలుపుటకై
వచ్చితిని.

సుద—శుభవార్తయా? ఏ మా శుభవార్త? నాకలికి యిటకు వచ్చు
చున్నదా? చెప్పు చెప్పు.

కమ—లేదు. లేదు. నీకలికి వచ్చుటలేదు.

సుద—కటా! నారమణిఁజూడక నేనెట్లు జీవింతును!

కమ—సుదర్శనా! నామాటల పూర్తిగా వినకయే నీపూరకే వాపోయె
దవేల?

సుద—కమలా! నన్నూరకే వేపెదవేల? నాచంద్రకళఁ జూడనిదే
నామనంబు చల్లఁబడదు.

కమ—నీచంద్రకళను నీకుఁ దప్పక నేటిరాత్రి వివాహంబు గావించు
గాని నీ వింక విచారం బుడుగుము.

సుద—హా! ఏమిది! కమలా! కమలా! నిజముగా నానుందరిని నాకిచ్చి
వివాహంబు జేతురా! ఏమో! నే నమ్ముజాలను.

కమ—రాజకుమారా! నేనుజెప్పమాటల నీవు నమ్మకున్న నే నేమిసే
యుదును? నీతో నేను బూటకము లాడుదాననా?

సుద—అబ్బా! నీవెంతటి మాయలాడివి! నిజముగా నీమాటల నేను
నమ్మువాడనా?

కమ—నమ్మకుండిన నే నేమిసేయుదును? (ఎదురజూచి) అడుగో!
పురంజయుఁ డిటుకే పచ్చుచున్నవాఁడు. అతనినైన నీసంగతి
విచారించి నేను నుడివినమాట నిజమో యబద్ధమో కనుఁగొ
నుము.

(ప్ర)వేశము - పురంజయుఁడు.)

పుర—(ఎదురజూచి) అడుగో! మాసుదర్శనుఁడును, మన్మథోహారిణి
యగు కమలయును, నాకొరకై నిరీక్షించుచున్నవారు. పోయి
కనుఁగొనదఁగాక. (సుదర్శనుఁజేరి) మిత్రీమా! నిన్నుజూచి
చాలరోజులయినది. విశేషములేమి? (కమలజూచి నవ్వుచు)
ఓహూ! కమలగూడ నిచటనే యున్నదా!

కమ—(చిఱునవ్వు నవ్వుచు) నేను నీ కిప్పడే కన్పడితినా?

పురం—(కమలనుజూచి నవ్వుచు) కమలా! మాసుదర్శనుని నెందు
లకు మోసపుచ్చుచుంటివి?

కమ—పురంజయా! మాచంద్రకళను నేటిరాత్రి యీతనికిచ్చి వివాహం
బు గావించుటకు నిశ్చయింపలేదా?

సుద—మిత్రీమా! ఈకమలనుడివినమాట సత్యమేనా?

పురం—మిత్రీమా! సుదర్శనా! ఈకమల నుడువుమాట లసత్యముల

గావు. నేటిరాత్రి రహస్యముగా చంద్రకళను నీకిచ్చి వివాహము సేతురని వినియుంటిని.

సుద—ఏమీ! కమలనుడివినమాట నిజమేనా? నేడంత సుదినమోకదా! (పురంజయనిజూచి) మిత్రీమా!

గీ॥ సుందరపుమూర్తి యందంపు ♦ సాగసులాడి
కమలదళనేత్రీ చిన్నారి ♦ కలికిమిన్న
హరుపులకుదొంతి నాయంతి ♦ నతిముదమున
నేనుజేకొన నాకింక ♦ నేమికొదువ॥

ఉ॥ చిల్కలకొల్కి నాయతివ ♦ జేరగవచ్చిన జింతలన్ని హా
జుల్కునఁ బారిపోవుగద ♦ సుందరిమోమునుజూడ మారుండే
యల్కును మోమువంచుకొని ♦ తద్దయు సిగ్గునఁ బారిపోవుఁగా
కల్కిని నొయ్యజేకొనఁగ ♦ గాదె దలంపఁగ నాదె భాగ్యము॥
మరియు,

సి॥ కల్కి రతనము నా ♦ కాంతనుగైకొన
నాదిగా భాగ్యంబు ♦ దలపమదిని
బంగారుబంతి యా ♦ భామనుజేకొన
నాదిగా భాగ్యంబు ♦ దలపమదిని
అందమ్ముపంట యా ♦ యతివనుజేకొన
నాదిగా భాగ్యంబు ♦ దలపమదిని
కలకంఠకంతి యా ♦ కాంతనుజేకొన
నాదిగా భాగ్యంబు ♦ దలపమదిని

గీ॥ సుందరపుమూర్తి యందంపు ♦ సాగసులాడి
కమలదళనేత్రీ చిన్నారి ♦ కలికిమిన్న
యందములదొంతి నాయంతి ♦ యందముగను
జేరిసుఖయింప నేనింక ♦ జెప్పగలనె
పుడమియొందున నేనెగా ♦ భోగినింక॥

ఆహా! పుట్టిననాటనుండియు నే నిట్టి కర్ణానందంబైన మాటల నెన్నఁడును విసలేడుగదా? నే నారమణిఁజేకొనిన నాజన్మంబు సార్థకంబయ్యెను. మదనజ్వాలాసలకీలలఁబడి మాడిపోయిన నీహృదయంబున చిన్నచిన్నగ నాశాంకురంబులు మొలచుచుండెను.

(ప్రవేశము: భటుఁడొకడు)

భటు—(సుదర్శనునికి వందనమొనర్చి) స్వామీ! మిమ్ములఁ జూచుటకై ప్రభువుగా రిచ్చటికి వచ్చుచున్నవారు.

పురం—మిత్రీమా! రాజుగారు నిన్నుఁ జూచుటకు వచ్చుచుండిరట. (ఎదురజూచి) అదిగో! రాజుగారు వచ్చుచున్నారు.

(ప్రవేశము విక్రమకేతుఁడు.)

విక్రీ—(సుదర్శనుఁజూచి) ఆహా! ఇతఁడేకాబోలు నాకుఁ గాబోవు నల్లుఁడు. ఆహా! ఏమి వీనిసాందర్భము!

చ॥ జలరుహనేత్రీలందెగడు ♦ జంచలనేత్రీఁడు వీనిజూడగా
జలరుహనేత్రీలంతయును ♦ జంచలతఁ గనుదుర్ గదా మదిఁ
జలరుహనేత్రీపుత్రీకుని ♦ జక్కనిబాణములందుఁ జిక్కువా
రిలవయి వీనిఁ బోలగను ♦ నేరినిఁ జూడగలేదు నేనహా!

నిజముగా నీతనిఁజూచిన నేకాంత వల్వదు? వీని యాకార లక్షణంబులఁ జూడ జక్కవర్తిలక్షణంబులవలెఁ గాన్పించుచున్నయవి. అన్నన్నా! ఇతని బాహువు లతిపొంకములై వక్షస్థల మతివిశాలమై, ఎంతసుందరమై కాన్పించుచున్నయవి. సుక్షుత్రీయుండును, సుందరాకారుఁడును సగు నీతినిని నేనల్లునిగా జేర్చుకొన, తప్పక పావనుండయ్యెదను. (సుదర్శనుని చెంతకేతెంచి) మునిచంద్రీమా!

గీ॥ పావనతగంటి నేనింక ♦ పరమపురుష
యతిథివైతివి మాకింక ♦ రమ్యముగను

మేముచేసెడిపూజల ♦ మీరుగొనిన

నాదుజన్మంబు సఫలతన్ ♦ గనునుగాదె!

ఓ మునివరేణ్య! మీవంటివారు మాయంటికే తెంచిన మాకిం
కేమి కొదువ? మీరు నాయందు కృపార్థ్యచిత్తులై నే నొసగు
సదుపచారంబులఁ గైకొని మమ్ముఁ బావనులఁ గావింప వేడు
చుంటిని.

పురం—రాజవరేణ్య! మీరలిచ్చు నాతిథ్యంబును మాగురువుగారు
తప్పక పుచ్చుకొనియెదరు.

విక్ర—(నుదర్శనుజూచి) మునికులతలకా! మనమింక పోవుదము
రండు. (కమలఁజూచి) కమలా! నీవిచ్చటనే యుంటివా?
రమ్ము పోవుదము. (విక్ర)మనుదర్శనులు నిష్క్రమింతురు).

కమ—పురంజయా! నేను పోవుచుంటిని. (పోబోవును)

పురం—(కమల కడ్డముగా నిలువబడి) కమలా! పోవుచుంటివా?
పోకు పోకొకమాట! (అడ్డముగా నిలువబడును.)

కమ—(మందస్మితవదనారవిందయై) ఏమిది! పురంజయా! నీకేమి
పిచ్చిపట్టినదా! నాకింటియందు కావలసినన్ని పనులున్నవి.
న న్నిట్లడ్డగించిన నెట్లు?

పురం—కమలా నాపై కోపమా?

కమ—నాకు కోపములేదు తాపములేదు.

పురం—అయిన నొకమాట! (నిట్టూర్పునిగుడ్డి) నీవు నన్నుఁ బోమిం
చితివా?

కమ—ఓహూ! నన్నిందుకేనా యాపినది. బాగుగానే యున్న
యది. (పోబోవును)

పురం—(కమలహస్తంబును బట్టుకొని) కమలా! కమలా! పోకుము.

కమ—ఓహూ! నీకు స్త్రీపురుష వివక్షతలు తెలియనట్టుగా నున్న
యది. పరస్త్రీనిబట్టిన నీకు బాపమునుమీ!

పురం—కమలా! నీ వింకను అవివాహితపుగదా! నిన్నముట్టిన నేమి
దోషము?

కమ—ఓహూ! నీవిందులకేనా నన్నాపుచున్నయది? నే నెప్పు
డొక్కని వరించి యాతనిబెండ్లియాడఁబూనుకొంటినో అప్పుడే
పరస్త్రీ నైతిని.

పురం—అహా! కమలా! నిజముగా నీవు వరించిన పురుషు డెంతధన్యుఁ
డోగదా! అతని నామంబు నాకుఁదెలిపి న న్నానందపరువుమా!

కమ—అతని నామముతో నీకేమిపని? పో పొమ్ము. (అటునిటుఁజూచి)
అడుగో! ఎవరో వచ్చుచున్నట్లున్న దలుఁ జూడుము.

పురం—(చేయివిడిచి తిరిగిచూచును.)

కమ—(తనలో) నే నీతనిచే దప్పించుకొను టిదే సమయము.

(తెలియకుండ నిష్క్రమించును)

పురం—(వెనుకకుఁ దిరుగకయే) కమలా! ఎవ్వరును లేరే! నన్ను మోస
పుచ్చుచుంటివా? (తిరిగిచూచి) అబ్బా! ఇక్కమల ఎంతటి
మాయలాడి! నన్ను దప్పించుకొని పారిపోయెనుగదా! దీనిని
వివాహమాడకపోయిన నేనే పురంజయుఁడను గాను.

(తలనూపుచు నిష్క్రమించును)

(ప్ర)వేశము—కొందరు భిల్లులును భిల్లనాయకుఁడును)

నాయ—(భిల్లులఁజూచి) ఒరే! మనసుదర్శనమారాజు మంత్రో నెప్పు
డుండా ఒక్కడే వెల్లేపాడా!

ఒక—ఏడ్కెల్లాడు బాబూ?

రెండ—కాసీపట్నానికిరా!

ఒక—కానీపట్నంతో ఏంపనుందిరా?

రెండ—కానీపట్నం రాజుగారి కుమార్తె పెండ్లుండంట. ఆ పెండ్లికెల్లాడని వారిలమ్మగారు చుచీలదేవిగారు మననాయకునితో చెప్పిందటూ!

నాయ—(అటునిటుజూచి) ఓరే! ఇక్కడికెవ్వరో వస్తూన్నారా!

(ప్రవేశము—చంద్రశర్మ)

చంద్ర—ఆహా! ఇక్కరాలతలు మాసుదర్శనునిప్రియమిత్రులు. వీరికి సుదర్శనుని యాపద నెరింగించి సహాయమునకై ప్రోత్సహించెదగాక. అటుపైన దైవమే కలఁడు. శత్రురాజగు నయనపాలుం డతిదుర్మార్గుఁడును, బలశాలియు నగువాఁడు. ఇతనిఁ దాకి బోరుటతిదుస్సరముగా దోచుచున్నయది. హా! దైవమూ

గీ॥ రాజ్యమందున సుఖయించు ♦ రాజపుత్రు
నడవిపాల్సేసి నీవిట్లు ♦ దయనుమాలి
కష్టముల పాలుజేయగఁ ♦ గడవినావు
నిటుల బాధలఁ బెట్టగ ♦ నీకెతగును॥

(పైకిజూచి) భాస్కరుండస్తాదిఁ జేరుచున్నవాఁడు. వీరిప్పుడు వారణాసీపురంబునకుఁ బ్రయాణమైన రేవుదయమునఁ జేరుదురు. కావున వీరికిప్పుఁ డీసంగతి యంతయు దెలిపి ప్రయాణమొనర్చుటకుఁ బ్రోత్సహించెదను గాక! (భిల్లుల చెంతకేగి నాయకుఁజూచి) ఓయీ! నాయకా! నేను మీసుదర్శనుని ప్రియమిత్రుఁడను. అతఁ డిప్పుడు వారణాసీపురంబున నున్నవాఁడు.

నాయ—(చేతుల జోడించుకొని) మహాప్రభూ! మాసుదర్శన మా రాజుగారు క్షేమముగా నున్నవారా?

చంద్ర—క్షేమముగా నున్నవారు. అతని శత్రువులగు నయనపాల సురేంద్రులారతనిఁ జంపఁ బ్రయత్నించుచున్నవారు. మీరిప్పు

డాకాశీపురంబునకు వెడలిపోయి సుదర్శనుఁ గాపాడిన మీ
సుదర్శనుఁడు మీకుఁ దక్కును.

నాయ—ఓహూ! ఐన మే మిప్పుడేవెళ్ళి మాప్రభువుగారిని రక్షించు
కుంటాము. (భిల్లులఁజూచి) ఒరే! మీరందరు మన ప్రభువు
గారిని రక్షించడానికి కాళీకి రావలెను.

అందఱు—చిత్తం. చిత్తం.

చంద్ర—ఒరే! నేనుకూడా మీ వెంటజే వచ్చెదను. రండు పోవుదము.

నాయ—చిత్త బాబూ!

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయరంగము - రాజగృహము.

(ప్రవేశము. రాజు విక్రమ కేతుఁడును, రాణి పద్మావతియు,

చంద్రకళా సుదర్శనులును, కమలా పురంజయులును.)

పద్మా—(చేతనున్న పుష్పమాలను చంద్రకళచేతికిచ్చి) పుత్రీ! ఇప్పు
ష్పహారంబును నీమనోహరుని మెడయందు వేయుము.

చంద్ర—(పుష్పహారంబును సుదర్శనుని కంఠమందు వేయును.)

పురం—(చేతనున్న పుష్పమాలను సుదర్శనుని చేతికిచ్చి) మిత్రీమా!
ఇప్పుష్పహారంబును నీమనోహరిణియగు చంద్రకళకంఠమం
దుంచుము.

సుద—(పుష్పహారంబును చంద్రకళ కంఠమందు వేయును.)

విక్ర—(చంద్రకళ హస్తమును, సుదర్శనుని హస్తమందుంచి) నాయ
నా! సుదర్శనా!

సీ॥ కన్నవారము మేము ♦ కరము నోములునోచి
 ప్రేమతో నీచిన్ని ♦ బిడ్డనయ్య!
 బెంచినారము గదా ♦ పెద్దయాస యెసంగ
 నడచిన మన్నంటు ♦ ననుచునయ్య!
 వినలేదుగద మేము ♦ వీణానినాదంబు
 మాయమ్మ చిన్నగఁ ♦ బలుకనయ్య!
 మఱచినారము గదా! ♦ మాచింత లన్నియు
 మాతల్లి నిన్నూడ ♦ మమతనయ్య!
 గీ॥ పుష్పములఁ గోసినను నహా! ♦ పుత్రికెంతో
 హస్తమును కందు నీకయో ♦ ననుచుమేము
 జేరనివ్వఁగ బోముగా ♦ చెలియ నెపుడు
 నిట్టిబిడ్డను నీచేతి ♦ కిచ్చినాము॥

మరియు,

గీ॥ ఏకపుత్రిని ప్రేమతో ♦ నిచ్చినాము
 పాలముంచెదో? నీవింక ♦ బరగ నీట
 ముంచెదో? నీకె యిడితిమి ♦ ముద్దుగాను
 నేలికొమ్మిక నాపుత్రి ♦ నెనరుమీర॥

జామాతా!

సీ॥ చిన్నఁగ మాచిన్ని ♦ చిన్నారి సుతచేయి
 పుష్పము ల్లోయఁగ ♦ పొక్కులెత్తు
 మాయమ్మ చిన్నగ ♦ మంచము దిగినను
 చెక్కిళ్ళను జెమట ♦ జేరునెంతో
 యీచిన్ని సుకుమారి ♦ యేయగ నడుగును
 కాళ్ళను బొబ్బలు ♦ కానుపట్టు
 వీణ చేతను బట్టి ♦ వేడ్కగా పాడిన
 నలసటనందు మా ♦ యలరుబోడి

గీ॥ ఇట్టి సుకుమారగాత్రిని ♦ నింపుతోడ
 నీకు నిచ్చితి ప్రేమతో ♦ నెట్టులింక

నేలుకొనియెదో? బిడ్డను ♦ నెయ్యముగను
రమ్యగుణసాంద్ర! జన్వంత ♦ రాజపుత్ర!॥

పుత్రీ! చంద్రకళా!

సీ॥ పతియె దైవమటంచు ♦ భావించు తల్లిరో!
భావమం దెప్పుడు ♦ పరంగు పీఠి
పతియేమి యన్నను ♦ భక్తితో నాతని
కోపగించక యూర ♦ కుండుమమ్మ!
పతిమాట జవదాట ♦ భావ్యంబు గాదంచు
నమది నెప్పుడు ♦ నెరుగుమమ్మ
పతిపాదముల నీవు ♦ భక్తిమై గొలుచుచు
నతనిసేవల నీవు ♦ నరయుమమ్మ

గీ॥ పతికి ప్రియమైన పనులను ♦ భక్తితోడ
సలిపి యాతని కెంతయు ♦ సంతసమును
గలుగజేయుము యోపుత్రీ ♦ కనకగాఢి
పతియె దైవము సతికెంతో ♦ పన్ననేత్రీ!

గీ॥ కూర్చుండైనను మరి నీతి ♦ దూరుడైన
బారుడైనను మరి దురా ♦ చారుడైన
కోపియైనను మరియును ♦ బాపియైన
పతియెదైవము సతికెందు ♦ పద్మనేత్రీ॥

మరియు,

గీ॥ బిడ్డరో! నాదుమాటలఁ ♦ బ్రియముతోడ
మానసంబందు నుంచుము ♦ మఱువకమ్మ
సీతమున్నగు సుపవిత్రీ ♦ శీలవతుల
వలెను జరియించు మమ్మరో ♦ మాదుతల్లి॥

అమ్మా! కళా!

సీ॥ ఆందంబులకు నెన్న ♦ నాకాంతునిస్సోలు
సత్యంబు నెన్నగ ♦ సత్యమూర్తి

వీరత్వమెన్నంగ ♦ వీరాధివీరుండు
 దాతృత్వమెన్నంగ ♦ ధర్మజాండు
 ప్రేమంబునెన్నంగ ♦ ప్రేమంపు ప్రేమిమయు
 సాండిత్యమెన్నంగ ♦ ప్రబలబుధుండు
 వంశంబునెన్నంగ ♦ ప్రఖ్యాతవంశంబు
 న్యాయంబునెన్నంగ ♦ న్యాయమూర్తి
 గీ॥ ఇట్టి రమ్యుడు సీపతి ♦ కింపుమీర
 నిన్ననిచ్చితి తల్లిరో ♦ నీవు నింక
 మమ్ములెట్టకుండగ ♦ మరువుమమ్ము
 యరుగుమమ్మరొ పతివెంట ♦ నమలచరిత్ర॥

పుత్రీ! సత్కులసంజాతుఁడును, సుందరాకారుఁడును, రణధీరుఁ
 డును, నీకనుకూలుఁడును నగు పతినిఁ బడసితివని మాహృద
 యు బానందంబొందుచున్నను చిన్నప్పటినుండియు ముద్దుగా
 బెంచి నీమాటపాటలఁజూచి యానందంబొందిన మాహృదయం
 బివ్వడు నిన్నడబాయవలయు నన్నవిచార మొందుచున్నయది.

చంద్ర—తండ్రి! వికృతాదిత్యా! మీ రిట్లూరకే వాపోయెదరేల?
 “ధైర్యం పురుషలక్షణం” అనుమాట మరచిపోయితిరా? అన్ని
 తెలిసినవారలు మీరలే యిట్లు చింతిలిన నావంటి తెలివి
 మాలిన యధీరుకాలెంత చింతిలవలయునో కదా! ఇంకనైనను
 నామాటలను విని యారడిల్లుడు.

వికృ—అయ్యో! పిచ్చితల్లీ! నీవింకను చిన్నదానవు. నీకేమియుఁ దెలి
 యదునుమీ! మాకుఁ జేమాన్పదురాలవై, మాముద్దులచిడ్డవై
 మాయంటియందు లక్ష్మీదేవివలె విరాజిల్లు నిన్ను మే మెడ
 బాయుటకు మామన సంతమాత్రమును నొల్లకున్నయదిగదా!

చంద్ర—జనకా! మీఱిటుల నాకై చింతనొందుటఁ గన నామనం
 బెంతయో చింతగా నున్నయది. మీకూతురినై నేనెప్పుడు
 జననంబందితి నో నన్నప్పుడే పరాధీనురాలిగా వెంచికొనుఁడు.

పద్మా—(చేరదీసికొని ముద్దిడుకొని) అమ్మా! చంద్రిక శా! నీ వెంతటి పరాధీనురాలవైనను ముద్దుగాబెంచిన నిన్నెడబాయుటన మా కెంతయు విచారకరమేనుమీ! అదియుగాక నిన్నొంటరిగా పంపుటయనిన మామన మొప్పకున్నయది.

చంద్రి—తల్లీ! నేనొంటరిదాన నెట్లగుదును? దైవసమానుండగు మన్నా ఘోషు లేదా? ఇంక నైనను చింతమానుము.

కమ—(విక్రమకేతుఁజూచి) మహాప్రభూ! పొద్దుపోవుచున్నయది. మనపని యేదియో త్వరగా నెరవేర్చుకొనిన బాగుగా నుండు నని తోచుచున్నయది.

పద్మా—పుత్రీ! నీవు నీపతితోడ గజయూధంబున రత్నఖచితంబగు సంబారిపై యూరేగింపఁ జూడనోచుకొనలేదుగదా! నీ నెంతటి దురదృష్టవంతురాలను!

(సైనికుఁడొకఁడు ప్రవేశించి)

సైని—(వందనమొనర్చి) మహాప్రభూ! మీయాజ్ఞప్రకారంబుగా సైన్యాధిపతిగారు సైన్యసమేతుడై ద్వారంబున వేచియున్న వాఁడు. (ఎదుటఁజూచి) అదిగో తురగంబు లాయత్తపటచి యశ్వశిక్తికుండ దేరథసమేతుడై యచ్చటనే వేచియున్నవాఁడు.

(ప్రవేశము - సైన్యాధిపతి)

సైన్యా—(వందనమొనర్చి) మహాప్రభూ! మీయాజ్ఞ శిరసావహించి సైన్యసమేతుడనై యిదే వచ్చియున్నవాఁడను.

విక్ర—(సైన్యాధిపతిఁజూచి) ఓయీ! వీరిప్రాణంబులు నీయాధీనంబులై నవి. నీవు వీరినెటులఁ దీసికొనిపోయెదవో? జాగ్రత్తనుమీ!

సైన్యా—రాజా! మీ సేవకుండనగు నాకంతమునందు ప్రాణములుండు సంతవరకు వీరికేమియు భయములేదని గట్టిగా జెప్పఁగలను.

వికృ—(చంద్రకళశశరంజరి) తల్లీ! నీ వింక సుఖమై పోయిరమ్మ?
(సుదర్శనుశశరంజరి) నాకునా! సుదర్శనా! పోయివచ్చెదవా.

సుద—శ్వశురా! నీవెంతమాత్రమును జింతిలకుము. మేమింకఁ బోయివచ్చెదము.

పద్మా—(చంద్రకళను ముద్దిడుకొని) పుత్రీ! కళా!

గీ॥ పోయిరమ్మింక మాతల్లి ♦ పోయిరమ్మ
పతియె దైవంబటంచును ♦ భక్తితోడ
నతనిపాదములను గొల్చు ♦ మందముగను
మమ్ముఁదలపెట్టు మమ్మరో ♦ మాన్యచరిత॥

చంద్ర—(తలిదండ్రులకు నమస్కరించి) తలిదండ్రులారా! మీర
లింక నాకొర కెంతమాత్రమును చింతనొందకుఁడు. నాకమల
నాచెంతనుండ నాకేమియుఁ గొడువలేదు.

కమ—(పద్మావతీ వికృమకేతులకు నమస్కరించి, పద్మావతితో) అ
మ్మా! నే నింకఁ బోయివచ్చెదను. చంద్రకళవిషయమై మీ
రెంతమాత్రమును చింతనొందవలదు. నేనుండ మీ కుమారిక
కేమియుఁ గొడువలేదు. ఇంక మాకు సెలవిండు, పొద్దు పోవు
చున్నయది.

సుద—శ్వశురా! నే నింకఁ బోయివచ్చెదను.

చంద్ర—తలిదండ్రులారా! నేనింకఁ బోయివచ్చెదను.

పద్మా-వికృ—పుత్రీ! పోయివచ్చెదవా? (వెంబడింతురు.)

(అందరు నిష్క్రమింతురు తెరపడును.)

(ప్రవేశము-వెంకడు డప్పగొట్టుచు)

వెంక—ఓ ఓ ఓ ఓ ఓ! ఇనం డినం డినండ్డి. నిన్నరాత్రెల్ల రాజుగారి

కూతురైవగో ఎత్తుకపోయినారట. ఎత్తుకొనిపోయినోరెవరో తెల్లట. రాజుగారి యంతపురమునఁ జూచినారట. ఆమొదలు దొరక లేదంట. రాజుగారు విచారపడ్తున్నారు. వారి కూతుర్ని తెచ్చేవారికి మడిమాన్యాలిచ్చి గొప్పచేత్తారటల్లో!

(డప్పుగొట్టుచు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

(దుర్మదుడు ప్రవేశము)

దుర్మ—అన్నన్నా! ఏమి యావంత! నాకేమియుఁ దోచకున్నయది. బాదా! ఇదంతయు వీరి చిత్రముగాదుగదా? ఖడ్గధారులగు వీరవరులచే నెల్లపుడు కాపుండబడు రాజాంతఃపురంబునఁ జోరులు ప్రవేశించి రాజపుత్రిక నపహరించుటయన నాకేమియు దోచకున్నయది. (తలయూచుచు) మాచారుల సంపి యన్ని సంగతుల విచారించెదను.

(భటుఁడొకడు ప్రవేశించి)

భటు—మహాప్రభూ! మీ యాజ్ఞాప్రకారమే పురంబంతయుఁ దిరిగి సమస్తవృత్తాంతంబులఁ గనుగొంటిని.

దుర్మ—ఓహూ! మంచినమయమునకే వచ్చితివి. విశేషములేమి?

భటు—స్వామీ! నిన్నటిరోజున యర్ధరాత్రివేళ నెవఁడో యొక రాజపుత్రుఁడు కొంత సైన్యంబును వెంటనిడుకొని తానధిష్ఠించిన రథంబున రాజపుత్రిని నుంచుకొని యతిరయంబునఁ బారిపోవుచుండ జూచితిని.

దుర్మ—వా రేదిక్కునఁ బారిపోవుచుండిరి?

భటు—ఇటకు దక్షిణదిశకుఁ బారిపోవుచుండును.

దుర్మ—వారిసైన్యం బెంతవరకుండెనో చూచితివా?

భటు—ఒక వేయికన్న నెక్కువయుండదని నా యభిప్రాయము.

కూర్మ—(తలయూచి) ఇప్పుడు మనయొద్దనున్న సైన్యంబు రెండువేల కెక్కువగా నున్నయది. కొంతసైన్యమిచ్చి నురేంద్రునియొద్దాపురంబునకుఁ బంపి తక్కినసైన్యంబుచే మా రాజగు నయనపాలుని వెంటనిడుకొని వారి నడ్డగింతును. అటుపైన దైవమే కలఁడు. (భటునిజూచి) ఓయీ! నీవింక నెడలిపోమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

చతుర్థరంగము-అరణ్యము.

(ప్ర)వేశము-నయనపాలుడును, దుర్మదుడును ఖడ్గదారులై)

నయ—అమాత్యపుంగవా! దుర్మదా! నాకేమి చేయుటకును దోచుకున్నయది.—అబ్బబ్బ! ఏమి వాని శౌర్యము! భారతవీరుఁడగు నాపాండవమధ్యమునకైనను ఇట్టి వీరత్వంబు గలదో? లేదో? వాని ధీరత్వంబును, వాని ఖడ్గచాలనంబును జూడ నావంటి వీరుఁడే యాశ్చర్యపరవశుఁడైన నింకొకరి మాటకేమి?

దుర్మ—రాజా! సింహాదరంబున నుదయించిన సింహాశీరోరంబు, సింహాశీరోరంబుగాక తుచ్ఛపుమేషసంతానంబవునే? ఆతండు వీరాధీశుండగు జన్వంతుని వ్రతశ్రీఁడుగాని వేరొకఁడు కాదు గదా!

నయ—అతనికీదో చొక మోటు భిల్లసైన్యముఁగూడ జేరుకొనినది. కటకటా! ఈ భిల్లులచే రెండువేలకుమించు మనసైన్యంబంతయు ధ్వంసంబైపోయెగదా!

దుర్మ—మహాప్రభూ! మీరెంతమాత్రమును జింతనొందకుండు. ఇతని ప్రాణములు మన యరచేతనే యున్నవి. మన మిప్పుడియ్యయోధ్యాపురంబునకేగి మన మూలబలంబంతయుఁ దీసికొ

ని యీతనిని మఱ్ఱడింతము. అట్లుపైన నీతఁ జేమిసేయునో చూ
తము.

నయ—ఆహా! వీనిఁ జంపినగాని నామనం బూరటనొందదు.

దుర్మ—ఓ! నయనపాలమహారాజా! నాప్రతిజ్ఞ వినుము.

ఉ॥ పోయినబోవుఁగాక యికఁ ♦ బొందిని ప్రాణము లెంతయేని, నా
కాయముఁ దున్నతున్నలయి ♦ గాకులు నన్ను భుజించుగాక, నే
బ్రాహ్మణయెట్లులెన నిదె ♦ పట్టుకవచ్చెద వాని నింక యీ
నీ యమలాంఘ్రియుగ్మముల ♦ నెంతయు నుంచెదఁజూడు భూవరా॥

నయ—ఆహా! నిజముగా నీ వంతటివాఁడవే! (ఆలకించి) ఓహోహా!
ఏ మాయల్లకల్లోలము?

(తెరిలోపలనుండి సుదర్శనుఁడు)

ఓరోరీ! దుర్మదా! కండకావరంబునఁ గన్నుమిన్నగానక,
యెమేమో కారు లరచుచుంటివిరా?

ఉ॥ ఓరిదురాత్మ! యోకలుష! ♦ యోయథమాధమ! యోరికూర! యో
పారుడ! దుర్మదాంధకడ! ♦ పద్మన నిన్నిదె నాదు బద్గము
స్థిరుచు దున్నతున్నలుగ ♦ జేయుచు కాకులపాలు సేయు నా
వీరతఁజూపవచ్చితిని ♦ వేగమె చూడుమి యోరి దుర్మదా!

(ప్ర)వేశము - సుదర్శన, పురంజయ, చంద్రశర్మలు, కొందరి భటులు

వెంబడింప సేనాధిపతియు)

సుద—(పై విధంబునఁ జదువుచు ప్ర)వేశించి) పురంజయా చూచెద
వేమి? ఆకూరునిఁ బట్టుకొని బంధింపుము.

పురం—(పట్టుకొనబోవును).

దుర్మ—(కత్తిని యిట్టిచి) ఓరీ! దుర్మతీ! నిన్నిచే యమనదనంబున
కంపుచుంటిని. కాచుకొనుము. (పురంజయునిఁ గొట్టును.)

పురం—(వేటఁదప్పించుకొని దుర్మమనిఖడ్గముపై కత్తిచేగొట్టిన
కిందఁబడిపోవును.) ఓరీ! పాపుడా! హనుమంతునియెడఁ గు
ప్పిగంతు లనురీతి నాయెడనా నీఖడ్గచాలనంబుఁ జూపించుట!
(పట్టుకొని కట్టివేయును.)

సుద—(నయనపాలుఁజూచి) ఓయీ! నయనపాలా! నిరపరాధుడ
గు నాపితామహుఁ జంపి, నకలసద్గుణవంతురాలగు మాతల్లి
సుశీలాదేవిని, నన్నును, రాజ్యపరివృత్తుఁడేరి, యడవిపల్లా
వించియుఁ దనివిదీరక మమ్ముఁ జూపఁబూనుకొంటివా? అబ్బా!
నీవెంతటి కూరుడవు!

నయ—ఓయీ! సుదర్శనా! యూరకే భీరుడవై నిలువఁబడి ప్రసం
గంబులకు దిగుచుంటివి. నీయందు మగటియమున్న రా, రమ్ము
యధమునకు.

సుద—పితామహా! నీవు పెద్దవాడవు, నేను చిన్నవాడను. నీతో
నధికప్రసంగంబులాడుట తగదు. ఇంకనైనను మారాజ్యం
బును మాకిచ్చి పుణ్యమునఁబొమ్ము.

నయ—ఓయీ! బాలకా! నీవింకను రాజ్యంబుఁ గోరుచుంటివా?
నిన్నింక శమనునిరాజ్యంబున కధిపతిగావించెదను లెమ్ము.
పిఱికిపందవై నాతో యుద్ధంబుఁగావింపకుంటివి. ఇదిగో! నిన్ని
ప్పుడే నాఖడ్గంబుచే రాజ్యాభిషిక్తుఁ గావించుచుంటిని. కాచు
కొనుము. (కత్తి పైకెత్తును.)

(చంద్రకళ ప్రవేశించి)

చంద్ర—(తన ఖడ్గంబును నయనపాలుని కంఠంబున కడ్డంబుగానుంచి
ఓరీ! దుర్మతీ! నన్ను రణంబున జయించి నామనోహరునితో
బోరుము.

నయ—(ఖడ్గంబును కిందికిఁ దించుకొని నవ్వుచు) బాలా !

గీ॥ సుందరంబైన నీమేనుఁ ♦ జూడ నాకు
 వింత గలుగుచునున్నది ♦ వెలదిమిన్న
 నీదుహస్తము ఖడ్గంబు ♦ నెట్లుబూనె
 యెటులయుద్ధంబుఁ జేసెదో? ♦ యింతి నీవు.

చంద్ర—ఓయీ ! పెక్కుమాటలే? రణధీరుడవైన నాతో బోరు
 ము. లేనియెడల పారిపోమ్ము.

నయ—నీవింకను జిన్నదానవు. నీ కేమియుఁ దెలియదు.

గీ॥ ఇంతచిన్నతనంబున ♦ నింతి నీవు
 యుద్ధమునుజేయ నెంచెదో ♦ యువిదమిన్న
 జీవములపైన నీ వానఁ ♦ జెందలేదె?
 వలదు పలుకకు మిట్టుల ♦ వలదుబాల!

చంద్ర—ఓరీ ! నీవు వట్టి భీరుడవునుమీ ! యుద్ధంబు జేయనెంచిన
 రా రమ్ము. జీవములయం దాన యుగయించినఁ బారిపోమ్ము.

నయ—ఓహూ ! అంతకంతకు ముడురుచున్నయది . ఓసీ ! దుర్మతీ!
 నే నెంతజెప్పినను నీమనంబున నాటకున్నయది. నీకాయువు
 మూడినది. రా రమ్ము. (ఖడ్గంబును చంద్రకళపై వేయును)

చంద్ర—(వేట్రుఁ దప్పించుకొని నాతనిశిరంబున నొక వేట్రుచు
 వేయును.)

నయ—హా ! హా ! చచ్చితి. చచ్చితి. (కిందంబడిపోవును.)

చంద్ర—(ఖడ్గంబుఁ గిందఁ బడవైచి) దుర్మతీ ! నీయాయు వింతటితో
 చెల్లు. పో పోమ్ము.

సుద—(చంద్రకళఁ గొనిచుకొని) మనోహరిణీ ! చంద్రకళా !
 చంద్రకళా ! నీవింతటి వీరవనితవని నే నన్నఁ డనుకొనలేక
 పోయితినిగదా!

పురం—తల్లీ! చంద్రీకళా! ఆహా! ఏమి నీయుద్ధకౌశలము! నేనిట్టి
వీరత్వమును సుకుమారగాత్రీలగు వనితలయెడల నెన్నఁడును
గాంచి యెరుంగను.

చంద్రీశర్మ—అమ్మా! చంద్రీకళా! మాశత్రుఁడగు నయనపాలుఁడు
నేడు నీచే హతుఁడయ్యెనని మాకెంతయో సంతసము కలు
గుచున్నయది.

చంద్రీ—(తలవంచుకొని) వ్రాణేశ్వరా! నే నెంతగొప్పపనిఁ జేయుట
న్నను, మీయుదారస్వభావంబునఁజేసి నన్నింతగా బాగడు
చుంటిరి.

సుద—కలికీ! నే డతిసుదినము. మన శత్రుఁడొకఁడు నీచే హతుఁ
డయ్యె. (పురంజయ చంద్రీశర్మలఁ జూచి) మన మీసువార్త
మనతల్లిగారగు సుశీలాదేవి కెరింగించి సంతసింపఁజేయుదము,
రమ్ము. (అందరు నిష్క్రమింతురు)

(తెరపడును.)

ఇది పంచమాంకము

శ్రీరస్తు

చంద్రకళా స్వయంవరము

షష్ఠాంకము

ప్రథమరంగము

(మునివనవాటికయందు చంద్రకళాసుందర్యను లోకయుయ్యెల నూగుచుందురు. కమల, నీరద, శారద మొదలగువా రొకతట్టున నాటలాడుచుందురు)

సుద—(చేతఃజూపుచు) కలికీ! చూచితివే ఇవ్వనసౌందర్యము! అటుఁ జూడుము.

ఉ॥ నీటను దేలి యాడుచును ♦ నింపుగ నాకమలంబులెంతయు
న్నీటుగనొప్ప నాకొలను ♦ నెంతయు రమ్యము నందజేయుచు
స్థాటిగ తుమ్మెదల్ రవము ♦ తద్దయసల్పుచు చెంతి జేరగా
నీటుగనొప్ప నీకనుల ♦ నేలగ గన్పడుగాదె నుందరీ!

ఓ బింబోష్ఠీ!

చ॥ జలజలయంచు బొటుఁ గడు ♦ చక్కని యీసెలయేళ్ల జూడుమీ
జలజదశేఖణా వినుము ♦ చక్కగ పాడుచునుండె కోవెల

ల్కల్కొ కాంచుమా యదిగో ♦ కాంతులనీనెడి పప్పుమంజరు
లెప్పలసిన యాలతాగృహము ♦ వేడ్కను దంపతు లుండగోరెడిన్॥

ఓ రాకేందుముఖ! ఆమల్లికాలతాదు లేవిధంబున నవీనదంప
తుల యాలింగనమువలెఁ జుట్టుకొనియున్నవో చూడుము. వాల్లం
టీ! ఇటు చూడుము.

సీ॥ అలివేణి నీదగు ♦ యందఁపుఁజనుదోయి
బోలునెంతేని యా ♦ పుష్పములను
కలికి నీచిన్నని ♦ కాంతిగుల్కెడిమోవి
నీదొండపండును ♦ నెంతోపోలు
నిఁదీవరాక్షి నీ ♦ నీలంపుఁగురులెంతో
యీతుమ్మెదలఁబోలు ♦ సింపుగాను
కడువింతయైన నీ ♦ కటిచక్కరయ
నిసుకతిన్నెలఁ బోలు ♦ సింపుమీఱ
గీ॥ నిన్ను సృజయించె నాబ్రహ్మ ♦ యెసకమెనఁగ
నన్ను సుఖయింపుమనుచు నా ♦ నందముగను
నీవునేకూర నాకింక ♦ నీరజాక్షి
నాదుభాగ్యంబు తరమె యె ♦ న్నంగనెందు॥

(తనమెడనున్న హారంబునుజూపి) వాల్లంటీ! నీసుందరము
భారవిదనందర్శమునంబుకొరకై, నేను మదనజ్వాలానలకీలలా
బడి భస్మీభూతుండ నగుచుండ, నీమనోహరతారహారంబే
నన్నుఁ దరితేర్చి రక్షించినయది.

చంద్ర—(సిగ్గుచే దలవంచుకొని చిరునవ్వునవ్వుచు) ప్రిణేశ్వరా!
ఈహారంబు తమ కేవిధంబున లభించినయది?

సుంద—మనోహరీ! నీసుందరవదనారవిదనందర్శనలాలసుండనై నిన్నుఁ
గాంచుట కూరకె వాపోవుచుండ, నాప్రియమిత్రుండగు పురం

జముఁడు న నన్నీదార్చి నీ కాకాంతను నెటులనైనను గూట్టునని యు, నీవెంతమాత్రముఁ జింతిల్లకుమని నీచెంతకు వైద్యవేవంటు న నే తెంచి, నీచే నీహారంబును బహుమతిగాఁ గయిగొనెనట.

చంద్ర—అహ! ఏ మీచిత్రము! వైద్యవేవంటున నరుదెంచినవాఁడు పురంజయుఁడేనా? ఔనాను. నేనును, నాచెలియును నప్పుడే యనుమానపడితిమి. (తనహస్తముచే కమల మొదలగువారిఁ జూపి) మనోహరా! అటు తిలకింపుఁడు. మన కమల మొదల గువార లేమో యాడుకొనుచున్నవారు.

కమ—చలీ! నీరదా! పుష్పమాల నీ వతినిపుణతతోఁ గట్టెదవట! నా కొక పుష్పమాలఁ గట్టియియ్యవా?

శార—సఖీ! కమలా! మానీరదకట్టు పుష్పమాలలఁ జూచి సుదర్శనఁడుగూడ సంతసించును.

నీరద—సోదరీ! కమలా! నీకుఁ గావలసినన్ని కట్టియిచ్చెదనులే.

చంద్ర—(ఉయ్యెలదిగి చిటున వ్యాససీమఁదోప) సోదరీ! నీరదా! నాకుఁగూడ నొకపుష్పమాలఁ గట్టియిమ్మా!

కమ—(నవ్వుచు చంద్రకళఁజూచి) మాతో నీకేమిపని? నీమనోహరు నిచెంత కేగుము. (నీరదఁజూచి) సోదరీ! నీరదా! ఈచంద్రకళకుఁ బుష్పమాలలఁ గట్టియియ్యకుము. ఈమెమనోహరుఁడే, యీమెకుఁ బుష్పమాలిక. తనమనోహరునిచెంత కేగుమనుము. నునచెంతికెందులకు వచ్చినయది?

చంద్ర—ఔనే! నీవెంతటి వగలాడివే! చాలుఁజాలు. నీవు వద్దనిచెప్పినను మానీరద మాకుఁ గట్టియిచ్చునులే! (నీరదఁజూచి)సఖీ! నీరదా! నాకుఁ బుష్పమాలలఁ గట్టియియ్యవా?

నీర—నేనందరికిఁ గట్టియిచ్చెదనులే.

కమ—(తలఁది)వ్వుచు) ఆ! ఇంకేమి? నీకుఁగూడ కట్టియిచ్చునటలే!

ఇంటకుఁ గుతిదీరినదా? (ఎదుటఁజూచి) అదిగో! పావన
మూర్తియగు సుశీలాదేవిగా రిచటికే వచ్చుచున్నారు.

(ప్రవేశము—సుశీలాదేవి)

సుశీ—ఆహా! వీరలఁజూచిన చింతాకులంబగు మన్మానసం బమందానం
దం బొందుచున్నయది. (చంద్రకళఁజూచి) ఆహా!

గీ॥ అందముగనున్న యీచిన్ని ♦ యంబుజాక్షి
మోమువీక్షింప నెంతయు ♦ ముదముగల్గు
నిట్టిసుందరమూర్తిని ♦ నింపుమీర
కోడలిగ జేకొనంగను ♦ గోర్కెదీరె॥

సుద—(ఉయ్యెలనుండిదిగి చెంతకేతెంచి) మాతా! నీపుత్రుఁడగు సుద
ర్శనఁ డిదే నమస్కరించుచున్నవాఁడు. (మొక్కును.)

చంద్ర—(వినయముతో) తల్లీ! నీకోడలగు చంద్రకళ యిదే మొక్కు
చున్నయది. (మొక్కును.)

సుశీ—(చంద్రకళాసుదర్శనులఁ జెంతకు దీసికొని) కుమారా! సుద
ర్శనా! పుత్రీ! చంద్రకళా! నానయనద్వయంబులవలె నొప్పు
మిమ్మిద్దరఁగాంచిన నాడెందం బమందాచందపారావారవీచి
కలఁ దేలియాడుచున్నయది. (కమలఁజూచి) పుత్రీ! కమలా!
నీ వతిసుగుణగణ్యువు. నిన్నుఁ దిలకింప నాకెంతయు నానందం
బయ్యెను. అదియుఁగాక నీవు మాపురంజయుని వరించి వివా
హం బాడితివని వినినప్పటినుండియు, నేనెంతయు సంతసించితిని.
(ప్రవేశము - పురంజయ చంద్రశర్మలు)

పురం—మిత్రీమా! చంద్రశర్మా! అదిగో! పావనియగు సుశీలాదేవి
యు, మన చంద్రకళాసుదర్శనులును నిచ్చటనే యున్న
వారు. రమ్మ.

చంద్రశ—(నవ్వుచు) ఓహూ! నీమనోహరిణియగు కమలయను
నిచ్చటనే యున్నయది. చెప్పవేమి!

పురం—(నవ్వుచు) ఓహూ! ఓనాను! మరచితిని. నామనోహరిణి
యగు కమలకూడ నిచ్చటనే యున్నయది.

సుశీ—(పురంజయుని జూచి) పురంజయా! విశేషములేమి?

పురం—(చంద్రశర్మనుజూచి) మిత్రీయా! అమ్మగారేమో యడుగు
చున్నయది. చెప్పవేమి?

చంద్రశ—అమ్మా! సుశీలా! నే నయోధ్యాపురంబున కేగి యచ్చటి
వృత్తాంతంబులన్నియుఁ గనుఁగొంటిని. అచ్చటి పౌరులనందరిని
సురేంద్రుఁ డతిక్రూరముగా హింసించుచుండెను.

సుశీ—కటకటా! ఎంతదుర్మార్గుఁ డెంతదుర్మార్గుఁడు!

సుద—తల్లీ! అట్టిదుర్మార్గుని రాజ్యపరిచ్యుతుఁ జేసిన బాగుండునుగదా!

సుశీ—నే నదే తలచుచుంటిని. కాని సైన్యహీనులయగు మనకు వానిని
జయించుట దుర్లుభని తోచుచున్నయది.

పురం—మీ రీవిషయమై చింతనొందనేల? మేమెటులనయినను నతని
రాజ్యపరిచ్యుతునిఁ గావించి మన సుదర్శనుని సింహాసనం బధి
ష్ఠింపఁజేయుదుము.

సుశీ—పురంజయా! మీరు తలపెట్టినకార్య మేదినెరవేరదు!—
అదిగో! మన గురువుగారగు యోగానందస్వామిగారును నిచ
టికే వచ్చుచున్నవారు.

(ప్రవేశము - యోగానందస్వామి.)

యోగా—నారాయణ! నారాయణ!

అందరు—(నమస్కరింతురు.)

యోగా—(దీవించి) ఓముగ్ధుల నందరినిఁజూడ నాకెంతయు నానందం

బయ్యెను. మీరొక్క కై ప్రసాదములనుంచితి. మీరందరును
రండు.

(అందరును వెడలిపోవుదురు.)

(తెరపడును.)

ద్వితీయరంగము - అయోధ్యాపుర రాజభవనము.

(సురేంద్రుడును, దుష్టసేతుడును, కుర్బీలపై కూర్చొనియుందురు.

వారికిముందర టేబిల్ పై సారాయముచే నింపఁబడిన రెండు

గ్లాసులును, నొక సీసాయును.)

సురే—(గ్లాసుతోనున్న సారాయముఁద్రాగి) ఆహా! మధురపానమా!

శా॥ నిన్నుంబోలగ నేవిలేవుగద యో ♦ నీటొందుసారాయమా

నిన్నేయెల్లరుఁ బూజసేతురుగదా ♦ నీరీతి యెంతోకదా!

నిన్నుంజేకొని వానికెల్ల యవుడు ♦ నైక్కొల్పదే స్వర్గముగా

నిన్నేచేకొని సంతసించితిఁగదా ♦ నేనిందు సారాయమా॥

ఓ! మధుపానమా! నీవే పరబ్రహ్మస్వరూపపుసుమీ!

నిన్నుఁ జేకొనినవారిడెందం బానందపారవశ్యమున ముంచు

దానవుగదా! (దుష్టసేనునిజూచి) అమాత్యవరా! నీవింకను

సారాయమును బుచ్చుకొనవేమి?

దుష్ట—మహావీరభూ! మీయాజ్ఞకాలేదని యూరకొంటిని. లేనియెడల

నష్టడే పుచ్చుకొనువాడనే.

సురే—(పకపకనగుచు) దీనికిఁగూడ నాయాజ్ఞయొకావలయునా! నీయు

ప్రమువచ్చినటుల పుచ్చుకొనుము.

దుష్ట—చిత్తము. (పుచ్చుకొని) ఆహాహా! ఏమి దీని మాధుర్యము

అల సురాసురులు కష్టపడి నముద్రమునుండి తీసిన యమృతం
బయినను దీనికి సాటిరాదుగదా!

(ప్రవేశము - ఒక సాధు.)

సాధు—(సురేంద్ర) దుష్టసేనులఁ జూచి కటకటా! రాజ్యపాలకులగు
రాజులే యిటువంటి తాగిబోతులైయుండ, ప్రజ లేవిధంబున
సుఖయింతురు. హా! దైవమా!

గీ॥ పావనంజాయ వెలయు నీ ♦ భరతభూమి
తాగిబోతులపాలేసి ♦ దనరినావు
నిట్టివారలు ప్రజనెట్లు ♦ నేలికొందు
ప్రజలు సుఖయించుటెట్లొ! ♦ బాగుగాను॥

అక్కటా! ఈ తాగిబోతు మన భరతభూమి నెంతయుఁ
జెఱుపుచున్నయది—కానీ! విరి కీతాగిబోతు చెడ్డదని బోధిం
చెడఁగాక! అటుపైన దైవమే గలఁడు. చెంతకేగి (సురేంద్రు
జూచి) రాజపుత్రా! పావనంబగు శ్రుతియవంశంబున నుదయించి
నచ్చారిత్తుండగు జన్మంతునిపుత్తుండవై నీవిట్టి దుష్టకార్యం
బు లొనరించుటజూడ నాకెంతయు విచారము గల్గుచున్నయది.

సురే—(వకవకనగుచు) ఓయీ! పిచ్చివాడా! నీతోవ న్నీవు
బొమ్ము. మాతో నీకేల?

సాధు—ఓయీ! దుష్టవర్తనా! నేజెప్పమాట లాలకించి యిప్పుడైన
ను నీనారాయణుఁ దాగిబోతు విడిచిపెట్టుము.

సురే—అహహా! ఓయీ! వెట్టి! నీవుగాదు. నిన్నుబుట్టించిన
బ్రహ్మయైనా న న్నీనారాయణును వదలుమని బోధించినను
వదలువాడనుగాను. పో పొమ్ము.

దుష్ట —ఓయీ! పిచ్చిసాధువా! నీవు జాజురంగులనుఁ బూసిన బట్ట
లను దొడగిరిని దొంగసాధువై వచ్చినంతనే మేము నేవ.

జేసెదమనుకొంటివా? పోపా మ్యూరకే లేనిపోని కూతలఁ గూసి మా కాగ్రహంబును గలిగింపకుము.

సాధు—ఓయీ! దుష్టులారా! నామాటలవినక మీరూరకే చెడి పోవుదురునుమీ!

సురేం—పోపామ్మి పిచ్చికూతలు మాయొద్దఁ బనికిరావు. నీ కీసారా యమునంగతి యేమియుఁ దెలియదు. తెలిసినయెడల నీమాట లాడకుండువు.

దుష్ట—(సారాయమును గలాసుతో నింపుకొని త్రాగి గలాసుఁ జూపుచు) ఆహాహ! నారాయమా! నీసంగతిఁ దెలియ కూర కే యీపిచ్చిసాధు నిన్ను నిందించుచున్నవాఁడు. నీవే మిసాపము జేసితివా! (సాధుఁజూచి) ఓయీ! సాధూ! నీ వీసారాయమును బుచ్చుకొని యానందించెదవుకాని రా రమ్మ.

సాధు—ఓరీ! దుష్టపిశాచమా! పరబ్రహ్మస్వరూపులమగు మమ్ముల సారాయముఁ ద్రాగుమనియెదవా? ఔరా! నీవెంతకూర్చుండవు!

సురేం—ఓరీ! పిచ్చిమాట లేలవాగదవు? దీనికన్న మిన్నయైనవస్తు వేదియును లేదు. దీనిని సేవించిన యానందపారవశ్యంబు గావించును. “ఆనందో బ్రహ్మ” యని పెద్దలు నుడువుచున్న వారు. కావున నియ్యదియే పరబ్రహ్మస్వరూపము. ఇంక నీవు దీనిని బుచ్చుకొని, సాక్షాత్పరబ్రహ్మస్వరూపుండవు గమ్ము.

సాధు—చీ! చీ! మీ రతిమర్మదాంధులు. మీతో మాటలాడుట కన్న యూరకున్నది మేలు. దుష్టులకు మంచిమాటలఁ జెప్పిన తామరాకుపై నీటిబిందువువలె వారిమనంబున నాటకుండును

గదా! హా! పరాత్పరా! దీనబంధూ! ఇట్టి దుష్టాధముల రా
జ్యంబుల నేలఁబెట్టి పృథలను మంటగలపనెంచితివా? హరి
హరీ! ఎంతపాపు లెంతపాపులు!

గీ॥ కన్ను మిన్నునుఁ గానక ♦ గట్టిగాను
సవ్యచను బల్కిరెంతయున్ ♦ దప్పలేదు
తావగా రమ్మటంచును ♦ దద్దయు నను
జేరబిలిచిరిగద యయో! ♦ చెప్పతరమె.

(నిష్క్రమించును.)

సురేం—మంత్రీశేఖరా! వీడు మనసారాయమురుచి నెరుగక లేని
పోనిమాటల నీ సారాయమును నిందించుచున్నవాడు.

దుష్ట—(సవ్యచు) మహాప్రభూ! వాడు మనకు సారాయముఁ దా
గవద్దని బోధింపవచ్చి మనముచేయు బోధనల సమృథించి
సిగ్గుచే బారిపోయెను.

సురేం—మూతాతయాగు నయనపాలుఁడు నామనోహరియగు చం
ద్రకళం దెచ్చుటకై తనమంత్రీసమేతముగా వారణాసీపురంబు
ననే యాగిపోయెను. ఆచంద్రకళయే నామనోహరిణియైన నా
యానందమున కింక మేరయేలేదు. ఆహా!

గీ॥ నేను నాకాంతనెంతయు ♦ నింపుమీర
జేకొనంగను నికను ♦ జెప్పఁదరమె
నాదు భాగ్యంబుఁ బ్రబలును ♦ నాకెముగను
నన్ను బోలడివారిల ♦ తెన్ను గలదె?

దుష్ట—అయోధ్యాపురీశా! సురేంద్రమహారాజా! నిజముగా మీ
రాకాంతను జేకొన నిందాదులకైనఁ బట్టని వైభవము
మీకు బట్టును.

సురేం—ఈయానందంబునకుఁ దోడుగా గానవిసోదంబుల నలిపిన

నింతకన్న నెక్కు డానందం బుదయించును. (అటు నిటు జూచి)
ఓరీ! సేనకా! ఇటు రమ్ము.

(భటుడు పోవేళింది)

భటు—చిత్తము.

సురే—ఓరీ! నీవిప్పుడే పోయి, మనపురంబునఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన యొక్క
భోగకాంతిం బిలుచుకొనిరమ్ము.

భటు—చిత్తము. (నిష్క్రమించును).

దుష్ట—మహాప్రభూ! నిజముగా నీయానందబుపై గానవిసోదంబును
సల్పిన, డెందో బానందపారవశ్యంబున దేలును. (ఎదుటఁ
జూచి) అదిగో! తిక్కుచు, తారుచు, నిక్కుచు, నీల్లుచు,
సొక్కుచు, సోలుచు, టిక్కు టిక్కున నొక చిల్కలకొల్కి
యిటకే వచ్చుచున్నయది.

(ప్రవేశము—భోగవనిత)

భోగ—(వందనమాచరించి నిలువఁబడును.)

సురే—ఓసీ! నీపేరేమి?

భోగ—చిత్తము. దాసురాలిపేరు రత్నమాలయందురు.

దుష్ట—ఓహో! పే రతిరమణీయముగా నున్నయది!

సురే—నీకాటపాట లేమైన వచ్చునా?

భోగ—చిత్తము. తమపురంబునఁ బ్రసిద్ధిగాంచినదానను నేనొక్క
తెనే.

(ప్రవేశము—కొందరు సైనికులు.)

సైని—(గడగడ వణకుచు) మహాప్రభూ!

సురే—ఏమి టానమాచారములు?

పైని—మీతాతగారగు నయనపాలమహారాజుగారు యుద్ధంబున వార
గాసీపుర రాజపుత్రికయుగు చంద్రకళచే హతుడయ్యెను.

సురే—(తలమోదుకొనుచు) కటకటా! ఎంతఘోర మెంతఘోరము!
మాతాత హతుడయ్యెనా! (కుర్చీనుండి లేచి లోపలికిఁ బరు
గెత్తును.)

ఆంద—కటకటా! ఏమి యీవంత! (నిష్క్రమింతురు.)

(రత్నమాల తిరిగి ప్రవేశించి)

రత్న—కటకటా! రాజుగారియొద్దను బాడవలయుఁగదా యని మంచి
వేషమును వేసితిని. కాని యేమియుఁ బ్రయోజనము లేకపో
యెను. (నిష్క్రమింతును.)

తృతీయరంగము - ఆయోధ్యాపురసమీపారణ్యము.

(ప్రవేశము - చంద్రకళ, కమలాపురంబయులు)

పురం—(చేతఁజూపుచు) పాణిశేషరీ! అల్లడే! కానవచ్చుచున్నయడే!
దానిఁ జూడుము.

స॥ సకలసంపదలకుఁ ♦ జక్కనినిలయుంబు

మంజులంబై నట్టి ♦ మహిమగలది

వైభవ'పేతమై ♦ వరలెడిస్వర్గంబు

నింపొందఁజేసెడి ♦ నిగ్రుతోట

భోగంబులకు నెల్ల ♦ బుట్టినయిల్లును

నానందమైనట్టి ♦ యాలయంబు

మండితంబై నట్టి ♦ మందారవృక్షంబు

సంతసింపగఁజేయు ♦ సంపదయును

గీ॥ వట్టణంబుల'కెల్లను ♦ బట్టణంబు

భోలవేవియు దీనినిఁ ♦ బుడమియుండు

నింపుమీరంగనున్నట్టి ♦ యీపురంబు

వైభవంబును జూడు మో ♦ భాసురాంగి॥

మనోహరిణీ! శోభాయమానమై, సాందర్యరాశియై, యానంద
దాయకంబై, సకలసంపదలకు స్వర్గంబునుజాలి జాజ్వల్య
మానంబై, ప్రకాశంబునొంది చూపరులడెందం బానందపా
రావారవీచికలఁ దేలియాడింపఁ జేయుచున్న దీ యయోధ్యా
పురంబునుమీ! ఆహాహా! ఏమి యీపురంబుసాంపు! వర్ణనా
తీతంబై గన్నట్టుచున్నయదిగదా?

కమ—మనోహరా! దుష్టదానవసంహారుఁడును, పరబ్రహ్మస్వరూపు
ఁడును, శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతుఁడును నగు శ్రీరామ
చంద్రుని జన్మస్థానం బియ్యడియేనా? ఆహా! ఏ మీపురము
సాంపు! రెండవస్వర్గంబువిభాబునఁ గన్నట్టుచున్నయదిగదా!
ఆహా! నాజన్మంబు నార్థకంబయ్యె. నాహృదయంబు పవిత్రం
బయ్యె. నాదేహంబు పావనంబయ్యె.

చంద్ర—కమలా! సకలసద్గుణవంతుఁడును, న్యాయమూర్తియు నయిన
సుదర్శనునితండ్రి జన్మంతుఁడు రాజ్యపాలనంబుఁ గావించు
చుండ నిచ్చటిప్రజ లప్పు డెంతయును సుఖముగా నుండిరి.

కమ—విప్రవర్యా! మునుపటివలెనే యిప్పటిప్రజలును సుఖించుచుం
డిరా?

చంద్ర—సుఖమా? కలలోనివార్త!

కమ—ఏ మటు లనుచుంటివి?

చంద్ర—ఇప్పు డేలుచున్నవాఁడు సుదర్శనునిసహోదరుఁడు. వా
డతిదుర్మార్గుడై ప్రజలఁ జెప్పరానియిక్కట్టలఁ బెట్టుచున్న
వాడని నే నిదివరకే తెల్పితిగదా?

కమ—ఓనాను. వినియుంటిని.

చంద్ర—వానికూర్తర యింతింతనరాదు.

గీ॥ జనుల నెంతయు హింసించి ♦ చావగొట్టి
పన్నులెక్కువ విధియించి ♦ పాపమనక
యవియు నియ్యకయున్నను ♦ ననువుఁ జెరకు
కూర్తరతనదోప హింసించు ♦ గూర్తుడెంతో॥

కమ—హరిహరీ! ఇట్టిపాపులకే దైవంబు సాయపడునుగదా!

(ప్రవేశము - ఒకపౌరుడు.)

పౌరు—హా! దైవమా! నీకై నను మాయందు దయరాకపోయెనుగదా!
ఆహా!

మ॥ ధనమానంబులు వోయె నయ్యయ్యో కన ♦ స్త్రీవ్యంబు శూన్యంబు నై
తినఁ గూడె నను లేకపోయెనుగదా ♦ యేమందు నాకింక యీ
వనమే దిక్కుగఁ జేసినాడ వకటా ♦ వాపోవ నిందింక హా!
జననంబందుటనుండి యాకటికి నే ♦ జావంగలేదెప్పుడు॥

(క్రిందఁగూలఁబడి) హా! హా! ఎంతయిక్క టెంతయిక్కట్టు!
కూర్తుండగు యీసురేంద్రుడు మమ్ముల నెంతటి బాధలఁ
బెట్టుచుండె. కట్టా! ద్రవ్యాధిఁతినగు నేనివ్వచు ద్రవ్యహీనుఁ
డనై కూటికిఁ గుడ్డకుఁ గుండవలసివచ్చెనుగదా!

పురం—(పౌరునిచెంతకేగి) అయ్యా! మీ రెవరు? మీఁటుల దుఃఖంబు
బొంద కారణంబేమి?

పౌరు—అయ్యా! కూడును గుడ్డయునులేక కష్టపడు మాతో నీకేమి
పని? మాకష్టముల నార్చెదవా? తీర్చెదవా?

పురం—అయ్యా! నీకష్టంబేదో చెప్పిన నాచేతనయినంత సహాయం
బొనరించెదను.

పారు—అయ్యా! నీ వెవరో పుణ్యమూర్తివివలె గన్పట్టుచున్నావు. శ్రీవడుగుచుండ నాసంగతి నుడువకుండుట తగదు. —నేనీపురంబుననుండెడి యొక రత్నవిక్రయదను. దానివలన నన్నందరు రత్నపాలుడందురు.

పురం—ఓహూ! నీవు రత్నపాలుడవా? ఆహా! ఎంతటివాని కెంతటి గతి వచ్చినయింద! తరువాత?

పారు—అయ్యా! నీ వెవరో? నా పేరు నీకఁగూడా తెలియునా?

పురం—ఆవును. నేను వినియుంటిని. నీ విట్లవుటకుఁ గారణంబేమి?

పారు—అయ్యా! నేనెట్లవుటకుఁ గారణంబా? ఇస్వరపాలకుడగు సురేంద్రుడు—అబ్బబ్బ! వాని నామమును దలచిన నాగుండె యిప్పటికిని నదరుచున్నయిది. వాఁడు నాపయి లేనిపోని యపరాధంబులఁ బెట్టి, నేమియు నెరుగని నన్ను హింసించి, నాసర్వస్వంబు నపహరించి, నాపుత్రకళత్రోనహితంబుగా కారాగారంబున దోసివేసెను. నే నిప్పుడు పుత్రకళత్రోనహితంబుగాఁ గారాగారవిముక్తుడనై, తినఁ గూడును, కట్ట గుడ్డయును లేక, నీయడవియందుఁ గొన్ని గట్టెలఁగొట్టి, యమ్మొగొనిన నేమైనఁ జీవనంబు జరుగునేమో యని యిటకుఁ గట్టెలఁ దీసికొని పోవవచ్చితిని.

పురం—ఆహా! యెంతకష్ట మెంతకష్టము!

పారు—అయ్యా! మీరెవరో నేను దెలియఁగోరుచున్నవాడను.

పురం—రత్నపాలా! నేను జన్వంతునియమాత్యపుంగవుడగు బుద్ధి మంతుని కుమారుడ. నా పేరు పురంజయుడందురు. (చంద్రశర్మఁ జూచి) ఇతఁడు రాజపురోహితుడగు సుదేవుని కుమారుడు. ఇతనిని చంద్రశర్మ యందురు.

పారు—ఏమేమీ! నీవు పురంజయుడవా? ఆహా! ఎంతటిసంతోష

వార్తను వింటిని! అయ్యా! జన్మంతుని ప్రియపుత్రుడగు
సుదర్శనుఁ డిపు డెందున్నవాడు? మీ కేమైనం దెఱియునా?

పురం—అతఁ డిప్పు డిచ్చటికి కొంతదూరముననున్న నొకమునివన
వాటికయందు తనతల్లియగు సుశీలాదేవితో సుఖముగా నున్న
వాడు.

పౌరు—అతఁ డిప్పుడు పెద్దవాడై యుండనోవును. దుర్మార్గుడగు
నీసురేందుని సింహాసనంబునండి తొలగించి యాతని సుంచిన
బాగుగానుండును.

పురం—మే మదేవుయత్నమునకై వచ్చితిమి.

పౌరు—ఇచ్చటి భండనాయకుండగు శూరసింహుఁడు సురేందుని
రాజ్యపరివ్యుత్సాహించి, సుదర్శనునికి రాజ్యంబొసంగవలయు
నని దేశదేశంబులకుఁ దనభటుల నఁపి నాతనిజాడ సరయుట
కై పంపెను. కాని యతఁడెందును గానబడలేదట—ఈవార్త
నాతని కెరిగించిన నెంత సంతసపడునో? ఇవ్వార్త నాతని
కెరిగింతముగాని రండు.

చంద్ర—ఓహూ! అటులనా? అయిన మంచిదే.

పురం—చంద్రోకరా! ఇవ్వార్త నాతని కెరిగించి, అతని సహాయముఁ
బడసెదము గాని రమ్ము. (కమలఁజూచి) మనోహరీ! చైవఁబు
మనకెంతయు ననుకూలించెను. రా రమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

తృతీయరంగము - దండనాథునిగృహము.

(ప్ర)వేశము - దండనాయకుడగు శూరసింహుఁడు.)

శూర—కటకటా! న్యాయమూర్తులగు రాజవరేణ్యులచే ప్రసిద్ధిఁ

జేందిన యారాజ్యము నేడు దుష్టులపాల్పడి మలమల మాడి
తోపుచున్నయదిగదా! — ఓయీ! పాపీ! దుష్టసురేంద్రదా! నీ నెం
తటి పృజాదోహి నైతివి! ఆహా!

సీ॥ నీమూలము నెగదా ♦ నీటొందు నీపురి
పొరులెంతయు నయో ♦ మాడుచుందు
నీమూలము నెగదా ♦ నెలకొన్న జనులంత
కూటికై మాడుచు ♦ కూలుచుందు
నీమూలము నెగదా ♦ నిధియుక్తులై నను
కట్ట జట్టనులేక ♦ క్రొగుచుందు
నీమూలము నెగదా ♦ నక్కొన నటంగన్న
దీనాననులు జనుల్ ♦ తిరుగుచుందు
గీ॥ పృజలనెంతయు కష్టముల్ ♦ పాలుజేసి
కూరతను దోపజేసెడి ♦ కూరుడవుగ
పావనంబైన నీవంత ♦ భవ్యత చెడఁ
జేసికొనెదవుగద యోయి ♦ చెనటివాడ.

అబ్బబ్బ! ఇప్పటికిని నాహృదయంబు జల్లుమనుచున్నయది.
ఎచ్చటవిన్నను “యన్న మో రామచంద్ర” యనువారె. ఎచ్చట
తిలకించినను పొట్టకూటికై మలమలమాడు దీనాననులయూర్తి
యే. కటకటా! వారి దీనావస్థను దిలకించిన నాహృదయం
బిప్పటికిని దడదడఁ గొట్టుకొనుచున్నది. ఇద్దుర్మార్గుని రాజ్య
పదచ్యుతుఁ గావించి నింకొకని కీ రాజ్యం బొసంగుదమన్నను
సత్కులసంజాతుఁడును, న్యాయమూర్తియు, నగు జన్వంతుని
నామం బంతరించునేమో యని నామనంబంతయు చింతా
కులంబై పోవుచున్నది. పావనులగు సుశీలాసుదర్శనులకే నా
చారుల సంపి దేశమంతయుఁ జూడనంపితినిగాని, వారిజాడ యే
మాత్రమును దెలియలేదు. రాజ్యమం దల్లకల్లోలముఁ దిల
కించిన నీవిధంబుగా నున్నది. వీనిబుద్ధి మరలంతమన్నను,

దుర్మదాంధుడగు దుష్టసేనుడు వీనిని బాగుపడనియ్యడు.
ఇదియుంతయు యోచింప నా కెటుబోవుటకుఁ దోచకున్నయది.
కట్ట! నేను దండాధ్యక్షుడనయ్యు నీవనికై నేనొక గడ్డిపోచ
కై నను నలవిగాకుంటిని.

(భటుడు పోవేళించి)

భటు — మహాప్రభూ! తమరిదర్శనార్థంబై యెవరో కొంద రేతెంచి
నారు.

శూర — నరే! రమ్మనుము.

(ప్రవేశము - చంద్రశిఖా, పురంజయులు)

చంద్రశిఖా — దండనాథుకా! శూరసింహా! నీదర్శనంబై నందుకై మీ మెం
తయు సంతసించితిమి.

శూర — (వీరంబుఁజూపించి) అయ్యా! మీరీయాసనం బలంకి రిండుడు.

పురం — మేము మీవలన కొంతసహాయముఁ బడయవచ్చితిమి.

శూర — (తనలో) ఏమిది! నావల్ల వీరికేదియో సహాయము గావల
యునట. వీరిముఖముల వీక్షింప నేను వీరి నెచటనో చూచిన
జ్ఞాపకమున్ననుది.

పురం — యోచించుచుంటిరే?

శూర — మరేమియులేదు. మిమ్ముల నెచ్చటనో చూచినజ్ఞాపక ముండి
యోచించుచుంటిని.

చంద్రశిఖా — శూరసింహా! మమ్ముల నీ వింకను గుర్తించలేదా?

శూర — అయ్యా! మీరెవరో నేనింతవరకును గుర్తించలేదు. దయ
చేసి మీనామంబుల నాకెరిగించిన బాగుగా నుండును.

చంద్రశిఖా — (పురంజయునిఁజూపి) ఇతఁడు బుద్ధిమంతునికుమారుడగు
పురంజయుడు.

శూర—అహా! ఏమేమీ! ఇతఁడు బుద్ధిమంతునికమారుఁడగు పురంజయుడా? ఎంతచిత్రిము! (పురంజయుఁ గాఁగించుకొని) నాయనా! నేనను, నీతండ్రియగు బుద్ధిమంతుఁడును బాల్యస్నేహితులముసుమీ! నిన్ను చిన్ననాటను జూచితిఁగావున బాగుగా గుర్తిడలేదు. (చంద్రశర్మను జూపుచు) తండ్రి! పురంజయ! ఈ బ్రాహ్మణకుమారుఁ డెవ్వఁడు?

పురం—అయ్యా! ఇతఁడు రాజపురోహితుఁడగు సుదేవుని కుమారుఁడగు చంద్రశర్మ.

శూర—అహా! ఏమేమీ! ఇతఁడు చంద్రశర్మయా? (చంద్రశర్మనుజూచి) విప్రోత్తమా! నిన్ను నేనెంతమాత్రమును గుర్తించకపోయితిగదా! అయ్యా! మీరలిద్దరు పాపనులగు మన సుకీలా సుదర్శనుల నెందైనఁ గాఁచితిరా?

పురం—అయ్యా! పాపనియగు సుకీలాదేవియు, తనప్రియసఖయగు కాశీపురరాజపుత్రి చంద్రకళతో సుదర్శనుఁడును, నిచ్చటికి కొంతదూరముననున్న యోగానందాశ్రమమున సురక్షితముగానున్నవారు.

శూర—అహా! నే డెంతటిసుదీనము! నాహృదయం బానందాంబుధిఁదేలియాడుచున్నయదిగదా! (పురంజయుఁజూచి) పురంజయా! నానోములు ఫలించినవి. మన సుదర్శనునికొరకై నేను చాచులనంపి యెందునుగానక నిరాశుఁడనైపోయితిని.

చంద్రశ—శూరసింహా! సురేంద్రుడు తనరాజ్యముఁ దీసికొనుటకై నిన్ను సహాయపడుమని మమ్ముల నీయద్దకుఁ బంపెను.

శూర—చంద్రశర్మా! నే నీదుష్టుఁడగు సురేంద్రుని రాజ్యపరిచ్ఛేదముగావించి సుదర్శనునికే యిప్పింపవలయుననియే చూచితినిగాని వీరిజాడ నాకు దొరకనందున చింతాకులమానసుండనై యూరకుంటిని సుమీ! ఇంతమాత్రమునకై నన్ను సహాయ

ము వేడవలయునా? నా ప్రియములైనను ధారవోసి యా రాజ్యంబు నాతనిస్వాధీనంబు గావించనుంటిని. ఇందు కేత మాత్రమును మీరు సందేహ మొందకుడు.

చంద్రిక—ఇంక మాకు సెలవొనంగుడు. మే మివా ర్త సుదర్శనుని కేరింగించి యాతని సంతసింపజేసి యుద్ధనన్నద్ధునిఁ గావించెదము.

శూర—ఇందుకై నా ప్రియంబులనైనను ధారవోయుటకు బూను కొంటిని.

చంద్రిక—దైవము నీకు సహాయపడుగాక!

(చంద్రిక శర్మ, పురంజయులు నిష్క్రమింతురు.)

శూర—నామనం బిప్పుడు కుదుటబడ్డది. ఇంక నాదుష్టుడగు సురేంద్రునిఁ బారదోలిన ప్రజలు తప్పక సుఖింతురు.

(నిష్క్రమించును.)

చతుర్థరంగము - అయోధ్యాపురసమీపమున నొక శిబిరము.

(ప్రవేశము-శిబిరమునుండి సుశీల, సుదర్శన, చంద్రిక, కమలయు)

సుశీ—(చేయెత్తి చూపుచు) కుమారా! సుదర్శనా! అటు చూడుము.

చ॥ లలితమనోవిలాసమయి ♦ లచ్చికితోడయి రామణీయమై
విలసితరూపరాశియయి ♦ వేడ్కలనొప్పెడి విఠస్వర్గమై
వెలసెడి దీయయోధ్యపురి ♦ వేవిధులం దగ నొప్పుచుండె గా
యిలపయి పుణ్యభూమియిదె ♦ యింపుగఁజూడుమి పుత్రీరత్నమా!
సుద—ఆహా! దానవభీముడగు రాముఁ డుదయించిన పురం బియ్యది
యేనా?

గీ॥ ఏను జన్మంబునొందిన ♦ యీపురంబు
నెన్నినాళ్ళకుఁ జూడగ ♦ నిటులనబ్బె

కన్నులకుఁ గర్వతీరెను ♦ గాంచగాను
నాదుచ్చాదయం బదెంతో యా ♦ నందమందె॥

అహ! ఏమి దీనియందము!

ఉ॥ అంబరచుంబితంబులయు ♦ యందము గుల్కెడునట్టి భవ్యసౌ
ధంబులతోడ డాబుగని ♦ తద్దయు నంచుననొప్పుచుండు ఆ
బంధరవేణులెంతయును ♦ భాసురమానముతో జలింపగా
నింబగు నిష్కరంబునకు ♦ నెందును సాటియెసంగ దారయన్॥

అహ! ఇప్పటికి నాహృదయంబు పావనంబయ్యె. నేను
ధన్యుడనైతిని. (చంద్ర) కళనుజూచి) ప్రాణేశ్వరీ! చంద్ర) కళా!
ఇప్పుడంబు జూచితివా? ఇయ్యదియే మదీయజన్మస్థానంబగు
నయోధ్యాపురంబు.

చంద్ర) — నాథా! ఆనందదాయకంబగు నిష్కరవరంబుసౌందర్యము
గాంచిన నామది నెంతయు నానందం బుదయించినది. (ఎదుట
జూచి) అరుగో! ఇటకెవరో వచ్చుచున్నవారు.

(ప్ర)వేశము - కొందరు పౌరులు)

పౌరు—

మత్త॥ ఎంతకూర్చుడో యెంతకూర్చుడో ♦ యేమనండుము బాబురో
పంతమొప్పుగ మమ్మునెంతయుఁ ♦ బాడుచేసెను బాబురో
సుంతయైనను మమ్ముప్రేమగ ♦ జూడలేదుగ బాబురో
చింతమాయెడఁ గూంతయైనను ♦ జేరనివ్వడు బాబురో॥

మొద—అయ్యో! దేవుడా! మాకొంప మునిగినదిరా బాబూ!

రెండ—మేమంతా తిండికి జస్తున్నారా దేవుడా!

మూడ—మాకెక్కడి యము డిటువంటిరాజు దొరకేడా! తండ్రీ!

మొద—అన్నలారా! మీరింకూర్కే చింతిల్లే లాభంలేదు. సుదర్శన
నూ జూన్చాడట. వారిదగ్గరకెల్లే మనయాపద నివారిస్తాడు.

రెండ—(సుశీల మొదలగువారిజూపి) అదిగో, అక్కడవో యున్నారు.

మొద—మన సుశీలమ్మగార్లాగే యున్నారు.

రెండ—ఓనాను. నాకళ్లే లోస్తున్నారు.

మొద—అదిగో ఇంకొక పక్కనున్నాడే అలినే సుదర్శనమారాజుగారు.

రెండ—ఓనాను. నాకళ్లే కన్నడుచున్నారు.

మొద—అయిన మనముపోయి మొర బెట్టుకుందాము రెండు. (అందరు సుశీలా సుదర్శనుల చెంతకేగి) దండాలు, దండాలు మాప్రభా!

సుశీ—(ఆదరించి) అన్నలాకా! మీకుగల్గిన బాధయేమో తెలుపుడు.

మొద—అమ్మా! మీసవతితనయుడగు సురేంద్రుడు మమ్ముల బెట్టిన బాధ లింతింతయనరాదు. వినుడు.

సీ॥ ఇన్నులెంతయువేసి ♦ సాపపుడోవల

మాదుధనంబుల ♦ మంటగలిపె

సుద—ఆహా! ఎంతదుర్మార్గుల డొలెదుర్మార్గుడు!

సుశీ—ఆహా! ఎంతఘోర మెంతఘోరము!

మొద॥ చక్కగానున్న మా ♦ జవరాంక్షి నెంతయు

బలవంతముగ పాడు ♦ పఱచినాడు

సుశీ—హరిహరీ! (చెవులు మూసికొనును)

మొద॥ ధనదునినైనను ♦ దడిచి కూర్చుండై

కట్టగుడ్డలనీక ♦ కాల్పినాడు

సుశీ—కటకటా!

సుద—కట్టా! ఎంతటిదుష్టుడోగదా!

మొద॥ కూటికై మాడుచు ♦ గుమ్మరుచుండగ

మమ్ముజంపగ సేన ♦ గొమ్మినాడు

సుశీ—చీ! చీ! ఎంతటి కృపాహీనుడు!

సుద—బౌరా! సురేంద్రా! నీ వింతటిదోహివా?

మొద—గీ॥ పెట్టరానట్టి కప్టముల్ ♦ పెట్టుచుండె
నడువరానట్టి దుష్టతె ♦ న్నడచుచుండె
మాదుగతి నిట్టులనుజేసి ♦ మాడ్చుచుండె
నేమనందును మేమింక ♦ నిజముగాను.

సుశీ—ఆహా! ఎంతఘోర మెంతఘోరము! (సుదర్శనుజూచి) కుమారా! వింటివిగదా! ఇంతటి దుర్మార్గుని మనమొదైనఁ గాంచితిమా?

సుద—తల్లీ! ఈ సురేంద్రుఁ డింతటి దుర్మార్గుడని నేనెప్పుడును దల పెట్టలేదునుమా!— బౌరా! వీడెంతటి దుర్మదాంధుడై చెలగుచుండె! (పౌరులజూచి) అన్నలారా! మీరలెంతమాత్రమును జింటింపకుడు. దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణదక్షుండగు నీ సుదర్శనుడుండ మీకెంతమాత్రమును భయంబులేదు. నేను నాప్రాణముల నర్పించియైనను దుష్టుండగు నాసురేంద్రుని రాజ్యపరిచ్యుతుఁగావించి మీకష్టంబులఁ దీర్చెదను. మీరింక బొండు.

సుశీ—అన్నలారా! మాసుదర్శుఁడు మీయావదఁ దప్పక నివారించును. మీ రింకెంతమాత్రమును భయపడకుడు.

అంద—అమ్మా! పుణ్యాత్ములగు మీరుండ మాకింకేమిభయము? మే మింకఁ బోయి వచ్చెదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

సుశీ—కుమారా! పాపము! వీరెంత దీనాననులై మన చెంతకు వచ్చిరి!

సుద—కటకటా! వీరిదీనత్వముఁ గాంచిన నాహృదయం బిప్పుటికిని భేదమొందుచున్నయదిగదా—అదుగో పురంజయుఁ డీటకే వచ్చుచున్నవాఁడు.

(ప్రవేశము - పురంజయుడు.)

పురం—అయ్యో! పాపనియగు సుశీలాదేవియు, మిత్రుడగు సుదర్శనుడును, మన్మథోహరియగు కమలయు నాకొరికై నిర్మించుచున్నట్లు కన్పడుచున్నవారు. (చెంతకేగి) తల్లీ! నీదాసుఁ డిదె నమస్కరించుచున్నవాఁడు. (సుశీలకు మొక్కును.)

సుశీ—తండ్రి! పురంజయా! విశేషములేమి?

పురం—అమ్మా! దండనాయకుడగు శూరసింహుఁడు మనకై తన ప్రాణముల నిచ్చుటకై నను సంసిద్ధుఁడై యున్నవాఁడు. నేను మీరు చెప్పినప్రకార మంతలను మనభటుల గుప్తముగా నుంచితని.

చంద్రి—(కమలను చెంతకుఁబిలిచి మెల్లగా) కమలా! ఇప్పటివరకును, 'నామనోహరుఁడు నామనోహరు'డని కలువరించితివి. ఇంకేమి నీమనోహరుండు వచ్చెగదా!

కమ—ఓహూ! నీకెప్పుడును పరిహాసములేనా?

సుశీ—మీ రిక భుజియింప రండు.

(అందరు సిమ్మిమింతురు.)

పంచమరంగము - అయోధ్యాపుర రాజభవనము.

(మోహినీ సురేంద్రులొక సోపానై విచారముచే నుందురు.)

మోహి—హా! కమారా! నే నీరోజున నెంతటి ఘోరవార్తను వింటిని. అయ్యో! నామనంబంతయు దుఃఖాకులంబై పోయినది. అహా! సుదర్శనుఁ డెంత దుష్టుఁడు! నాలెండినే చంపినాడుగదా?

సురే—తల్లీ! పూజ్యుడగు మాపితామహునిఁ జంపినందుకై వీనిని దప్పక పరిమార్చెదను. నీ వింక నూరడిల్లుము.

మోహి—హా! పితా! నయనపాలమహారాజా! నీసుకమార శరీరంబు దుష్టసుదర్శనాయుధంబుచే హతమయ్యెను గదా! నాయనా! తిరిగి నీముఖమునైనను జూచుభాగ్యము లభించలేదుగదా! ఔరా! సుదర్శనా! నీవెంతటి దుర్మాన్యుడవు. నా ప్రియపితామహునిఁ జంపిన నీకేమివచ్చె? నిన్ను, మీతల్లియగు సుశీలను పాపమని చంపక విడచిపెట్టినందుకా, నేడు నాతిండిఁ జంపి దోహులైతిరి?

సురేం—తల్లీ! నీవెంతమాత్రమును జింతిల్లకుము.

గీ॥ గట్టిగా వాని మూర్ఖుని ♦ గసిమసంగి
కండకండలుగాగోసి ♦ కాకులకును
వేసి భుజియింపఁ జేతును ♦ వేడ్కలోడ
తగదు నీవిట్లు దుఃఖంప ♦ తగదు తల్లి!

మోహి—నాయనా! సురేంద్రా! నీవంటి పుత్రుఁడు నాకుఁ బుట్టుటకు పూర్వజన్మంబున నే నెన్నికోములను నోచితి నోగదా!

గీ॥ సంతసించితి నయ్య నీ ♦ చక్కనైన
గుణములఁ గని నేనెంతో ♦ గుణవర్ణ్య
నాకు నీవంటి పుత్రుఁడు ♦ నలుపుమీఱ
నుండ నింకేమికోదువయా ♦ నో కుమార!

సురేం—అమ్మా! నేను వరించినట్టి కాశీరాజపుత్రుని, నీదుర్మాన్యుడను సుదర్శనుండు వివాహంబాడెను.

మోహి—నాతల్లీ! నీవెంతమాత్రమును చింతిల్లకుము. ఆకురూపివనిత మనకెందుకు? నీసుజనత్వంబును, నీసుందరాకారంబును నీక్షించిన, చక్కవ ర్తిబిడ్డయైనను నీకాళ్లపైబడి మోహించును. నీకు దానిని నెత్తినడన్నుదానిని వివాహంబు గావించు నులే!

సురేం—నాకు నాపితామహుడు చచ్చిన దంత చింతఁ గలిగించక పోయినను, ఆకాంత సుదర్శనుని వివాహమాడినదని వినిన నాకెంతయుఁ జింత గలిగెను.

మోహి—(నవ్వుచు) అయ్యో! నాపిచ్చితండి! నీ వింతమాత్రమునకే చింతిల్లవలయునా? మునివేషధారియై వనములనుండువానికే యొక కురూపివనిత లభించిన, నీకెంతమంది సుందరస్త్రీలు లభించరు? ఇంక నైనను చింత మానుము.

(ప్ర)వేశము - ఒక భటుడు.)

భటు—మహావంశ! శత్రుసైన్యంబులయును మన కోటలోబడి యెదురబడి యుద్ధమునర్చువారిని హతము గావించుచున్నది.

మోహి—ఏమీ! యీ ఘోరవార్త! మన సైనికులంత యప్రమత్తులై యుండుటకుఁ గారణంబేమి?

భటు—మన సైనికులంతయు నారితో గలిసిపోయినట్లు దోచుచున్నయది.

సురేం—(తడలో) అయ్యయ్యో! నాపాదములు గడగడ వణకుచున్నయవి. యుద్ధమున నాకి సలేభయమున నీయుద్ధ మొకటి నాకుఁ దాపురమైంది దైవమా! (ప్ర)కాశముగా) ఇది యంతయు నేమియో యయోమయుముగా నున్నయది. నాకేమియుఁ దోచుటలేదు.

(తెరలో భరీనాదము)

మోహి—అబ్బబ్బ! ఏమీనాదము! భరీనాదము గావలయును.

సురేం—అబ్బ! నాహృదయంబంతయు రుట్లుచునున్నయది.

(భటునిజూచి) ఓరీ! మన మంత్రీశీఖరుడగు చుప్తసీనుని కీనార్తర దెలిపి తోడ్కొనిరమ్ము.

భటు—చిత్తము. (ఈవలకు వచ్చి) తాగుబోతుమంత్రీ మా కీయం

త్రైకూడ దాపురమైనాఁడోగదా!

(నిష్క్రమించును.)

మోహి—ఓరా! ఏ మీమిత! ఇన్న డిప్పుడే శత్రువులు మన కోటలో దూరిపోయిరా?

సురేం—తల్లీ! నాకిదే చిత్రముగా తోచుచున్నయది. (ఎదుటజూచి) అదిగో! మన యమాత్యులంగవుండగు దుష్టనేనుఁ డిటకే వచ్చుచున్నవాఁడు.

(ప్రవేశము - దుష్టనేనుఁడు.)

దుష్ట—(మోహినీసురేందులఁ జూచి) మహాప్రభా! ఇప్పుడు మన భారంబునఁ బ్రవేశించినశత్రుఁడు సుదర్శనుఁడునుమీ!

సురేం—ఏమేమీ! సుదర్శనుఁడా? వాఁ డేవిధంబున మనకోటఁ బ్రవేశించెనో?

మోహి—ఆహా! సుదర్శనుఁడేనా?

దుష్ట—సుదర్శనుఁడొక్కఁడే కాదు. అందు రాజద్రోహియగు మన శూరసింహుఁడుగూడ నున్నవాఁడు.

సురేం—కటకటా! సైన్యాధిపతియగు శూరసింహుఁడుగూడ శత్రుపక్షమయ్యెనా?

మోహి—కట్టా! ఈ శూరసింహుఁ డెంతద్రోహి!

(భటుఁడొకఁడు ప్రవేశించి)

భటు—మహాప్రభా! శత్రువులు రాజభవనమునందు ప్రవేశించినారు.

సురేం—(మోహినిఁ జూచి) తల్లీ! నీమిక లోపలికేగుము. మాప్రాయ త్నము మేము కావించుకొందుము.

మోహి—అయ్యో! దైవమా! ఎట్టి యిక్కట్ల పాల్పెసితివి!

(నిష్క్రమించును.)

(ప్ర)వేశము—సుదర్శన, పురంజయ, శూరసింహ, చంద్రికర్మలు ఖడ్గ పాణులై భటవర్గముతో)

సుద—పురంజయా! చూచెదవేమి? వారి నింక బంధింపుము.

పురం—చిత్తము. (భటుల కాజ్ఞాపించును.)

సుద—(భటులచే బంధింపబడుచున్న సురేంద్రదుష్టసేనులఁ జూచి తలయూచుచు) మీ గర్వంబు లింకను నణగలేదు. (పురంజయుఁ జూచి) పురంజయా! వీరి దీసికొనిపోయి, మన కారాగారాధ్యక్షుని యాధీనంబు గావించి జాగ్రత్తయని నుడువుము. రేడితినభిలో వీరివిషయమై విచారించుము.

పురం—చిత్తము. (బంధితులైన సురేంద్రదుష్టసేనులఁ దీసికొని నిష్క్రమించును.)

సుద—శూరసింహ! మన మింక తక్కినపనులవిషయమై పోవుదము రమ్మ.

శూర—చిత్తము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

వప్తరంగము - అయోధ్యాపుర సభాభవనము.

(సింహాసనముపై చంద్రిక భాసుదర్శనులును, వెనుక కమలయును యిరు ప్పక్కల శూరసింహపురంజయచంద్రికర్మలు మొదలగువార లుండురు. కొందరు గాయకశ్రీలు నాట్యమాడి వెడలిపోవుదురు.)

సుద—పురంజయా! నిన్నటిరోజున బట్టుకొనిన యపరాధు నిచ్చటికి రప్పింపుము.

పురం—చిత్తము. (నిలువబడి భటుల కాజ్ఞాపించుచు.)

(ప్ర)వేశము - బంధితుండగు సురేంద్రుడు.)

సుద—(సురేంద్రుఁ జూచి) సోదరా! సురేంద్రా! నీవిష్టకు ప్రజా

14532

